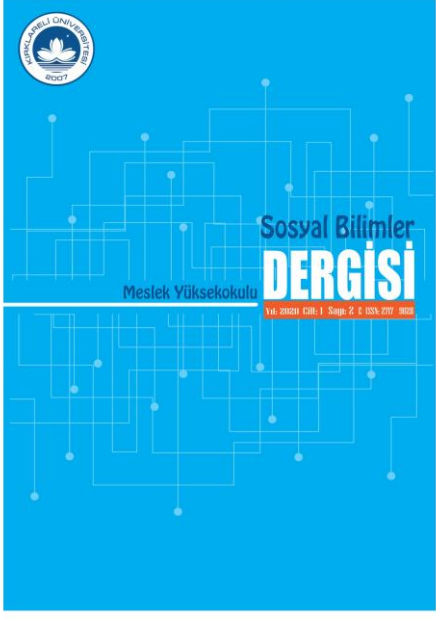

HAZİRAN 2025
Cilt: 6 Sayı: 1

İLETİŞİM

Yazışma Adresi / Correspondence

Kırklareli Üniversitesi
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
Müdürlüğü
Kavaklı Yerleşkesi
Merkez / Kırklareli

WEB SİTE:

<http://sbmyo.klu.edu.tr/>

E-POSTA:

esra.bozkanat@klu.edu.tr

klusbmyo@klu.edu.tr

E-ISSN: 2717-9028

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU DERGİSİ

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Rengin AK

Editör / Editor

Doç. Dr. Esra BOZKANAT (Editor)

Editör Yardımcıları / Co-editors

Dr. Öğr. Üyesi Haluk Keskin (Co-editor)

Dr. Öğr. Üyesi Hakan AYDIN (Co-editor)

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Mustafa AYKAÇ / Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR / Kırklareli Üniversitesi

Prof. Dr. Ayla OKAY / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. İlhan Eroğlu / Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Prof. Dr. Ender GEREDİ / Eskişehir Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma LORCU / Trakya Üniversitesi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor

Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ

Dergi Sekreteryası ve Dizgi / Secretariat of Journal and Typesetting

Doç. Dr. Esra BOZKANAT

Dr. Öğr. Üyesi Haluk KESKİN

Dr. Öğr. Üyesi Hakan AYDIN

İÇİNDEKİLER

YAZAR	MAKALE	SAYFA NO
Umut SOLMAZ Yaren DEMİRCİOĞLU,	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL PROBLEM ÇÖZME BECERİSİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ	1-23
YASİN REYHAN	ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMALARINDA PARASAL OLMAYAN KALEMLERİN DÜZELTİLMESİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	24-47
HALİL SUNAR, ALPER ATEŞ, ABDULLAH KÖSEOĞLU	TURİZM VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR DEĞERLENDİRME	48-69

olmayan küçük düzeltmeleri dergimizin yazı işleri sorumluları tarafından yapılır. Yayınlanan yazıların her türlü telif hakkı Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'na aittir.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL PROBLEM ÇÖZME BECERİSİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ¹

Umut SOLMAZ²

Yaren DEMİRCİOĞLU³

Öz

Üniversite hayatı, gençlerin beliren yetişkinlik döneminde olduğu ve psiko-sosyal problemlerle karşılaştığı bir dönemdir. Bu dönemde bireyler karşılaştığı sorunların çözümü için çeşitli becerilerini kullanmaktadır. Sosyal problem çözme becerisi olarak ifade edilen bu beceriler bireylerin kriz anına yönelik yaratıcı çözümler bulmalarına yardımcı olmaktadır. Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin demografik değişkenlere göre değerlendirilmesi amacıyla tasarlanmıştır. Bu bağlamda nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli tercih edilmiştir. Evren olarak Sakarya Üniversitesi öğrencileri seçilmiş ve örnekleme yöntemi olarak basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örnekleme yöntemine göre merkez kampüste yer alan farklı fakültelerden 550 kişiye ulaşılmıştır. Analizler sonucunda kızlar ve erkeklere göre probleme olumlu ve olumsuz yönelim düzeyinin farklılaştığı, psikolojik destek almamanın olumsuz yönelimi arttırdığı, spor ve sanatsal faaliyetlere katılmanın sosyal problem çözme becerilerini olumlu etkilediği, şiddet görmenin olumsuz yönelimi arttırdığı, aile tutumlarının sosyal problem çözme becerileri üzerine etkisinin bulunduğu bulgularına ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin artırılması yönünde çözüm öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Problem Çözme, Sosyal Sorun, Üniversite Öğrencisi.

AN EXAMINATION OF UNIVERSITY STUDENTS' SOCIAL PROBLEM-SOLVING SKILLS IN RELATION TO DEMOGRAPHIC VARIABLES

Abstract

University life, marking the transition to emerging adulthood, presents various psychosocial challenges for young individuals. To cope with these difficulties, students rely on social problem-solving skills, which enable them to generate effective solutions during crises. This study aimed to examine university students' social problem-solving abilities in relation to demographic variables. A quantitative survey model was used, with data collected from 550 students at Sakarya University through simple random sampling. The findings indicated that gender influenced problem orientation, with female and male students differing in their levels of positive and negative orientation. Not receiving psychological support and experiencing violence were associated with increased negative orientation. Conversely, participation in sports and artistic activities positively affected problem-solving skills. Additionally, parental attitudes played a significant role. Based on these results, the study suggests various strategies to support and enhance students' social problem-solving skills, promoting healthier coping mechanisms and improved well-being during university years.

Keywords: Social Problem Solving, Social Problem, University Student.

¹ Bu çalışma TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında yürütülen projeden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Seben İzzet Baysal Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, umut.solmaz@ibu.edu.tr ORCID: 0000-0003-1112-3041

³ Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, yrn.269300@gmail.com ve ORCID: 0009-0000-1378-2169

Giriş

İnsanlar, yaşamlarının farklı dönemlerinde biyo-psiko-sosyal açıdan farklı sorunlar ile karşılaşmaktadır. Her bir sorunun değerlendirildiği farklı yaklaşımlar bulunmaktadır ve sorunların çok boyutlu olması kapsamlı bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Kapsamlı bir biçimde sorunları değerlendiren modellerden biri de biyo-psiko-sosyal modeldir. Biyo-psiko-sosyal model, insanların gelişim dönemlerinde karşılaştığı sorunların biyolojik, psikolojik ve sosyo-kültürel yanlarının olduğu ve bir arada değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Lugg, 2022). Üniversite döneminde de bireyler biyo-psiko-sosyal boyutu bulunan problemler ile karşılaşmaktadır. Üniversite öğrencileri akademik başarı, temel ihtiyaçların karşılanması, bireysel ve sosyal ilişkilerin belirlenmesi, kariyer yönetimi gibi alanlarda problemlerle yaşamaktadırlar (Türküm, Kızılkaya ve Sarıyer, 2004; 1997; Bilgin, 2001; Özden, 1997; Yavuzer vd., 2005; Şahin ve Fırat, 2009; Kacur ve Atak, 2011; Kiraz, 2015; İleri ve Dil, 2018; Köksal ve Topkaya, 2021; Doğan ve Akçalı, 2021; Donat vd., 2019; Yalçın ve Özcan, 2019; Uğur, 2020; Yenen ve Boz, 2022; Yelboğa, 2024). Bu bağlamda, problemin tanımını yapmakta yarar olacaktır. Problem, bireylerin bilgi ve becerilerine dayalı üstesinden gelebileceği veya çözmekte başarılı olamadığı hallerdir (Jonassen, 2000). Daha kapsamlı bir şekilde içinde bulunulan mevcut durumla, ulaşılmak istenen durum arasındaki farklılık olarak tanımlanmaktadır (D’Zurilla ve Nezu, 2007). Bireylerin psikolojik ve sosyo-kültürel yönleriyle karşılaştığı sorunları çözmek için farklı beceriler edindiği söylenebilir.

Üniversite öğrencileri karşılaştıkları problemlerin çözümünde her zaman etkili bir mekanizma geliştirememektedir. Bu sebepten dolayı bazı problemler ile karşılaşmaktadır. Bu problemlerle yanlış çözüm önerileri de bulabilmektedirler. Yapılan araştırmalar, üniversite öğrencilerin var olan problemleri çözebilmek adına sigara- alkol -madde bağımlılığı kullanımı gibi ruh ve beden sağlığını tehlikeye sokabilecek çözüm stratejileri belirledikleri saptanmıştır (Türküm, Kızıldaş ve Sarıyer, 2004). Etkili olmayan veya yanlış planlanan problem çözme becerileri daha karmaşık problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Üniversite öğrencilerine yönelik araştırmalar saldırganlık (D’Zurilla, Chang ve Sanna, 2003; McMurran, Blair ve Egan, 2002), anksiyete (Nezu, Wilkins ve Nezu, 2004; Davey, 1994) depresif haller (Chang ve D’ Zurilla, 1996), saldırgan davranışların baskın olması (D’Zurilla, Chang ve Sanna, 2003) ile sosyal problem çözme becerilerindeki başarısızlık arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Özetle, etkili sosyal problem çözme becerilerinin kazanılması bireylerin sorun çözme mekanizmalarının daha sağlıklı olmasını da beraberinde getirebilecektir. Etkili ve verimli sosyal problem çözme becerilerinin oluşturulabilmesi için bireyin bulunduğu sistemlerin de ele alınması gerekmektedir. İnsanlar belirli sistemler içerisinde yaşamlarını idame ettirmektedir. Sistem kuramına göre değerlendirildiğinde her bireyin içinde bulunduğu sistemin birbirleriyle ilişkisi bulunmakta ve bağımlı parçalardan oluşmaktadır (Duyan, 2014). Bireylerin tek bir sistem içerisinde olmadığı düşünüldüğünde sosyal problem çözme becerilerinin de birbirine bağlı sistemler içinde geliştirildiği düşüncesi bir varsayım olarak kabul edilebilmektedir. Bu sistemler içinde bireyler sosyal problem

çözme becerilerini kullanarak yaşamlarını devam ettirmektedir. Üniversite döneminde problemlerin çok boyutlu olması ve problem çözme becerilerinin önem kazanması bu araştırmanın temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda araştırmanın amacı üniversite öğrencilerindeki problem çözme seviyelerinin demografik değişkenlere göre değerlendirilip yapıcı çözüm önerileri getirilmesi üzerine kurulmuştur.

Kavramsal Çerçeve ve Literatür Taraması

Araştırmanın bu bölümünde kavramsal çerçeve ve oluşturulan hipotezlerin literatür taramasına yer verilmiştir.

Sosyal Problem Çözme Yaklaşımı

Sosyal problem çözme, bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları problemlere yönelik etkili başa çıkma stratejilerini bulmak için geliştirdikleri beceriler olarak tanımlanmaktadır (D’Zurilla vd., 2004). Bir başka ifadeyle sosyal problem çözme, bireye ait olan sosyal becerilerin kullanılarak sosyal çevreye uyum sağlanmasıdır (D’Zurilla ve Nezu, 2010). Sosyal problem çözme becerileriyle bireyler sosyal ve bireysel sorunları tanımlama, stresi yöneterek çözüme kavuşturma, çözümün ardından oluşan etkileri tanıma ve problemlere yönelik etkili baş etme stratejileri geliştirme süreçlerini tamamlamaktadır (Yıldırım, 2010; Arslan, 2009). Problem çözme sürecinde bireyler ilk olarak sorunun yeni ve belirgin olmasıyla karmaşık bir düzen içinde kalmaktadırlar. Bu problemin çözümünde beceri eksikliğinin bulunması, kaynaklara ulaşımın zaman alması veya zor olması, duygusal problemlerle karşılaşılması problemin çözüm sürecini değiştirebilmektedir (D’Zurilla ve Nezu; 2007). Bu durumlara ek olarak kişiler arası ilişkilerin de problem çözme sürecine etki ettiği düşünülmektedir (Anlıak ve Dinçer, 2005). Tüm bu değişkenlerin etkisiyle bireyler sistematik bir düşünme sürecinden geçmekte ve probleme etkili bir baş etme mekanizması oluşturmaktadır (Saraçoğlu vd., 2016). Sosyal problem çözme kavramı bireylerin problemlere etkili çözüm stratejileri geliştirerek üstesinden gelme kapasiteleri olarak ifade edilebilir. Sosyal problem çözme becerisi ile problemlere etkili çözüm stratejileri geliştirilmektedir. Bireyler bu çözüm stratejilerine yönelik olumlu veya olumsuz yönelimlerde bulunabilmektedir. İster olumlu ister olumsuz yönelimde olsun etkileyen faktörler değişmektedir. Bu faktörler şu şekilde sıralanabilmektedir.

Sosyal problem çözmeyi etkileyen bireysel ve sosyal faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerden ilki cinsiyettir. Literatür incelendiğinde kız ve erkek çocukların çözüm üretme konusunda farklı seviyelerde oldukları görülmektedir. Literatür de var olan çalışmalar göstermektedir ki cinsiyet açısından sosyal problem çözme becerisi değişim göstermektedir. Bu durum cinsiyetin bir faktör olduğuna işaret etmektedir. Sosyal problem çözmeyi etkileyen bir diğer faktör yaştır. Bozkurt vd.’nin (2017) çalışmasında bireyin yaşının ilerledikçe sosyal problem çözme becerisinin de belirgin bir şekilde gelişeceği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bireylerin ilerleyen yaşlarında temellendirilmiş bir sosyal problem çözme becerisine sahip olacağı söylenebilmektedir.

Sosyal problem çözme becerisini etkileyen bir diğer faktör aile ve sosyal çevredir. Aile ve sosyal çevre bireyleri daha çok çocukluk döneminde etkilemektedir. Ailenin en küçük toplumsal birim olduğu ve bireyin yaşama aileyle başladığı düşünüldüğünde önemli bir faktör olduğu kaçınılmazdır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde de aile ve sosyal çevrenin çocuğu ve ileri yaşamında bireyi olumlu veya olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (Senemoğlu, 2012). Literatür incelendiğinde sosyal problem çözme sürecinde aile de bir faktör olmaktadır. Var olan çalışmaların bu kriteri desteklemesi de önem arz etmektedir.

Sosyal problem çözmede bir diğer önemli faktör bireysel farklılıklardır. Bireylerin zeka seviyeleri, muhakeme yeteneği, duyguları, cinsiyeti, kültürel yapısı, yerleşim yerleri, bireylerin kişilik özellikleri ve ekonomik durumları gibi unsurların da bireysel farklılıkları oluşturduğu söylenebilmektedir (Temel ve Ayan, 2015). Bu durumlar bireylerin sosyal problem çözme becerilerini olumlu veya olumsuz yönden etkileyebilmekte ve bireylerin baş etme mekanizmalarını güçlendirmekte veya zayıflatmaktadır. Bu sebepten dolayı literatürdeki değerlendirilmeler de ele alındığında sosyal problem çözme becerisini arttıracak faktörlerin birden fazla olduğu söylenebilmektedir.

Literatür Taraması

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin demografik değişkenlere göre değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda cinsiyet, psikolojik destek alma, spor yapma, sanatsal faaliyetlere katılma, sınıf düzeyi, şiddete maruz kalma ve aile tutumuna yönelik hipotezler oluşturulmuştur.

Araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme seviyesinin cinsiyete göre farklılaşma düzeyi araştırılmıştır. Literatür incelendiğinde farklı değişkenler açısından araştırmaların değerlendirildiği görülmektedir. Bu araştırmada da bahsi geçen demografik değişkenler üzerinden sosyal problem çözme becerisi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada cinsiyetin sosyal problem çözme seviyesine etkisini açıklamak adına kadın ve erkeklere göre sosyal problem çözme seviyesi irdelenmiştir. Sosyal problem çözmeye etki eden faktörlerden biri olan cinsiyet, literatürde var olan çalışmalarda farklı düzeylerde etki eden bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Emiroğlu ve Bindak'ın (2018) çalışmasında kız çocukların erkek çocuklara göre sosyal problem çözme becerilerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Saracaloğlu vd. (2016) çalışmasında olumsuz yönelimde kadınların erkeklere göre yüksek seviyelerin bulunduğu, kaçınan ve dürtüsel tarz da ise kadınların erkeklere göre düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Atılgan'ın (2023) çalışmasında kadınların erkeklere göre sosyal sorun çözme seviyelerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Durmuş vd.'nin (2022) çalışmasında dikkatsiz/dürtüsel ve kaçınan tarzda kadınların erkeklere göre seviyelerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Ersan ve Alan'ın (2017) çalışmasında olumsuz yönelim açısından kadınların düzeylerinin erkeklere göre yüksek olduğu ve kaçınım boyutunda ise kadınların erkeklere göre düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Günaydın'ın (2019) araştırmasında da olumsuz yönelim

konusunda kadınların seviyelerinin erkeklere göre yüksek olduğu; olumlu yönelimde ise tam tersi bir durum olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada bahsi geçen literatür bağlamında aşağıdaki hipotez oluşturulmuş olup test edilmeye çalışılmıştır:

H₁: Sosyal problem çözme seviyesi cinsiyete göre anlamlı farklılık içermektedir.

Sosyal problem çözme etkileyen ikinci değişken psikolojik destek almaktır. Literatürde hem psikolojik destek hem de sosyal destek bağlamında sosyal problem çözme becerisi incelenmiştir. Arslan'ın (2009) yılındaki çalışmasında aile, arkadaş veya öğretmen desteği alan öğrencilerin sosyal problem çözme seviyelerinde olumlu yönde bir artış olduğu ve tüm alt boyutlarda anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Baltacı ve Hamarta'nın (2013) araştırmasında algılanan sosyal desteğin problem çözme becerilerini etkilediği ve ilişkinin olduğu saptanmıştır. Kuzucu vd. (2020) yılındaki çalışmasında da sosyal destek ile sosyal sorun çözme arasında anlamlı ilişkinin olduğu saptanmıştır. Her ne kadar psikolojik destek alma ile sosyal problem çözme arasındaki ilişkiyi direkt olarak ele alan çalışma bulunmasa da sosyal desteğin problem çözmeye etkisini irdeleyen çalışmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda destek ile problem çözme arasında bağlantı olduğu düşünülmektedir. Bu bağlantı ekseninde aşağıdaki hipotez oluşturulmuş ve analizlerle incelenmeye çalışılmıştır:

H₂: Sosyal problem çözme seviyesi psikolojik destek alma durumuna göre anlamlı farklılık içermektedir.

Sosyal problem çözme becerisini etkileyen önemli değişkenlerden biri ailedir. Ailede anne veya babanın tutumu çocukları ve gençleri olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum bireylerin beceri düzeylerinin değişmesine sebep olmaktadır. Üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme seviyeleri ve anne-baba tutumlarına yönelik yapılan bir çalışmada iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Sucu, 2020). Farklı yaş gruplarına göre değişse de Çiftçi'nin 2018 yılındaki çalışmasında da anne-baba tutumunun çocuklarda sosyal problem çözme becerisini etkilediği ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Çiftçi, 2018). Literatür değerlendirildiğinde aile ve aile özelinde ebeveyn tutumlarının problem çözme becerilerini olumlu veya olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu çalışmada da literatür referans alınarak aşağıdaki hipotez oluşturulmuş ve test edilmeye çalışılmıştır:

H₃: Sosyal problem çözme seviyesi aile tutumuna göre anlamlı farklılık içermektedir.

Sosyal problem çözme seviyesini etkileyen bir diğer değişken sınıf düzeyidir. Üniversite yaşamı boyunca farklı eğitim seviyesinde bulunan bireylerin farklı sosyal problem çözme düzeyine sahip olduğu söylenebilmektedir. Literatür incelendiğinde sınıf düzeyi arttıkça kaçınan tarzda bireylerin seviyesinin değiştiği görülmektedir (Çeşit, 2017). Saracaloğlu vd. (2016) çalışmasında olumsuz probleme yönelim düzeyi sınıf düzeyi arttıkça düşerken dürtüsel tarzda sınıf düzeyi arttıkça dürtüsel tarz seviyesi de artmaktadır. Günaydın'ın (2021) yılındaki çalışmasında dikkatsiz/dürtüsel tarz boyutunda sınıf düzeyine göre anlamlı farklılığın bulunduğu tespit edilmiştir. Arslan'ın araştırmasında ise (2020) gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Akkaya ve Alp'in (2023)

çalışmasında da probleme olumlu yönelim ve dikkatsiz/dürtüsel tarz da gruplar arasında anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelemesiyle birlikte sınıfın sosyal problem çözme ve alt boyutlarına yönelik bir etkisinin olduğu söylenebilmektedir. Bu araştırmada da sınıf özelinde aşağıdaki hipotez oluşturulmuş ve test edilmesi amaçlanmıştır:

H₄: Sosyal problem çözme seviyesi sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık içermektedir.

Araştırma kapsamında araştırılması hedeflenen ve literatüre katkı sunulması amaçlanan diğer hipotezler spor yapma, sanatsal faaliyete katılma ve şiddete maruz kalma değişkenleri üzerine kurulmuştur. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin şiddet geçmişinin bulunması, sportif faaliyetlerde bulunmaları ve sanatsal faaliyetlere katılmalarının sosyal problem çözme becerilerini değiştirip değiştirmediğinin tespit edilmesi adına aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

H₅: Sosyal problem çözme seviyesi spor yapmaya göre anlamlı farklılık içermektedir.

H₆: Sosyal problem çözme seviyesi sanatsal faaliyetlere katılmaya göre anlamlı farklılık içermektedir.

H₇: Sosyal problem çözme seviyesi şiddete maruz kalmaya göre anlamlı farklılık içermektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma desenlerinden tarama modeli kapsamında yürütülmüştür. Tarama modelleri, bir durumu mevcut haliyle betimlemeyi amaçlayan, araştırmacının herhangi bir müdahalede bulunmadan verileri topladığı ve analiz ettiği desenlerdir (Karasar, 2012). Bu bağlamda, araştırmada üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri mevcut durumlarıyla ortaya konmakta ve bu becerilerin demografik değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, sportif ve sanatsal aktivitelere katılma vb.) açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmektedir.

Araştırmada kullanılan model, genel tarama modeli ve ilişkisel tarama modeli özellikleri göstermektedir. Genel tarama modeli kapsamında öğrencilerin sosyal problem çözme becerilerinin düzeyi betimlenmekte; ilişkisel tarama modeli kapsamında ise bu becerilerin çeşitli demografik değişkenlerle olan ilişkisi değerlendirilmektedir (Büyüköztürk vd., 2019).

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmalarda evren, problemin yansımaları oluşturan bireylerin tümünü ifade etmektedir. Örneklem ise evrenden belirli bir büyüklükte ve objektif olarak alınan kümedir (Karasar, 2016). Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin demografik değişkenlere göre değerlendirilmesi amacıyla Sakarya Üniversitesi öğrencileri evren olarak kabul edilmiştir. Bu üniversitede toplamda 36.660 lisans düzeyinde öğrenim gören öğrenci bulunmaktadır. Evreni temsilen örneklem seçiminde basit tesadüfi örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. (Şavran, 2018). Bu bağlamda

%95 güven aralığında heterojen bir dağılım ve temsiliyet için toplamda 381 kişiyle çalışılması gerekmektedir (Erdoğan ve Yazıcıoğlu, 2014). Örneklemin sayısı seçilirken merkez kampüste bulunan fakültelerden minimum 50 kişinin seçilmesi kriter olarak alınmıştır. Sakarya Üniversitesi'nin merkez kampüsünde toplamda 11 fakülte bulunmaktadır ve bu doğrultuda toplamda 550 kişi ile çalışılmıştır. Örneklem temsiliyetini sağlamak adına 384 kişi yeterli olmasına karşın verilerin güvenilirliğini arttırmak adına 550 kişi de veri toplama süreci noktalandırılmıştır. Evren ve örneklem belirlendikten sonra araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için ilk olarak Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 08.11.2024 tarihli toplantısında etik kurul izni alınmıştır (Karar No: 76/13). Ardından katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu aktararak araştırmacılar tarafından yüz yüze bir şekilde anketler toplanmıştır.

Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu

Bu formda, katılımcıların demografik özelliklerinin yansıtabilmek adına katılımcılara yaş, cinsiyet, sınıf, fakülte, şiddet görme durumu, aile tutumu, sanatsal ve sportif faaliyetlere katılma durumları, psikolojik danışmanlık alma durumları gibi sorular sorulmuştur.

Sosyal Problem Çözme Becerileri Kısa Envanteri

D'Zurilla vd. (2004) yılında geliştirilen sosyal problem çözme becerileri envanteri bireylerin problemlere karşı edindikleri becerileri ölçmek adına tasarlanmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Çekici (2009) tarafından uyarlanmıştır. Türkçe uyarlamada orijinal ölçekte bulunduğu gibi problem çözmeye yönelim ve problem çözme tarzı olmak üzere iki temel boyut bulunmaktadır. Problem çözmeye yönelimde olumlu tarz ve olumsuz tarz; probleme çözme tarzında ise akılcı, dikkatsiz ve kaçınan tarz olmak üzere üç boyut bulunmaktadır. Ölçekte toplamda 25 madde bulunmaktadır (Çekici, 2009). D'Zurilla vd. (2004)'nin yapmış olduğu çalışmada ölçeğin güvenirlik katsayısı ölçek ve genelinde .70'in üzerinde bulunmuş olup Çekici (2009) uyarlama çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bir ölçekte güvenirlik katsayısının .70'in üzerinde olması güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir (Nunnally ve Bernstein, 1994). Bu çalışmada da yapılan güvenirlik analizi sonucunda probleme olumlu yönelim .75; probleme olumsuz yönelim .82; rasyonel problem çözme .87; dikkatsiz tarzda .83; kaçınan tarzda .77; sosyal problem çözmenin genelinde .89 güvenirlik katsayısına ulaşılmıştır.

Araştırmanın Verilerinin Analizi

Bu çalışmada verilerin analizi için IBM SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırmanın verilerinin analizinde demografik verilerin yansıtılması için frekans analizi kullanılmıştır. Demografik verilerin gruplar arasındaki farklılığını ölçebilmek adına ilk olarak normallik dağılımına bakılmıştır. Normal dağılım gösteren veriler parametrik testlerle (T-testi, ANOVA Testi vb.), normal dağılım

göstermeyen veriler ise non-parametrik testlerle (Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi vb.) analiz edilmiştir.

Bulgular

Bu başlık altında katılımcıların demografik bilgileri, demografik gruplar arasındaki farkların analizleri alt başlıklar halinde aktarılmıştır.

Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcıların demografik bilgileri incelendiğinde %64,5'inin kadın ve %35,5'inin erkek olduğu; sınıflarda sırasıyla en çok birinci sınıf (%32,0), üçüncü sınıf (%26,4) ve ikinci sınıf (%23,5) olduğu; iktisadi ve idari bilimler fakültesi, siyasal bilgiler fakültesi, işletme fakültesi, iletişim fakültesi, fen bilimleri fakültesi, mühendislik fakültesi, hukuk fakültesi, ilahiyat fakültesi, sağlık bilimleri fakültesi, bilişim fakültesi, mimarlık fakültesinde dengeli bir dağılımın olduğu (%9,1); %74,4'ünün ailesinden şiddet görmediği; aile tutumunda sırasıyla en çok aşırı hoşgörülü (%27,5), demokratik (%20,5) ve mükemmeliyetçi (%19,8) ailelerin bulunduğu; %77,6'sının psikolojik destek almadığı; %56,7'sinin spor faaliyetine katılmadığı ve %58,2'sinin sanatsal faaliyete katılmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların yaş ortalamasının 21,15 olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1.

Katılımcıların Demografik Bilgileri

N=550	n	%
Cinsiyet		
Kadın	355	64,5
Erkek	195	35,5
Toplam	550	100,0
Sınıf		
1.Sınıf	176	32,0
2.Sınıf	129	23,5
3.Sınıf	145	26,4
4.Sınıf	100	18,2
Toplam	550	100,0
Fakülte		
İktisadi ve İdari Bil.	50	9,1
Siyasal Bilgiler	50	9,1
İşletme Fakültesi	51	9,3
İletişim Fakültesi	50	9,1
Fen Bilimleri Fakül.	49	8,9
Mühendislik Fakül.	50	9,1

Hukuk Fakültesi	50	9,1
İlahiyat Fakültesi	50	9,1
Sağlık Bilimleri Fak.	50	9,1
Bilişim Fakültesi	50	9,1
Mimarlık Fakültesi	50	9,1
Toplam	550	100,0
Aileden Şiddet Görme		
Evet	32	5,8
Kısmen	71	12,9
Kararsızım	38	6,9
Hayır	409	74,4
Toplam	550	100,0
Ailenin Tutumu		
Otoriter-Baskıcı	80	14,5
Mükemmeliyetçi	109	19,8
Aşırı Hoşgörülü	151	27,5
İlgisiz-Kayıtsız	29	5,3
Tutarsız	68	12,4
Demokratik	113	20,5
Toplam	550	100,0
Psikolojik Danışmanlık Alma		
Evet	123	22,4
Hayır	427	77,6
Toplam	550	100,0
Spor Faaliyetine Katılma		
Hayır	312	56,7
Evet	238	43,3
Toplam	550	100,0
Sanatsal Faaliyete Katılma		
Hayır	320	58,2
Evet	230	41,8
Toplam	550	100,0

Ölçeklerin Normallik Analizi

Bu başlık altında kullanılan ölçeğin ve alt boyutlarının normallik ve güvenirlik analizleri aktarılmıştır. Normallik analizi sonucunda normal dağılan veriler parametrik ve normal dağılmayan veriler non-parametrik testlere tabi tutulmuştur.

Tablo 2.*Normallik ve Güvenirlik Analizleri*

Ölçek İsmi	Çarpıklık	Basıklık	Normal Dağılım
Probleme Olumlu Yönelim	,738	6,111	Yok
Probleme Olumsuz Yönelim	,575	,866	Var
Rasyonel Problem Çözme	-,251	-,417	Var
Dikkatsiz Tarz	,437	-,111	Var
Kaçınan Tarz	1,978	13,697	Yok
Sosyal Problem Çözme	,693	3,098	Yok

Ölçeklerin normal dağılımında çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olması literatürde kabul edilmektedir (George ve Mallery, 2010). Tablo 2 incelendiğinde ölçek boyutları ve genelinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Ölçek boyutlarından probleme olumlu yönelim, kaçınan tarz ve ölçeğin genelinde normal dışı bir dağılım söz konusu iken probleme olumsuz yönelim, rasyonel problem çözme ve dikkatsiz tarz da normal dağılım görülmektedir. Bu bağlamda probleme olumlu yönelim, kaçınan tarz ve ölçeğin genelinde non-parametrik testler; probleme olumsuz yönelim, rasyonel problem çözme ve dikkatsiz tarz da ise parametrik testler kullanılmıştır.

Demografik Değişkenlere Göre Analizler

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların demografik bilgilerine göre ölçek ve alt boyutlarının değerlendirilmesi yapılmış ve tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 3.*Sosyal Problem Çözme Becerisinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi*

Ölçek	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	Test	
					T/Z	p
Probleme Olumlu Yönelim*	Kadın	355	17,22	4,00	-2,500	,012
	Erkek	195	18,18	4,88		
Probleme Olumsuz Yönelim**	Kadın	355	14,67	4,47	4,253	,000
	Erkek	195	12,94	4,65		
Rasyonel Problem Çözme**	Kadın	355	18,05	3,69	,220	,620
	Erkek	195	18,22	3,93		
Dikkatsiz Tarz**	Kadın	355	11,43	3,84	,163	,083
	Erkek	195	12,02	3,61		
Kaçınan Tarz*	Kadın	355	11,74	4,58	-,124	,902

	Erkek	195	11,87	5,41		
Sosyal Problem	Kadın	355	73,12	9,41		
Çözme*	Erkek	195	73,25	10,25	-,358	,720

*Mann Whitney U Testi, **T Testi

Katılımcıların ölçek ve alt boyutlarından aldıkları skorların cinsiyete göre değerlendirmesi yapıldığında probleme olumlu yönelim ve probleme olumsuz yönelim boyutlarında gruplar arasında anlamlı farklılık bulunuyorken ($p<.05$); rasyonel problem çözme, dikkatsiz tarz, kaçınan tarz ve ölçeğin genelinde gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>.05$). Probleme olumlu yönelimde kadınların ($\bar{x}$: 17,22±Ss: 4,00) erkeklere göre ($\bar{x}$: 18,18±Ss: 4,88) daha az olumlu yönelimde bulunduğu; probleme olumsuz yönelimde ise kadınların ($\bar{x}$: 14,67±Ss: 4,47) erkeklere göre ($\bar{x}$: 12,94±Ss: 4,65) daha fazla olumsuz yönelimde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 3).

Tablo 4.

Sosyal Problem Çözme Becerisinin Psikolojik Desteğe Göre Değerlendirilmesi

Ölçek	Psikolojik Destek	N	$\bar{x}$	Ss	Test	
					T/Z	p
Probleme Olumlu Yönelim*	Aldım	123	17,81	5,34	-,605	,545
	Almadım	457	17,49	4,03		
Probleme Olumsuz Yönelim**	Aldım	123	15,10	4,15	2,872	,004
	Almadım	457	13,75	4,69		
Rasyonel Problem Çözme**	Aldım	123	17,96	3,80	-,484	,629
	Almadım	457	18,15	3,77		
Dikkatsiz Tarz**	Aldım	123	11,39	3,78	-,818	,414
	Almadım	457	11,71	3,77		
Kaçınan Tarz*	Aldım	123	12,23	4,90	-1,048	,295
	Almadım	457	11,66	4,88		
Sosyal Problem Çözme*	Aldım	123	74,54	10,89	-1,413	,158
	Almadım	457	72,78	9,32		

*Mann Whitney U Testi, **T Testi

Katılımcıların ölçek ve alt boyutlarından aldıkları skorların psikolojik destek alma durumlarına göre değerlendirmesi yapıldığında probleme olumsuz yönelim boyutunda anlamlılık değeri .05'den düşük olduğu için gruplar arasında anlamlı farklılık bulunuyorken ($p<.05$); probleme olumlu yönelim, rasyonel problem çözme, dikkatsiz tarz, kaçınan tarz ve ölçeğin genelinde gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>.05$). Probleme olumsuz yönelimde ise destek alanların ($\bar{x}$: 15,10±Ss: 4,15) almayanlara göre ($\bar{x}$: 13,75±Ss: 4,69) daha fazla olumsuz yönelimde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4).

Tablo 5.*Sosyal Problem Çözme Becerisinin Spor Yapmaya Göre Değerlendirilmesi*

Ölçek	Spor Yapma	N	$\bar{x}$	Ss	Test	
					T/Z	p
Probleme Olumlu	Hayır	312	16,85	4,05	-4,259	,000
Yönelim*	Evet	238	18,49	4,56		
Probleme Olumsuz	Hayır	312	14,84	4,55	4,682	,000
Yönelim**	Evet	238	13,02	4,49		
Rasyonel Problem	Hayır	312	17,64	3,93	-3,445	,001
Çözme**	Evet	238	18,73	3,46		
Dikkatsiz Tarz**	Hayır	312	11,59	3,82	-,315	,753
	Evet	238	11,70	3,72		
Kaçınan Tarz*	Hayır	312	11,90	4,45	-1,206	,228
	Evet	238	11,64	5,41		
Sosyal Problem	Hayır	312	72,84	9,56	-,581	,561
Çözme*	Evet	238	73,59	9,90		

*Mann Whitney U Testi, **T Testi

Katılımcıların ölçek ve alt boyutlarından aldıkları skorların spor yapma durumlarına göre değerlendirmesi yapıldığında probleme olumlu yönelim, probleme olumsuz yönelim ve rasyonel problem çözme boyutunda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunuyorken ($p < .05$); dikkatsiz tarz, kaçınan tarz ve sosyal problem çözmenin genelinde ise gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p > .05$). Probleme olumlu yönelimde spor yapmayanların ($\bar{x}$: 16,85 $\pm$ Ss: 4,05) spor yapanlara göre ($\bar{x}$: 18,49 $\pm$ Ss: 4,56) olumlu yönelim seviyelerinin düşük olduğu; probleme olumsuz yönelimde spor yapmayanların ($\bar{x}$: 14,84 $\pm$ Ss: 4,55) yapmayanlara göre ($\bar{x}$: 13,02 $\pm$ Ss: 4,49) daha fazla olumsuz yönelimde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rasyonel problem çözme boyutunda ise spor yapmayanların ($\bar{x}$: 17,64 $\pm$ Ss: 3,93) almayanlara göre ($\bar{x}$: 18,73 $\pm$ Ss: 3,46) daha az rasyonel problem çözme becerilerinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 5).

Tablo 6.*Sosyal Problem Çözme Becerisinin Sanatsal Faaliyete Göre Değerlendirilmesi*

Ölçek	Sanat	N	$\bar{x}$	Ss	Test	
					T/Z	p
	Hayır	320	17,24	4,64	-2,364	,018

Probleme Olumlu Yönelim*	Evet	230	18,01	3,88		
Probleme Olumsuz Yönelim**	Hayır	320	14,30	4,77	1,482	,139
	Evet	230	13,72	4,35		
Rasyonel Problem Çözme**	Hayır	320	17,88	3,86	-1,669	,096
	Evet	230	18,42	3,63		
Dikkatsiz Tarz**	Hayır	320	12,01	3,78	2,775	,006
	Evet	230	11,12	3,70		
Kaçınan Tarz*	Hayır	320	12,11	5,18	-1,787	,074
	Evet	230	11,33	4,42		
Sosyal Problem Çözme*	Hayır	320	73,57	10,24	-,320	,749
	Evet	230	72,61	8,90		

*Mann Whitney U Testi, **T Testi

Katılımcıların ölçek ve alt boyutlarından aldıkları skorların sanatsal faaliyete katılma durumlarına göre değerlendirmesi yapıldığında probleme olumlu yönelim ve dikkatsiz tarz boyutunda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunuyorken ($p<.05$); probleme olumsuz yönelim, rasyonel problem çözme, kaçınan tarz ve ölçeğin genelinde gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>.05$). Probleme olumlu yönelimde ise sanatsal faaliyetlere katılmayanların ($\bar{x}$: 17,24±Ss: 4,64) katılanlara göre ($\bar{x}$: 18,01±Ss: 3,88) daha az olumlu yönelimde bulunduğu; dikkatsiz tarz boyutunda sanatsal faaliyetlere katılmayanların ($\bar{x}$: 12,01±Ss: 3,78) katılanlara göre ($\bar{x}$: 11,12±Ss: 3,70) daha dikkatsiz bir tarzının olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 6).

Tablo 7.

Sosyal Problem Çözme Becerisinin Sınıf Düzeyine Göre Değerlendirilmesi

Ölçek	Sınıf	N	$\bar{x}$	Ss	Test	
					F-K/W	p
Probleme Olumlu Yönelim*	1.Sınıf	176	17,53	4,14	1,661	,646
	2.Sınıf	129	17,64	4,10		
	3.Sınıf	145	17,17	4,20		
	4.Sınıf	100	18,08	5,18		
Probleme Olumsuz Yönelim**	1.Sınıf	176	13,89	4,30	,874	,812
	2.Sınıf	129	14,33	4,37		
	3.Sınıf	145	13,91	5,19		
	4.Sınıf	100	14,22	4,57		
Rasyonel Problem Çözme**	1.Sınıf	176	18,35	3,73	,791	,499
	2.Sınıf	129	17,68	4,09		
	3.Sınıf	145	18,17	3,73		
	4.Sınıf	100	18,14	3,47		

Dikkatsiz Tarz**	1.Sınıf	176	11,38	3,60	1,630	,181
	2.Sınıf	129	12,17	3,93		
	3.Sınıf	145	11,32	3,62		
	4.Sınıf	100	11,88	4,02		
Kaçınan Tarz*	1.Sınıf	176	11,64	5,60	4,438	,218
	2.Sınıf	129	11,94	4,56		
	3.Sınıf	145	11,35	4,27		
	4.Sınıf	100	12,48	4,78		
Sosyal Problem Çözme*	1.Sınıf	176	72,81	9,09	5,323	,150
	2.Sınıf	129	73,79	8,75		
	3.Sınıf	145	71,93	9,59		
	4.Sınıf	100	74,80	11,74		

*Kruskal Wallis, **LSD Testi

Katılımcıların ölçek ve alt boyutlarından aldıkları skorların sınıf düzeyine göre değerlendirmesi yapıldığında ölçek alt boyutları ve ölçeğin genelinde sınıf grupları arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>.05$) (Tablo 7).

Tablo 8.

Sosyal Problem Çözme Becerisinin Şiddete Maruz Kalmaya Göre Değerlendirilmesi

Ölçek	Şiddet Gör.	N	$\bar{x}$	Ss	Test		Gruplar
					F-K/W	p	
Probleme Olumlu Yönelim*	Evet	32	16,65	4,66	2,321	,509	1>2,3
	Kısmen	71	17,01	4,19			
	Kararsızım	38	17,31	4,41			
	Hayır	409	17,75	4,35			
Probleme Olumsuz Yönelim**	Evet	32	15,71	4,88	3,291	,020	1>2,3
	Kısmen	71	14,92	4,46			
	Kararsızım	38	14,73	5,13			
	Hayır	409	13,71	4,52			
Rasyonel Problem Çözme**	Evet	32	18,31	3,71	,299	,826	
	Kısmen	71	17,85	3,68			
	Kararsızım	38	17,73	3,81			
	Hayır	409	18,17	3,80			
Dikkatsiz Tarz**	Evet	32	12,59	4,68	,740	,529	
	Kısmen	71	11,54	3,90			
	Kararsızım	38	11,73	3,77			
	Hayır	409	11,57	3,67			
Kaçınan Tarz*	Evet	32	12,68	4,68	1,744	,627	
	Kısmen	71	11,63	4,44			

	Kararsızım	38	11,65	5,24		
	Hayır	409	11,75	4,95		
	Evet	32	75,96	8,00		
Sosyal Problem	Kısmen	71	72,98	8,71		
Çözme*	Kararsızım	38	73,18	10,60	5,389	,145
	Hayır	409	72,98	9,90		

*Kruskal Wallis, **LSD Testi

Katılımcıların ölçek ve alt boyutlarından aldıkları skorların şiddet görme durumlarına göre değerlendirmesi yapıldığında probleme olumsuz yönelim boyutu dışındaki diğer boyutlarda gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>.05$). Probleme olumsuz yönelim boyutunda şiddet görmeyenlerin ($\bar{x}$: 13,71±Ss: 4,52) şiddet görenlere ($\bar{x}$: 15,71±Ss: 4,88) veya kısmen görenlere ($\bar{x}$: 14,92±Ss: 4,46) daha az olumsuz yönelim gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 8).

Tablo 9.

Sosyal Problem Çözme Becerisinin Aile Tutumuna Göre Değerlendirilmesi

Ölçek	Tutum	N	$\bar{X}$	Ss	Test		Gruplar
					F-K/W	p	
Probleme Olumlu Yönelim*	Otoriter-Baskıcı	80	17,67	4,07			
	Mükemmeliyetçi	109	18,07	4,06			
	Aşırı Hoşgörülü	151	17,66	4,27	11,396	,044	2>5
	İlgisiz-Kayıtsız	29	16,58	8,24			
	Tutarsız	68	16,51	4,09			
	Demokratik	113	17,73	3,56			
Probleme Olumsuz Yönelim**	Otoriter-Baskıcı	80	14,85	4,37			
	Mükemmeliyetçi	109	14,62	5,02			1>3,4,6
	Aşırı Hoşgörülü	151	13,32	4,57	5,621	,000	2>3,6
	İlgisiz-Kayıtsız	29	17,00	5,07			2<4
	Tutarsız	68	14,48	4,20			3<4
	Demokratik	113	12,92	4,02			
Rasyonel Problem Çözme**	Otoriter-Baskıcı	80	18,58	3,78			
	Mükemmeliyetçi	109	18,79	3,79			
	Aşırı Hoşgörülü	151	17,96	3,77	2,664	,022	1,2>5
	İlgisiz-Kayıtsız	29	17,34	3,66			
	Tutarsız	68	16,92	3,85			
	Demokratik	113	18,23	3,58			
Dikkatsiz Tarz**	Otoriter-Baskıcı	80	11,65	3,89			
	Mükemmeliyetçi	109	11,50	3,97	1,301	,262	
	Aşırı Hoşgörülü	151	11,52	3,60			

Kaçınan Tarz*	İlgisiz-Kayıtsız	29	13,17	5,02	15,201	,010	1,2<4
	Tutarsız	68	12,00	3,59			
	Demokratik	113	11,31	3,41			
	Otoriter-Baskıcı	80	11,27	4,65			
	Mükemmeliyetçi	109	11,75	4,49			
	Aşırı Hoşgörülü	151	11,90	5,83			
	İlgisiz-Kayıtsız	29	13,82	5,05			
	Tutarsız	68	12,82	4,11			
	Demokratik	113	10,92	4,20			
	Otoriter-Baskıcı	80	74,03	10,04			
Sosyal Problem Çözme*	Mükemmeliyetçi	109	74,75	8,72	12,205	,057	
	Aşırı Hoşgörülü	151	72,38	10,21			
	İlgisiz-Kayıtsız	29	78,07	13,96			
	Tutarsız	68	72,75	8,59			
	Demokratik	113	71,13	8,46			

*Kruskal Wallis, **LSD Testi, 1: Otoriter-baskıcı, 2: Mükemmeliyetçi, 3: Aşırı hoşgörülü, 4: İlgisiz-kayıtsız, 5: Tutarsız, 6: Demokratik.

Katılımcıların ölçek ve alt boyutlarından aldıkları skorların aile tutumuna göre değerlendirmesi yapıldığında probleme olumlu yönelim, probleme olumsuz yönelim, rasyonel problem çözme, kaçınan tarzda gruplar arasında anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$). Probleme olumlu yönelimde mükemmeliyetçi tutumu bulunanların ($\bar{x}$: 18,07 $\pm$ Ss: 4,06) tutarsız tutumu bulunanlara göre ($\bar{x}$: 16,51 $\pm$ Ss: 4,09) yönelim seviyelerinin yüksek olduğu; probleme olumsuz yönelim boyutunda otoriter-baskıcı tutumu olanların ($\bar{x}$: 14,85 $\pm$ Ss: 4,37) ve mükemmeliyetçi tutumu olanların ($\bar{x}$: 14,62 $\pm$ Ss: 5,02) aşırı hoşgörülü ($\bar{x}$: 13,32 $\pm$ Ss: 4,57) ve demokratik ($\bar{x}$: 12,92 $\pm$ Ss: 4,02) olanlara göre olumsuz yönelim düzeyleri yüksek iken ilgisiz-kayıtsız tutumu olanlara göre ($\bar{x}$: 17,00 $\pm$ Ss: 5,07) yönelim seviyeleri düşüktür. Rasyonel problem çözmeye otoriter-baskıcı ($\bar{x}$: 18,58 $\pm$ Ss: 3,78) ve mükemmeliyetçi ($\bar{x}$: 18,79 $\pm$ Ss: 3,79) tutumu olanların ilgisiz-kayıtsız tutumu olanlara göre ($\bar{x}$: 17,34 $\pm$ Ss: 3,66) seviyelerinin yüksek olduğu; kaçınan tarz boyutunda otoriter-baskıcı ($\bar{x}$: 11,27 $\pm$ Ss: 4,65) ve mükemmeliyetçi ($\bar{x}$: 11,75 $\pm$ Ss: 4,49) tutumu olanların ilgisiz-kayıtsız tutumu olanlara ($\bar{x}$: 13,82 $\pm$ Ss: 5,05) göre kaçınan tarz boyutunda problem çözme düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 9).

Tartışma

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenlere göre değerlendirilmesini sağlamak ve bu bağlamda çözüm önerileri getirilmesi amacıyla tasarlanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular literatür bağlamında tartışılmıştır.

Araştırmada oluşturulan hipotezlerden biri sosyal problem çözme ve alt boyutlarına yönelik seviyenin cinsiyete göre farklılaştığıdır. Ulaşılan bulgular değerlendirildiğinde cinsiyet açısından probleme olumlu yönelim ve olumsuz yönelim boyutlarında gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Kadınların erkeklere göre probleme olumsuz yönelimleri yüksek iken olumlu yönelimleri düşüktür. Arslan'ın 2009 yılındaki çalışmasında da kız çocuklarının erkek çocuklarına göre olumsuz yönelimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sucu'nun 2020 yılındaki üniversite öğrencilerine yönelik çalışması da kadınların erkeklere göre olumsuz yönelimlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Özel eğitim öğretmenlerine yönelik yapılan bir çalışmada da kadınların olumsuz yönelim düzeyleri yüksek bulunmuştur (Ersan ve Alan, 2017). Çalışmalarda olumlu yönelime ilişkin gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir. Günaydın'ın (2021) çalışmasında ise bu araştırmaya benzer bulgulara ulaşılarak olumlu yönelimde kadınların puanı düşükken olumsuz yönelimde kadınların puanı yüksek çıkmıştır. Arslan ve Selçuk'un (2022) çalışmasında da cinsiyete göre sosyal problem çözme envanteri puanında gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir. Karakaya ve Işıkhani'nin (2023) yaşlılara yönelik yaptığı bir diğer çalışmada ise cinsiyete göre sosyal problem çözme becerisinde anlamlı farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada oluşturulan bir diğer hipotez sınıf düzeyine göre sosyal problem çözme ve alt boyutlarındaki seviyenin sınıf düzeyine göre farklılaştığıdır. Araştırma sonucunda bu hipotezin doğrulanmadığı görülmektedir. Bu araştırmada ulaşılan bulgularda tüm boyutlarda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Çeşit'in (2017) çalışmasında kaçınan tarz boyutunda gruplar arasında anlamlı fark bulunuyorken diğer gruplarda anlamlı farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir. Beden eğitimi alanındaki öğretmen adaylara yönelik yaptıkları çalışmada dikkatsizlik/dürtüsellik boyutunda gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunduğu tespit edilmiştir (Durmuş vd., 2022). Arslan'ın (2020) yılında meslek yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilere yönelik yaptığı araştırmada ise sınıflara göre gruplar arasında anlamlı farklılığın olmadığını tespit etmiştir. Dikmen'in (2019) çalışmasında da üniversite öğrencilerinde sınıfa göre sosyal problem çözme becerisi konusunda anlamlı farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir. Güneş'in (2011) çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Sonuç olarak araştırma sonuçlarıyla bulgular arasında benzerliğin bulunduğu görülmektedir.

Araştırmada kullanılan diğer değişkenler psikolojik destek alma, spor yapma, sanatsal faaliyete katılma, şiddete maruz kalma ve aile tutumu üzerine kurulmuştur. Araştırma sonucunda psikolojik destek alanların almayanlara göre olumsuz yönelimlerinin daha fazla olduğu, spor faaliyetine ve sanatsal faaliyetlere katılanların katılmayan bireylere göre daha fazla olumlu yönelimde olduğu, şiddet görenlerin görmeyenlere göre daha fazla olumsuz yönelime sahip olduğu, aile tutumunda otoriter veya baskıcı olmanın ve ilgisiz-kayıtsız olmanın önemli etkisinin bulunduğu ulaşılan çarpıcı bulgular arasındadır. Üniversite yaşamındaki gençlerin birden fazla sorunla karşılaştığı bilinen bir gerçektir. Bundan dolayı bireylerin hem psikolojik hem de sosyal yönden güçlendirilmesi ve sosyal problem çözme becerilerinin yükseltilmesi gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma kapsamında ulaşılan bulgular sistem kuramı ekseninde değerlendirildiğinde insanların yaşamları boyunca sistemler içinde yer aldığı vurgusuna yönelik önemin unutulmaması gerekmektedir. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin de sorunlarının birbirine bağlı sistemler içinde gerçekleştiği ve her sistemin birbirini etkilediği gerçeği üzerinden değerlendirilmesi yararlı olacaktır. Sistem kuramına ek olarak biyo-psiko-sosyal model bağlamında her üniversite gencinin biyolojik, psikolojik ve sosyo-kültürel sorunlarının olabileceği bütüncül değerlendirmeyi güçlendiren bir yandır. Bu bağlamda üniversite sosyal problem çözme becerilerini arttıracak çözüm önerileri şu şekilde sunulabilir:

- Kadın öğrencilerin sosyal problem çözme becerilerindeki olumlu yönelimlerinin arttırılması adına grup eğitimleri düzenlenebilir.
- Kadın öğrencilerin sosyal problem çözme becerilerinin farkına varması adına farkındalık çalışmaları yapılabilir.
- Üniversite öğrencilerinin spor ve sanat faaliyetlerine yönlendirilmesi veya üniversite içinde spor ve sanat faaliyetlerinin arttırılabilir.
- Şiddet maruziyetini önlemek adına sosyal problem çözme becerileri tüm üniversite öğrencilerine anlatılabilir.
- Üniversite öğrencilerinin aile içi iletişimi arttıracak çalışmalara önem verilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız dış hakem tarafından incelenmiştir.

Araştırmacıların Katkı Beyanı:

- **Araştırma Konsepti/Tasarımı:** Yaren DEMİRCİOĞLU / Umut SOLMAZ
- **Literatür İncelemesi:** Yaren DEMİRCİOĞLU
- **Veri Toplama:** Yaren DEMİRCİOĞLU
- **Veri Analizi /Yorumlama:** Umut SOLMAZ

Finansal Destek veya Teşekkür Beyanı:

Bu çalışma TÜBİTAK tarafından 2209-A lisans projelerini destek projesi kapsamında desteklenmiştir.

Etik Onay:

Bu çalışma için Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır (13.11.2024 / 76).

Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Atıf: Solmaz U. ve Demircioğlu Yç (2025). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Problem Çözme Becerisinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 6(1), 1-23

Kaynakça

- Akkaya, B. ve Alp, H. (2023). Spor bilimleri fakültesi'nde okuyan öğrencilerin sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi. *3rd International Black Sea Modern Scientific Research Congress 1,1*, 131-142.
- Anlıak, Ş. ve Dinçer, Ç. (2005). Farklı eğitim yaklaşımları uygulayan okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların kişiler arası problem çözme becerilerinin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38(1), 149-166. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000111
- Arslan, Y. (2009). *Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile sosyal problem çözme arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. [https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=1sbfsXztUktwI7wQhvyngQ&no=8OliCqTp](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=1sbfsXztUktwI7wQhvyngQ&no=8OliCqTpyoYS9ku4uy21VA)
- Arslan, A. (2020). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin öz-liderlik algıları ve sosyal problem çözme becerilerinin belirlenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 80-106.
- Arslan, T. ve Selçuk, T. K. (2023). Gençlik merkezi faaliyetlerine katılan 18-29 yaş gençlerde serbest zaman tatmin düzeyinin sosyal sorun çözme becerileri ile ilişkisi. *Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 22-31. <https://doi.org/10.46413/boneyusbad.1197270>
- Atılğan, D. (2023). Rekreatif etkinliklere katılan bireylerin sosyal problem çözme düzeylerinin incelenmesi. *ÇOMÜ Spor Bilimleri Dergisi*, 6(4), 53-67.
- Baltacı, Ö. ve Hamarta, E. (2013). Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı, sosyal destek ve problem çözme yaklaşımları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(167), 226-240.
- Bilgin, M. (2001). Üniversite öğrencilerinin değerlerinin ve fonksiyonel olmayan tutumlarının bazı değişkenler açısından irdelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(8), 33-69.
- Bozkurt-Yükçü, Ş. & Demircioğlu, H. (2017). Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal problem çözme becerisinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 216-238. <https://doi.org/10.24130/eccdjecs.196720171239>
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Chang, E.C. ve D'Zurilla, T.J. (1996). Relations between problem orientation and optimism, pessimism and trait affectivity. *Behaviour Research and Therapy*, 34, 185-194. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(95\)00046-1](https://doi.org/10.1016/0005-7967(95)00046-1)

Çekici, F.(2009). *Problem çözme terapisine dayalı beceri geliştirme grubunun üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri, öfkeyle ilişkili davranış ve düşünceler ile sürekli kaygı düzeylerine etkisi.* [Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü], https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=GslfPU9kHmUsujTbZ4ECJQ&no=k5X13F3IVuIBPze_pguJBg

Çeşit, C. (2017). Müzik öğretmenliği lisans programı öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 6-22. Doi: 10.5578/amrj.32184.

Çiftci, Y. (2018). *Anne-baba tutumlarının 5-6 yaş çocukların sosyal problem çözme becerisi ile olan ilişkisinin incelenmesi.* [Doğu Akdeniz Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. <http://i-rep.emu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11129/4651>

Davey, G.C. L. (1994). Worrying, social problem solving abilities and problem solving confidence. *Behaviour Research and Therapy*, 32, 327-330. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(94\)90130-9](https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)90130-9)

Dikmen, C. (2019). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşu ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* [Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=RzMudIeVweF-dyhQ9KDrhQ&no=18B1maO9OwAN6tmz8Vkmag>

Doğan, H. ve Akçalı, G. (2021). Üniversite öğrencilerinin yaşadıkları sosyo-ekonomik sorunlar üzerine bir inceleme. *Journal of University Research*, 4(3), 309-316. <https://doi.org/10.32329/uad.903559>

Donat, A., Bilgiç, B., Eskiocak, A. & Koşar, D. (2019). Üniversite öğrencilerinin sorunları ve çözüm önerileri. *Yükseköğretim Ve Bilim Dergisi*, (3), 451-459. DOI: 10.5961/jhes.2019.345

Durmuş, E., Bozkuş, T. ve Durmuş, G. (2022). Beden eğitimi öğretmen adaylarının sosyal problem çözme ve kararlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 636-647.

D’Zurilla, T. J. ve Nezu, A. M. (1990). Development and preliminary evaluation of the social problem solving inventory (sps), psychological assessment. *A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2, 156-161. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.2.2.156>

D’Zurilla, T.J., A.M., Nezu, & A, Maydeu-Olivares (2004). *Social Problem Solving: Theory and Assessment.* Chang, E.C., D’ Zurilla, T.J., Sanna, L.J. (Editors), Social Problem Solving: Theory, Research and Training, American Psychological Association, Washington, DC.

D’Zurilla, T. J. & Nezu, A.M. (2007), *Problem- solving therapy: a positive approach to clinical intervention*. Springer Publishing Company.

D’ Zurilla, T.J., Chang, E.C. & Sanna, L. J. (2003). Self-esteem and social problem solving as predictors of aggression in college students. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22, 424-440. DOI: 10.1521/jscp.22.4.424.22897

Emiroğlu, M. ve Bindak, R. (2018). Lise 9. sınıf öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin sosyal problem çözme becerileri ile bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Social Sciences Studies Journal*, 4(21), 3385-3394. 10.26449/sss.765

Ersan, T. D. ve Alan, Ş. (2017). Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal problem çözme becerilerinin değerlendirilmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 7(1), 325-332. DOI: 10.13114/MJH.2017.339

George, D., ve Mallery, M. (2010). *Spss for windows step by step: a simple guide and reference*. Pearson

Günaydın, D. H. (2021). Üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme, covid-19 korkusu ve akademik motivasyon düzeylerinin değerlendirilmesi. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 272-290.

Güneş, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme düzeylerinin sosyal yetkinlik ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. [Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü], https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=rStFHLa_Ezxc2lc4_4C1uQ&no=_QMrp6A21qTQ8k2a3eyfWw

İleri, E. ve Dil, K. (2018). Üniversite öğrencilerinin akademik, mesleki ve toplumsal alandaki problemlerine sosyolojik bir yaklaşım: Çankırı Üniversitesi örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 1-15.

Jonassen, D. H. (2000). Toward a designtheory of problem solving. *Educational Technology Research and Development*, 48(4), 63-85.

Kacur, M. ve Atak, M. (2011). Üniversite öğrencilerinin sorun alanları ve sorunlarla başetme yolları: erciyes üniversitesi örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(31), 273-297.

Karakaya, C. ve Işıksan, V. (2023). Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumlarının ve sosyal problem çözme becerilerinin değerlendirilmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 21, 89-109. <https://doi.org/10.46218/tshd.1213310>

Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayınevi.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Nobel Yayıncılık.

- Kiraz, Z. (2015). Üniversite öğrencilerinin sorunları: tokat örneği. *ASOS Journal*, 3(9), 521-354. DOI: 10.16992/ASOS.496
- Köksal, B. ve Topkaya, N. (2021). Üniversite öğrencilerinin yaşadığı sorunlar ve sorun alanlarının depresyon, anksiyete ve stresle ilişkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(2), 926-949. <https://doi.org/10.37217/tebd.933931>
- Kuzucu, Y., Kögercin, U. A., Yavaş, S. ve Çuhacı, A. (2020). Ergenlerde sosyal sorun çözme, stresle başa etme ve sosyal desteğin problemli internet kullanımıyla ilişkisi: olumsuz ve olumlu duyguların aracılık rolü. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 17-34.
- Lazarus, R.S. ve Folkman, S. (1984), *Stress, appraisal and coping*, Springer.
- Lugg W. (2022). The biopsychosocial model – history, controversy and Engel. *Australasian Psychiatry*. 30(1), 55-59.
- McMurrin, M., Blair, M. & Egan, V. (2002). An investigation of the correlations between aggression, impulsiveness, social problem solving and alcohol use. *Aggressive Behavior*, 28, 439-445. <https://doi.org/10.1002/ab.80017>
- Nezu, A.M., Wilkins, V.M. ve Nezu, C.M. (2004), *Social Problem Solving, Stress and Negative Affect*, Chapter 3, 49-65 . Edward C. Chang, Thomas J. D' Zurilla, Lawrence J. Sanna (Editors), Social Problem Solving: Theory, Research and Training, American Psychological Association, Washington, DC., USA.
- Nunnally, J. C. & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory*. McGraw-Hill.
- Özden, Y. (1997). Üniversiteye girişte fırsat eşitsizliğini giderme çalışmaları (A.B.D. örneği). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 12(12), 515-526.
- Saracaloğlu, A. S., Altay, B. ve Eken, M. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının sosyal problem çözme becerilerini yordayan değişkenler. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 680-722.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim öğrenme ve öğretim-kuramdan uygulamaya*. Pegem.
- Shure, M.B. ve Spivack, G. (1980). Interpersonal problem solving as a mediator of behavioral adjustment in preschool and kindergarten children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 1, 29-44. [https://doi.org/10.1016/0193-3973\(80\)90060-X](https://doi.org/10.1016/0193-3973(80)90060-X)

Sucu, T. B. (2020). *Üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin algılanan anne-baba tutumu ve bilişsel esneklik düzeyleri açısından incelenmesi*. [Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=IPt9HLHjWpqFiZZuC9UUPA&no=KaXjqwaZZmqbveepBxjy6Q>

Şahin, I., ve Fırat, N.Ş. (2009). Üniversite öğrencilerinin sorunları. *Education Sciences*, 4(4), 1435-1449. <https://doi.org/10.12739/10.12739>

Şavran, T.G. (2018). *Nitel ve nitel araştırmalarda kullanılan araştırma teknikleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Teater, B. (2019). *Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri*. Nika Yayınevi.

Türküm, A.S., Kızıldaş, A. & Sarıyer, A. (2004). Anadolu Üniversitesi psikolojik danışma ve rehberlik merkezi'nin hedef kitlesinin psikolojik ihtiyaçlarına ilişkin ön çalışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Dergisi*, 3(21), 15-27. <https://doi.org/10.17066/pdrd.87897>

Uğur, N. (2020). Üniversite öğrencilerinin yaşam koşulları ve mesleki gelecek kaygılarına ilişkin karşılaştırmalı bir analiz. *International Journal of Turkish Education Sciences*, 2020(15), 1-25. <https://doi.org/10.46778/goputeb.669674>

Yalçın, P. ve Özcan, O. (2019). Üniversite öğrencilerinin yaşadıkları problemler: yabancı diller öğretmen adaylarının sorunları. *ASOS Journal*, 7(98), 119-129. DOI : 10.29228/ASOS.36912

Yavuzer, H., Meşeci, F., Demir, İ. & Sertelin, Ç. (2005). Günümüz üniversite gençliğinin sorunları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 79-91.

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Detay Yayıncılık.

Yelboğa, N. (2024). Üniversite öğrencilerinin karşılaştığı sorunlar ve üniversite sosyal hizmeti uygulaması üzerine bir değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(47), 851-868. <https://dx.doi.org/10.21550/sosbilder.1438768>

Yenen, E. T. ve Boz, H. (2022). Üniversite öğrencilerinin oryantasyon sorunları ve beklentilerine ilişkin bir oryantasyon planı. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 171-188.

Yıldırım S. (2010). *Üniversite öğrencilerinin biliş ötesi farkındalıkları ile benzer matematiksel problem türlerini çözmeleri arasındaki ilişki*. [Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=BRfpRt8xRmE0FmMVfoqi6g&no=I0KOkYfc_Ylad9sU3Gf1vQ

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Makale Geliş Tarihi: 10.04.2025

Makale Kabul Tarihi: 26.06.2025

TURİZM VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR DEĞERLENDİRME¹

Halil SUNAR²

Alper ATEŞ³

Abdullah KÖSEOĞLU⁴

Öz

İklim değişikliği, günümüzün önemli küresel sorunlarından birisidir. Sıcaklık artışı, aşırı hava olayları, deniz seviyesinin yükselmesi gibi faktörler, turizm destinasyonlarını ve turist davranışlarını olumsuz etkileyerek turistik faaliyetlerin aksamasına neden olmaktadır. Bu duruma bağlı olarak turizm sektörü, ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak için iklim değişikliği ile ilgili çevre dostu uygulamalar ve yeni iş modelleri geliştirmek zorunda kalmıştır. Bu kapsamda iklim değişikliği ve sürdürülebilir turizm uygulamaları ile ilgili akademik araştırmalar önem kazanmıştır. Bu çalışmanın amacı iklim değişikliği ve turizm işletmeleri ile ilgili yayınların bibliyometrik yöntemlerle analizini yapmaktır. Veri tabanı olarak Web of Science tercih edilmiştir. Arama terimleri olarak “turizm işletmeleri ve iklim değişikliği” kullanılmış ve 25.02.2025 tarihinde yapılan taramada 146 yayın, çalışma kapsamında incelenmiştir. Bibliyometrik analizin yapılmasında ve grafiklerin oluşturulmasında WoS Analysis, VOSviewer ve R-Stüdyo Bibliometrix kullanılarak en etkili, en fazla yayına sahip, en çok atıf alan yazarlar, çalışmaların konuları, gelişimi, kullanılan anahtar kelimelerin ağ grafikleri değerlendirilerek literatürdeki eksikliklere ve gelecek çalışmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Turizm İşletmeleri, İklim Değişikliği, Bibliyometrik Analiz

A BIBLIOMETRIC REVIEW OF THE RELATIONSHIP BETWEEN TOURISM AND CLIMATE CHANGE

Abstract

This study investigates academic publications on climate change and tourism enterprises using bibliometric analysis. Climate change—through rising temperatures, extreme weather, and sea level rise—negatively affects tourist behavior and destinations, prompting the tourism sector to adopt sustainable practices. The research analyzes 146 publications retrieved from the Web of Science database using the keywords “tourism enterprises and climate change” (as of 25.02.2025). Tools such as Web of Science Analysis, VOSviewer, and R-Studio’s Bibliometrix were employed to identify the most influential and cited authors, key research themes, publication trends, and keyword networks. The study also offers recommendations for addressing gaps in the literature and guiding future research in this field.

Keywords: Tourism Enterprises, Climate Change, Bibliometric Analysis

¹ Bu çalışma 18-20 Ekim 2024 tarihinde Bitlis Eren Üniversitesi’nde düzenlenen 15. Uluslararası Kültür, Turizm ve Medeniyet Kongresi’nde Bildiri olarak sunulmuş ve Tam Metin Bildiriler Kitabı’nda yayınlanan “Turizm İşletmeleri ve İklim Değişikliği Üzerine Bibliyometrik Bir Değerlendirme” başlıklı çalışmanın güncellenerek genişletilmiş halidir.

² Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi, Tirebolu Mehmet Bayrak MYO, Seyahat - Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, Giresun, TÜRKİYE, halil.sunar@windowslive.com, ORCID: 0000-0002-5131-4056

³ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Konya, TÜRKİYE, alpera@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4347-7306

⁴ Dr. Öğretim Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Kanık Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Bitlis, TÜRKİYE, akoseoglu@beu.edu.tr, 0000-0002-6885-7225

Giriş

Turizm, görselleştirilmesi kolay ancak çoğu kişinin düşündüğünden daha karmaşık bir kavramdır. Birçok kişi turizmi eğlence ve tatil amaçlı seyahat olarak düşünmekte fakat Birleşmiş Milletler resmî turizm istatistiklerine bakıldığında eğitim, sağlık, din, kongreler, iş, arkadaş ve akraba ziyaretleriyle ilgili seyahatlerde turizm kapsamında değerlendirilmektedir (UNWTO, 1995). Bir analiz alanı olarak turizm; turistler, turizm endüstrisi, hükümet ve sivil toplum kuruluşları ve turizm destinasyonlarını oluşturan insanlar ve yerler dâhil olmak üzere turizmin sosyal ve ekonomik olgusunu ifade etmektedir (Hall ve Lew, 2009). Uluslararası turizm, son 60 yılda hızla büyüyerek en büyük küresel ekonomik sektörlerden biri hâline gelmiştir. Birçok ulusal ve yerel ekonomiye önemli katkılarda bulunmaya devam etmektedir (Scott vd., 2012). Bunun yanı sıra iklim değişikliği de son yıllarda hem çevresel hem de ekonomik sistemler üzerinde küresel boyutta etkiler yaratan önemli bir konu hâline gelmiştir. Birçok bölge için iklim ve doğal kaynaklar hem bir bileşen hem de bir ürün olarak hareket eden ve dolayısıyla bölgesel ekonomiler için önemli bir temel oluşturan başlıca turistik çekiciliklerdir (Kajan ve Saarinen, 2013). Turizm sektörünün doğrudan çevre koşullarından beslenen özellikte olması, iklim değişikliğinden daha da derinden etkilenmesine neden olmaktadır. İklim değişikliği konusu, iklim değişikliğinin turizm üzerindeki etkileri ve turizmin iklim değişikliği üzerine etkileri şeklinde turizm sektörü için giderek daha da önemli hale gelmiştir (Gössling ve Hall, 2006; Gössling ve Hall, 2008). Çevre veya iklimdeki herhangi bir değişiklik, bu nedenle, turizm gibi bir bölgenin temel faaliyetleri için fırsatlar ve tehditler yaratabilmektedir. Bu durum aynı zamanda turizm endüstrisini iklim değişikliğinin öngörülen etkilerine karşı hassas ve savunmasız hale getirmektedir (Kajan ve Saarinen, 2013). Turist varışlarındaki büyüme ve ortalama seyahat mesafesindeki büyüme eğilimlerinin bir araya gelmesi sonucu, önümüzdeki yirmi yıl boyunca sektörün karbon ayak izi üzerinde önemli etkilere sahip olacağı öngörülmektedir (Gössling vd., 2013). Küresel iklim değişikliğinin etkileri arasında sıcak hava dalgaları, daha önce istikrarlı olan hava sistemlerinin bozulması, daha sık şiddetli hava olayları, bulaşıcı hastalık risklerinin artması ve gıda tedariklerine yönelik tehditler yer almaktadır. Zamanla, kutuplardaki buzulların ve dağlardaki buzulların erimesiyle oluşan deniz seviyelerinin yükselmesi ve deniz suyu kütlesinin termal genişmesi nedeniyle ek ve kapsamlı etkilerin ortaya çıkması muhtemeldir (Last vd., 1998). Birçok çalışma, iklim değişikliğinin turizm üzerindeki sosyoekonomik etkilerini araştırmasına rağmen metodolojilerindeki, odaklarındaki ve araştırma alanlarındaki güçlü çeşitlilik, konunun karmaşıklığını ve aralarındaki ilişkiyi ayrıntılı ve kapsamlı bir biçimde incelemeyi zorlaştırmaktadır. Çok disiplinli bir konu olması nedeniyle, farklı alanlardan araştırmacılar, turizmin iklim değişikliğine karşı kırılganlığı ve adaptasyonu üzerine yapılan çalışmalarda kendi kavramsal modellerini oluşturmuşlardır. Bu modeller genellikle benzer sorunları ele alsa da farklı bakış açıları kullanılmaktadırlar (Arabadzhyan vd., 2021). Bu bağlamda, iklim değişikliğinin turizm sektörü üzerine etkileri ve sektörün buna karşı geliştirebileceği stratejiler, akademik ve sektörel anlamda son yıllarda daha da önemli hale gelmiştir. Önem arz eden bu durum; iklim değişikliği, sıcaklık artışı, kuraklık,

şiddetli kasırgalar (Hsu vd., 2007); buzulların erimesi, deniz ve okyanus seviyelerinin yükselmesi, ekstrem hava olaylarının sıklaşması, yağış rejimlerinin değişmesi, biyolojik çeşitliliğin azalması, doğal güzelliklerin zarar görmesi ve bazı turizm destinasyonlarının ekolojik dengesinin bozulması gibi unsurlarla kendini göstermektedir. Bu etkiler aynı zamanda turizm destinasyonlarının çekiciliğini ve sürdürülebilirliğini doğrudan olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Sabit varlıklara yapılan yatırıma ağırlık verilmesi alışkanlığı nedeniyle, turizm sektörü iklim değişikliğine karşı özellikle savunmasızdır (Gössling, 2011). 2005 yılında yapılan bir araştırmaya göre iklim değişikliğine neden olan toplam karbon emisyonlarının yaklaşık %21'i turizm sektöründen kaynaklanmaktadır. Yine bu çalışmada, turizm sektöründeki hızlı büyüme eğilimi ve yoğun enerji tüketimi doğrultusunda turizm endüstrisinin karbon emisyonlarının yaklaşık %25'i konaklama işletmeleri tarafından oluşturacağı öngörülmektedir (Wu ve Shi, 2011). Ayrıca Dünya Ekonomik Forumu'na (2009) göre daha fazla enerji verimliliği sağlanması durumunda bile, konaklama endüstrisinden kaynaklı karbon emisyonlarının yılda ortalama %3,2 oranında artacağını ve 2035 yılında karbon emisyonu toplamının yaklaşık %40'ını turizm endüstrisinden kaynaklı olacağı öngörülmektedir (Su vd., 2013). Açıklamalar doğrultusunda son dönemde iklim değişikliğinin turizm sektörüne yönelik tehditlerini azaltmak ve sektörü geleceğe hazırlamak için sürdürülebilir uygulamaların önem kazandığı ifade edilebilir. Turizm işletmeleri ve destinasyon yönetimleri; enerji verimliliği, su tasarrufu, atık yönetimi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı gibi çevresel sürdürülebilirlik stratejileri geliştirmekte ve uygulamaktadır. Bu bağlamda turizm işletmeleri ve iklim değişikliği çalışmanın araştırma konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada, turizm işletmeleri ve iklim değişikliği ile ilgili yapılan çalışmaların içerikleri, yönelimleri, yıllar içerisindeki değişimleri, en etkili çalışmaları ve yazarları, çalışmaların konularını, güncel çalışma alanlarını belirlemek ve ilgili literatürü ortaya koymak amacıyla bibliyometrik analiz yapılmıştır. Doğal çevreye olan bağımlılık, turizm destinasyonlarının cazibesini büyük ölçüde etkileyen bir faktördür. Bu bağlamda, iklim değişikliğinin turizm sektörü üzerindeki etkileri yalnızca çevresel değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal boyutları da içermektedir. İklim değişikliği turizmin sürdürülebilirliği için hayati önem taşımaktadır. İklim değişikliğinin etkilerini hafifletmek ve turizmin sürdürülebilirliğini sağlamak için çevresel sorumluluk, ekonomik fayda ve sosyal adaletin bir arada yürütülmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, sektördeki paydaşların birlikte hareket etmeleri, çevre dostu uygulamaları yaygınlaştırmaları ve sürdürülebilir turizmi teşvik etmeleri büyük bir önem taşımaktadır. Gerek turistlere gerekse yerel halka fayda sağlayan bu yaklaşımlar, turizmin uzun vadeli başarılı olmasını sağlayabilmektedir.

Yöntem

Çalışmanın konusunu, turizm işletmeleri ve iklim değişikliği temalı araştırmalar oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı ise, turizm işletmeleri ve iklim değişikliği üzerine yapılan yayınların incelenerek ilgili literatürün gelişimini, en fazla çalışılan konuları, zaman içerisindeki çalışma konularının değişimleri doğrultusunda mevcut literatürü ortaya koymaktır. Ayrıca ilgili literatürde eksik ve/veya çalışılmamış konuların tespit edilmesi, literatürdeki çalışmaların tekrarlanmamasını sağlamak amacıyla spesifik

araştırma konuları belirlemektir. Farklı bilim dallarında geniş bir uygulama alanına sahip olması ve literatürün araştırma gücünü ortaya koyabilmek amacıyla bibliyometrik yöntemlerden yararlanılmıştır (Korkmaz vd., 2023). Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırma soruları oluşturulmuştur. Araştırma soruları oluşturulurken literatürde benzer çalışmalar yapan Ateş ve Gün (2024), Mohanty vd. (2023), Ateş vd. (2024), Farooq (2023), Qiu vd. (2023), Gao vd. (2022), Wang ve Zhang (2022), Pathmanandakumar vd. (2021), Donthu vd. (2021), Derviş (2019), Radler (2018), Fang vd. (2018), Tijssen (2004) çalışmalarından yararlanılmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda oluşturulan araştırma soruları ise;

- Turizm işletmeleri ve iklim değişikliği üzerine yapılan yayınların yıllar içerisindeki gelişimi ve büyüme eğilimi nasıldır?
- Turizm işletmeleri ve iklim değişikliği ile ilgili yapılan yayınlarda öne çıkan yazarlar ve aralarındaki iş birlikleri nasıldır?
- Turizm işletmeleri ve iklim değişikliği ile ilgili yayınların yıllar içerisindeki çalışma konuları nelerdir?
- Turizm işletmeleri ve iklim değişikliği ile ilgili incelenen yayınlarda en fazla kullanılan anahtar ve aralarındaki ilişki ağı nasıldır?
- Turizm işletmeleri ve iklim değişikliği ile ilgili yayınlarda en fazla atıf alan yazarlar, yayınlar ve dergiler hangileridir?
- Turizm işletmeleri ve iklim değişikliği ile ilgili yayınlarda yazar, ülke ve anahtar kelimelerin ilişki ağı analizi nasıldır?
- Turizm işletmeleri ve iklim değişikliği ile ilgili incelenen yayınların tematik konularına göre dağılımı nasıldır?
- Turizm işletmeleri ve iklim değişikliği araştırmaları üzerinde en fazla etkiye sahip yayınlar hangileridir?
- Turizm işletmeleri ve iklim değişikliği ile ilgili yayınlardaki sorunlar, zorluklar ve öneriler nelerdir?

Veri Setinin Oluşturulması

Belirlenen çalışma konusu ve amacı doğrultusunda literatürdeki çalışmaları tespit edebilmek için “turizm işletmeleri (tourism enterprises)” ve “iklim değişikliği (climate change)” terimleri kullanılmıştır. Turizm işletmeleri kavramının İngilizcesi “tourism enterprises” olarak tercih edilmesinin nedeni ise, Tureng İngilizce-Türkçe Sözlükteki karşılığının “teşebbüs, kurum, kuruluş, işletme” olarak çevrilmesidir. Böylece iklim değişikliği ile ilgili turizm işletmelerinin girişim odaklı çalışmaların tespit edilmesini sağlamaktır.

Arama veri tabanı olarak Web of Science (WoS) veri tabanı tercih edilmiştir. Tercih edilme nedeni ise, WoS veri tabanının literatür taramalarındaki temsiliyetinin birçok bibliyometrik çalışmada doğrulanmış

olması (Qiao vd., 2021) ve bibliyometrik analiz için kullanılan programlarda gerekli olan formatta dosyaların indirilmesine olanak tanınmasıdır (Sarkar vd., 2022). Arama terimleri ile WoS veri tabanında arama yapılırken iki terimi de kapsaması açısından aralarına “ve (and)” bağlacı eklenmiştir. Yayınların dili “İngilizce” olarak tercih edilmiş, belge türü ve alan kısıtlaması yapılmamıştır. Analize dahil edilen belge türleri arasında araştırma makalesi, bildiri, kitap/kitap bölümü bulunmaktadır. WoS veri tabanında 25.02.2025 tarihinde yapılan tarama sonucunda 146 adet yayına ulaşılmıştır ve bu yayınlar aynı zamanda çalışmanın veri setini oluşturmaktadır.

Verilerin Görselleştirilmesi ve Analiz Edilmesi

Çalışmada bibliyometrik analiz yönteminden yararlanılmıştır. Bilim ile ilgili bir disiplin olarak bibliyometri, bilimsel üretimin değerlendirilmesi için bir dizi araç sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmaya başlandığı 20. yüzyılın başlarından günümüze kadar olan süreçte, bibliyometrik çalışmalar farklı bakış açılarına odaklanmıştır. 1917’de Cole ve Eales, karşılaştırmalı anatomi üzerine yayınların istatistiksel analizi yoluyla ilk bibliyometrik çalışmayı gerçekleştirmişlerdir (Cascajares vd., 2021). Bibliyometrik analiz, yayınlanmış araştırmaların tanımlanması, değerlendirmesi ve yıllar içerisindeki gelişiminin izlenmesini sağlama noktasında; bibliyografyaların kullanılarak akademik literatürü analiz edebilmek için yaygın olarak kullanılan nicel bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir (Rodríguez-Soler vd., 2020). Literatürde bibliyometrik analiz konusunda “Bibexcel”, “Bibliometrix”, “BiblioTools”, “CiteSpace”, “CitNetExplorer”, “CRExplorer”, “Content Analysis Toolkit for Academic Research (CATAR)”, “CopalRed”, “Headstart”, “HistCite”, “InCite Retrieve”, “IN-SPIRE”, “Loet Letdesdorff”, “Network Workbench”, “Publish or Perish”, “RobotReviewer”, “SAINT”, “Sci2 Tool”, “SciMAT”, “Scientometric Project”, “Scopus API R code”, “Sitkis”, “Structural Dynamics Toolbox”, “Utopia Documents”, “VantagePoint”, “VOSviewer”, “Web of Science API” gibi birçok uygulamadan yararlanan çalışmaların yapılmış olduğu görülür (Vargas vd., 2022). Bu bağlamda çalışmada, bibliyometrik analiz yapabilmek için VOSviewer ve R Studio’nun Bibliometrix eklentisi tercih edilmiştir. Bu uygulamaların tercih edilmesinin nedeni ise çevrimiçi ve ücretsiz olmasının yanı sıra diğer yazılımlarda yaygın olmayan, grafik ve tablolar şeklinde birden fazla sonuç elde etmeyi sağlayarak, girilen veriler üzerinde tam bir bibliyometrik analiz ve bilgi görselleştirmesi yapılabilmesine imkân sağlamalarıdır (Wang ve Zhang, 2022).

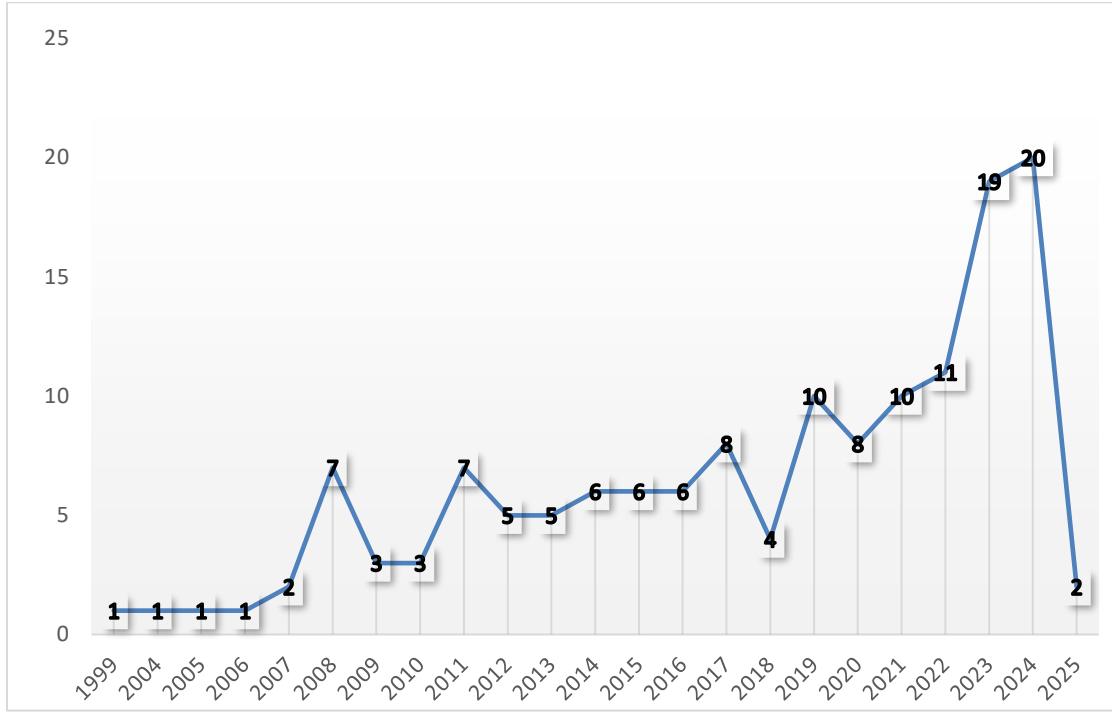
Bulgular

WoS veri tabanından yapılan arama sonucu tespit edilen 146 çalışma R stüdyonun Bibliometrix uzantısında analiz edilebilmesi için Bibtex dosyası olarak; VOSviewer programında analiz edilebilmesi için sekmeyle ayrılmış dosya formatında indirilmiştir. Bibliometrix ve VOSviewer programları ile çalışmaların özetleri, yıllara göre dağılımları, anahtar kelimelerin dağılımları ve ilişki ağları, etkili yazarların tespit edilmesi, en fazla atıf alan çalışmaların ve yazarların belirlenmesi, ilgili alanda en fazla

çalışma yapan ülkelerin belirlenmesi, yazarların kurumlarına yönelik analizler yapılarak, grafik ve şekiller oluşturulmuştur.

Grafik 1.

Yayınların Yıllara Göre Dağılımları

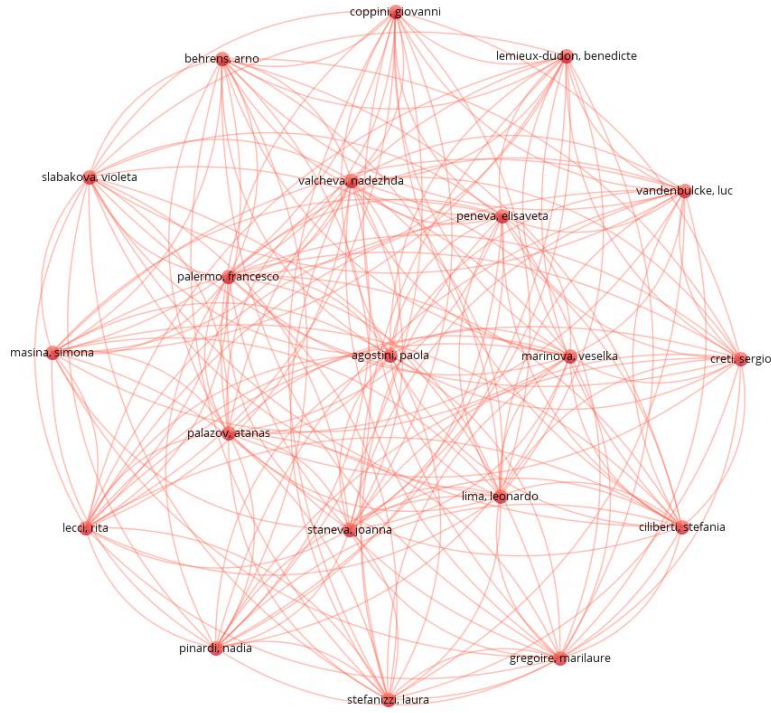

Çalışma kapsamında incelenen 146 yayının en eski tarihli 1999 yılı ve en yeni tarihli ise 2025 yılıdır. Grafik 1 incelendiğinde turizm işletmeleri ve iklim değişiklikleri ile ilgili yayınların son yıllarda artış gösterdiğini söyleyebiliriz. En fazla yayın yapılan 2024 yılı olmuştur. Yayınların yıllık büyüme oranı ortalaması yaklaşık %2,7 olarak hesaplanmıştır.

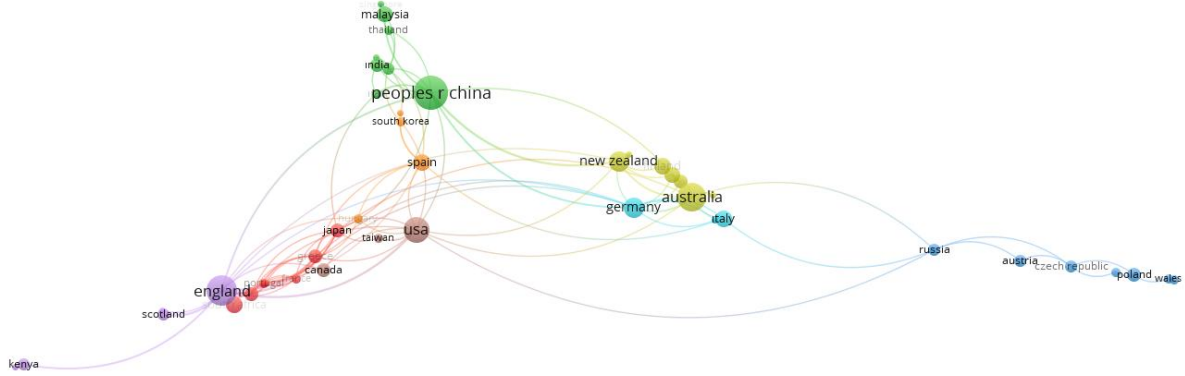
En eski tarihli (1999) olan yayın iklim değişikliğinin turizm sektörüne potansiyel etkisi üzerine yapılmıştır. 2004-2010 yılları arasındaki yayınlar incelendiğinde turizm sektöründe iklim kaynaklarının dağılımı, turizmin gelişiminde sürdürülebilir girişimcilik, turizm girişimcilerinin iklim değişikliğine yönelik tutum ve davranışları, iklim değişikliğine yönelik doğa tabanlı turizm girişimleri, iklim değişikliğinde turizm paydaşlarının rolü, iklim değişikliğine yönelik turizmde uyumlaştırma, iklim değişikliğine yönelik turizm uzmanlarının değerlendirmeleri, çevreye yönelik turizm girişimleri, turizm bölgelerinde suların değerlendirilmesi üzerine yapılmıştır. 2011-2015 yılları arasında iklim değişikliği ve sürdürülebilir turizm çerçevesinde karbon azaltımına yönelik çevre sertifikaları, iklim değişikliklerinin turizm sektörü üzerine etkileri, iklim değişikliklerine yönelik turizm endüstrisinde girişimcilik algıları, konaklama işletmelerinde iklim değişikliğinin etkilerini azaltmaya yönelik uygulamalar, turizm işletmelerinde karbon dengelemeye yönelik sertifikalı kuruluşların motivasyonları, sürdürülebilir turizm hedeflerinin gerçekleştirilmesinde turizm işletmelerinin rolleri, iklim değişiklikleri ile turizm sektörü arasındaki etkileşim, turizm sektöründe sürdürülebilirliğe yönelik çevre ve enerjiyle

ilgili yaşanan zorluklar, iklim değişikliğine karşı turizm işletmelerinde geliştirilen stratejiler, turizm sektöründe yeşil yönetim uygulamalarına yönelik çalışmalar yapılmıştır. 2016-2020 yılları arasındaki çalışmalar iklim değişikliğine yönelik doğa tabanlı girişimcilik, turizm işletmelerinde yeşil enerji uygulamaları, turizm işletmelerinde iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik kapsamında sosyal pazarlama, turizm sektöründe iklim değişikliğinin işletmeler arasındaki etkileri, turizm işletmelerinde iklim değişikliği ile ilgili girişimcilğe yönelten motivasyonlar, sorumlu turizm, iklim değişikliğine yönelik sosyo-ekonomik koşullar, iklim değişikliğine yönelik sürdürülebilir destinasyon yönetimi, turizmde yeşil sertifikalar, seyahat ve turizm sektöründe iklim değişikliğine yönelik iletişim çalışmaları, turizm işletmelerinde enerji verimliliği ve tasarruf, turizm sektöründe çevresel maliyetlere yönelik tutumların ve bunların sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerinin belirlenmesi, yeşil kalkınma, tur operatörlerinin yöneticilerinin sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik uygulamalara bakış açıları üzerine yapılmıştır. 2021 yılındaki çalışmalar; turizm işletmelerinde iş süreci yenilikleri, jeopolitik turizm kaynakları, doğa temelli işletmeler, iklim değişikliklerinin ekonomik risk içerisindeki yeri, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin yerleştirilmesinde başarılar ve zorluklar, akıllı işletmeler ve yeşil enerji, turizm işletmelerinde sürdürülebilir rekabet avantajları üzerine çalışmalar yapılmıştır. 2022 yılında, sağlık turizm işletmeleri ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki uyum, iklim değişikliğine yönelik etik algı, iklim değişikliğinde turizm sektörünün rolü, turizmde karbon ayak izi yaklaşımı, Covid-19 sonrası turizm sektöründe girişimcilerin tepkileri, iklim değişikliğinde eko turizmin sürdürülebilirliği, sürdürülebilir geçim çerçevesinde kırsal turizm ile ilgili sorunlar, korunan alanlarda sürdürülebilir girişimcilik uygulamaları üzerine çalışmalar yapılmıştır. 2023 yılında turizm işletmelerinde karbon emisyon kısıtlamaları doğrultusunda enerji tasarrufu davranışı, turizmin çevresel etkileri, iklim değişikliğinde yüksek sıcaklıklar ve turizm sektörü, iklim değişikliğine yönelik uluslararası politikalar ve yeşil enerji üretimi, iklim politikalarının kalkınma üzerine etkisi, iklim değişikliğinde turizm ve çevre ilişkisi, iklim değişikliğinde eko turizm ve çevre politikaları, iklim değişikliği sonucunda oluşan sel baskınlarına yönelik küçük ve orta ölçekli işletmelerin hazırlıkları ve dayanıklılık kapasiteleri, turizm işletmelerinde iklim değişikliğine yönelik dijital yenilikler, sürdürülebilir ekonomide dijitalleşme ve karbon ayak izi, sorumlu yatırımlar ve yeşil ekonomi, turizm endüstrisinde enerji verimliliği üzerine çalışmalar yapılmıştır.

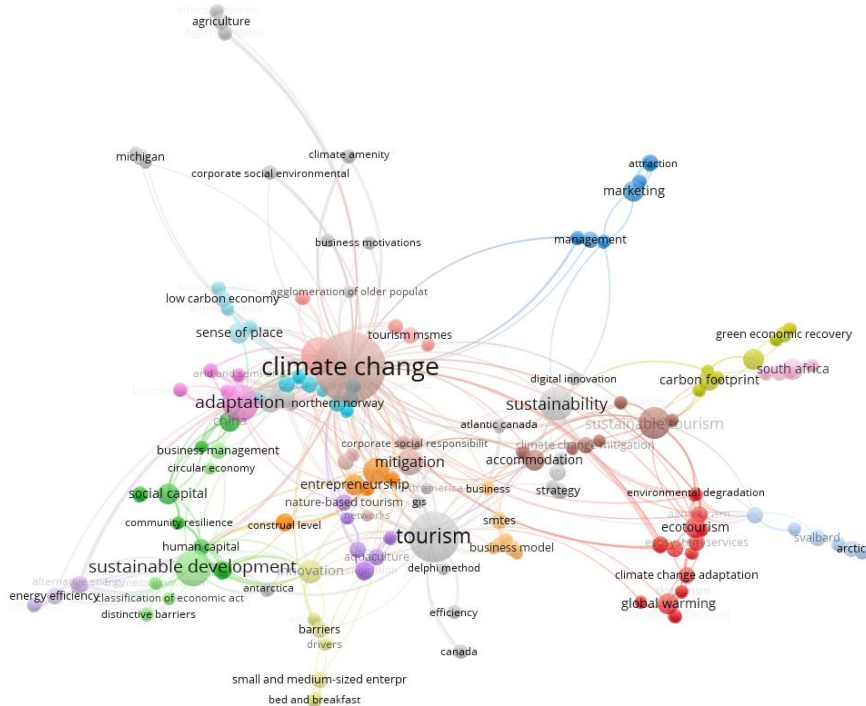
2024 yılından itibaren yayınlar incelendiğinde; küçük ve orta ölçekli işletmelerin iklim değişikliğini azaltmadaki rolü, büyük ölçekli turizm işletmelerinin iklim değişikliği üzerine etkileri, turizm sektöründe iklim değişikliğiyle ilgili sürdürülebilir hedeflerin uygulanması, turizm sektöründe küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalışanların çevresel vatandaşlık algıları, küçük ve orta ölçekli işletmelerde iklim değişikliğine yönelik risk algısı, turizmde uluslararası karbon ayak izi açığı, iklim değişikliği-nüfus ve bölgesel bütçe giderleri arasındaki ilişki, iklim değişikliğinde işletmelerin uyum stratejileri, verimlilik endeksleri ile turizm sektörü arasındaki ilişki, çevre odaklı girişimcilikte yaşanan zorluklar, doğal kaynaklar ve yenilenebilir enerji tüketimi üzerine yapılmıştır.

Şekil 1.*Yazarların Yayınlarına Göre Görselleştirilmesi*

VOSviewer uygulaması ile oluşturulan Şekil 1’de görüleceği üzere çalışmada incelenen 146 yayında toplamda 541 yazar bulunmaktadır. Bu yayınlardan 14’ü tek yazarları diğerleri ise çok yazarlıdır. Yayın başına düşen yazar sayısı ortalaması ise 4,01’dir. Uluslararası ortak yazarlık oranı yaklaşık %32,1 olarak hesaplanmıştır. Çalışma alanıyla ilgili en fazla yayını olan yazarlar ise Tim Coles (6), Claire Dinan (4), Lewis T. Cheung (3), Shuwen Liu (3), Alex Y. Lo (3), Neil Warren (3), Ilan Kelman (3), Trude Rauken (3), Adam R. Szromek (3), Stefan Gossling (3), C. Michael Hall (3) ve Sarah Nicholls (3) olmuştur. Çalışma kapsamında değerlendirilen yayınların yıllık atıf ortalaması ise yaklaşık 23,84 olarak hesaplanmıştır. En fazla atıf alan yazarlar ise, Geoff Mcboyle (208), Michael Schwartzenruber (208), Daniel Scott (208), Mikael Backman (189), Han Brezet (189), Maria Lordkipanidze (189), Duan Biggs (156), Tim Coles (148), C. Michael Hall (126), Georgi Georgiev (118), Xiaodong Lai (118), Jixian Liu (118), Claire Dinan (108) ve Kaarina Tervo (94) sıralama devam etmektedir.

Şekil 2.*Yayınların Ülkelere Göre Görselleştirilmesi*

VOSviewer uygulaması ile oluşturulan Şekil 2’de görüleceği üzere toplamda 146 yayında 58 farklı ülkeden yazar bulunmaktadır. Bu ülkeler arasında en fazla yayına sahip olan ülke 24 yayımla Çin olmuştur. Çin’den sonra ise İngiltere 19 yayımla, Avustralya 17 yayımla, ABD 14 yayımla, Almanya 9 yayımla, Yeni Zelanda 9 yayımla, İspanya 6 yayımla, İtalya 6 yayımla, Finlandiya 6 yayımla ve Güney Afrika 6 yayımla olarak sıralama devam etmektedir. En fazla atıf alan ülkeler ise, ABD 1094 atıf, Japonya 845 atıf, Tayvan 823 atıf, İngiltere 395 atıf, Avustralya 373 atıf, Çin 354 atıf, Kanada 298 atıf, Yeni Zelanda 241 atıf, Almanya 219 atıf, İsveç 212 atıf, Finlandiya 157 atıf ve İskoçya 113 atıf olarak liste sıralaması devam etmektedir.

Şekil 3.*Yayınlardaki Anahtar Kelimeler Arasındaki İlişkilerin Görselleştirilmesi*

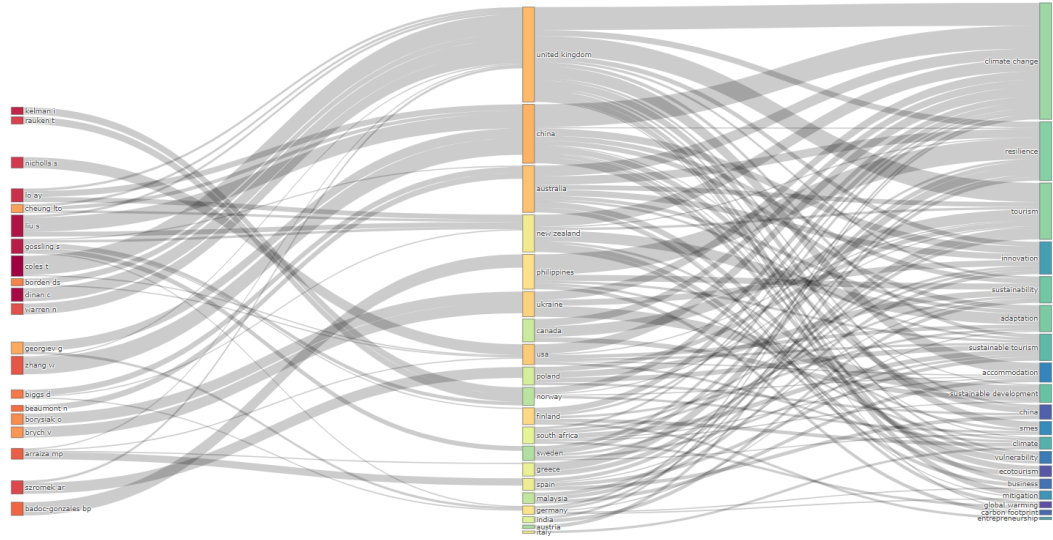
Çalışmaya dâhil edilen 146 yayında toplamda 591 adet farklı anahtar kelime bulunmaktadır. Yıllara göre anahtar kelimelerin ilişki ağını gösteren Şekil 3 incelendiğinde ilişki ağı, arama terimleri olan turizm işletmeciliği ve iklim değişikliği etrafında toplanmıştır. En fazla kullanılan anahtar kelimeler; turizm ve iklim değişikliği, çevresel kaygılar, adaptasyon, azaltma, dayanıklılık, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm, kırılganlık, küresel değişim, sürdürülebilir kalkınma, yenilik, küresel çevresel değişim, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, iklim değişikliği ve turizm, düşük karbon ekonomisi, turizmde kaynak kullanımı, sürdürülebilir su kullanımı, turizm pazarlaması, turizm planlaması, ziyaretçi davranışı, konaklama anahtar kelimeleri şeklindedir.

Şekil 4.

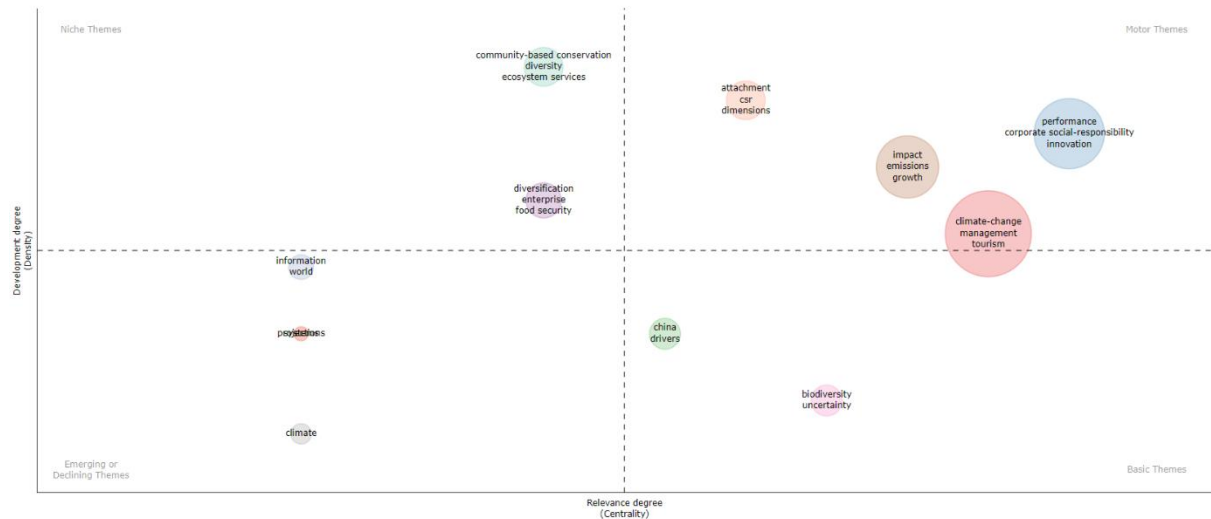
Yayınların Başlıklarına Yönelik Kelime Bulutu

Şekil 4’te konuyla ilişkili olarak başlıklarda en çok kullanılan kelimelere yönelik kelime bulutu yer almaktadır. Kelime bulutu incelendiğinde ön plana çıkan konular; doğa temelli turizm, küresel ısınma, biyoyakıtlar, alternatif enerji, enerji tasarrufu, karbon emisyon kısıtlamaları, düşük karbon teknolojisi, yeşil üreten işletmeler, tarımsal sulak alan dengeleme, iklim değişikliği eğitimi, iş uyum stratejileri, iklim değişikliğinin iletişimi, çevre güvenliği, ekoturizm, yenilenebilir enerji kaynakları, biyoçeşitlilik, iklim değişikliğinin azaltılması, iklim değişikliğinin etkileri, yeşil ekonomik toparlanma, sertifikalı turizm işletmeleri, sürdürülebilir kalkınma hedefleri, karbon teknolojisi entegrasyonu, karbon tedarik zinciri, biyoçeşitliliğe duyarlı işletme ve tarım turizmi ön plana çıkmaktadır.

Şekil 5.*Yazar, Ülke ve Anahtar Kelimelere Yönelik İlişki Ağının Görselleştirilmesi*

Sankey diyagramına dayalı üç alanlı grafikten oluşan Şekil 5, en etkili yazarlar (solda), en etkili ülkeler (ortada) ve en çok kullanılan yazar anahtar kelimeleri (sağda) ve aralarında ilişkileri göstermektedir. Bu konuda en fazla yazara sahip olan ülke İngiltere olarak ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda en fazla anahtar kelime çeşitliliğini sağlayan ülkenin de İngiltere olduğu görülmektedir. Bu durum bu alandaki konuların çeşitliliğini ve daha spesifik konulara yönelme durumunun olduğunu da göstermektedir. İngiltere’den sonra ise Çin, Avustralya ve Yeni Zelanda gelmektedir.

Şekil 6.*Yayınların Konularına Yönelik Tematik Harita*

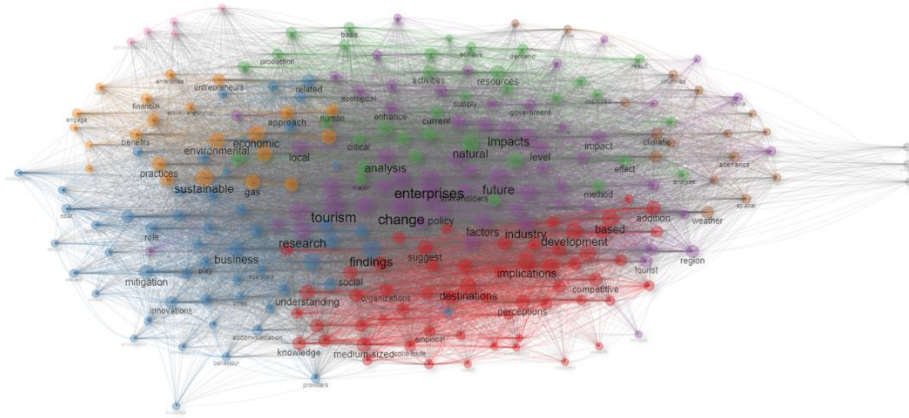
Çalışmada incelenen 146 yayının konularına yönelik tematik harita Şekil 6’da görülmektedir. Bibliometrix uygulaması ile oluşturulan tematik haritada incelenen çalışmaları gelişim derecesi

(yoğunluk) ve merkezilik derecesine göre niş temalar, hareketli temalar, temel temalar ve azalan temaların ortaya çıkışı olmak üzere dört grupta sınıflamaktadır.

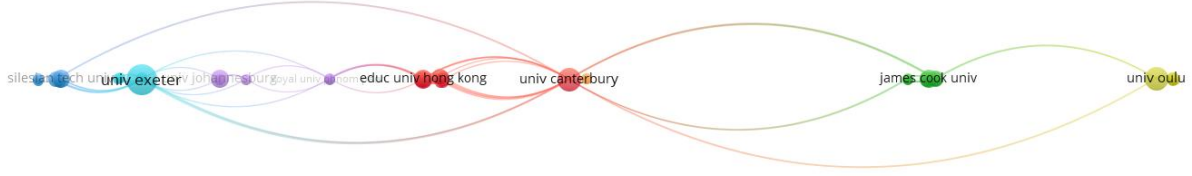
- **Niş temalarda öne çıkan konular:** İklimsel değişiklik, iklimsel koşullar, senaryolar, mekânsal durumlar, turizmde kaynak kullanımı, turizmde çevre planlaması, sorumlu turizm, sorumlu turist, sorumlu turist davranışları, yeşil pazarlama, turizmde sürdürülebilir uygulamalar.
- **Popüler temalarda öne çıkan konular:** Önlemler, doğal kaynaklar, güncel konular, girişimler, güncel etkiler, emisyon, rekabetçi destinasyon, kaynak gelişimi, kaynak geliştirmek, su kullanımı, bulguların değerlendirilmesi, sürdürülebilir turizm, yenilik, kurumsal sosyal sorumluluk, iklim kaygıları, kaynak kullanımının azaltılması, stratejiler, işletmelerin rolü, görüşmeler, veri işleme, performans, anlayış geliştirme, çıkarımlar, sosyal farkındalık.
- **Temel temalarda öne çıkan konular:** Turizm işletmeleri, iklim değişikliği, araştırmalar, etkiler, turizm endüstrisi, gelecek kaygıları, sürdürülebilir uygulamalar, sürdürülebilir turizm, karbon ayak izi, yeşil ekonomi, yeşil pazarlama.
- **Azalan temalarda öne çıkan konular:** Emisyon, sürdürülebilirlik, çevresel koşullar, faydalar, yaklaşımlar, pratikler, ziyaretçi davranışı, girişimcilik, turizm pazarlaması.

Şekil 7.

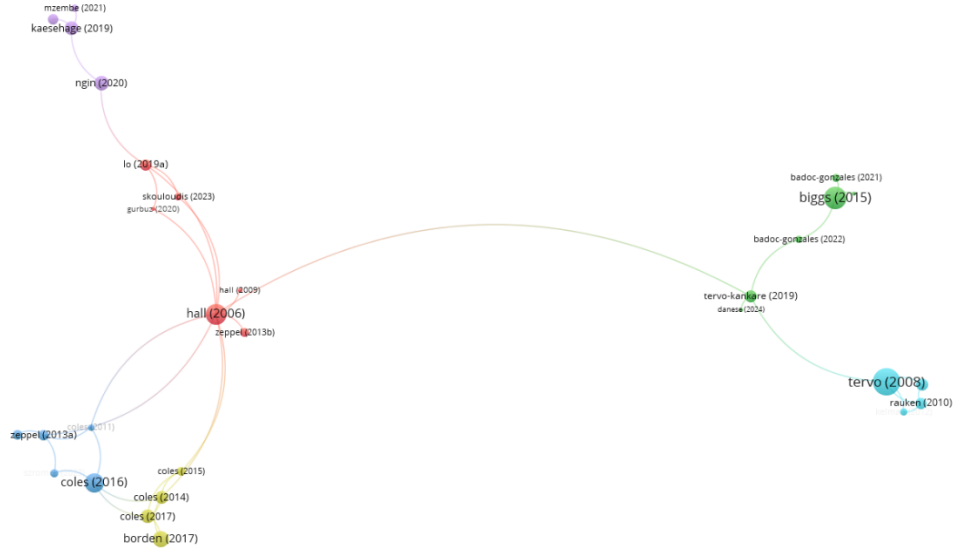
Yayınların Konularına Yönelik İlişki Ağı Haritası

Şekil 7, çalışma kapsamında incelenen 146 yayının konularına ayrıntılı incelendiğinde iklim değişikliği ve turizm işletmeleri ana teması kapsamında yıllar içerisinde daha spesifik alanlara yöneldiği iklim değişikliğinin etkilerinin kapsam olarak arttığı tespit edilmiştir. Azalan temalar veya popülerliği azalan konular incelendiğinde ise emisyon, sürdürülebilirlik, yaklaşımlar vb. konuların aslında zaman içerisinde kaynak gelişimi, çevresel vatandaşlık algıları, kaynak geliştirmek, su kullanımı, bulguların değerlendirilmesi, yeşil enerji üretimi, iklim politikalarının kalkınma üzerine etkisi, iklim değişikliğinde turizm ve çevre ilişkisi, iklim değişikliğinde eko turizm ve çevre politikaları, turizm işletmeleri ile iklim değişikliği arasındaki ilişki, eylem planları, kaynak kullanımının azaltılması, performans gibi daha özele ayrıştığı görülmektedir.

Şekil 8.*Yayınların Kurumlara Göre Dağılımları ve Aralarındaki İlişkilerin Görselleştirilmesi*

Şekil 8’de 146 çalışmanın yazarlarının kurumlarının 275 farklı organizasyon/kurumdan oluştuğu görülmektedir. En fazla yayın yapan kurumlar Univ. Exeter (8), Univ. Canterbury (5), Univ. Oulu (5), Chinese Acad S. (4), James Cook Univ. (3), Michigan State Univ. (3), Hong Kong Educ Univ. (3), Wellington Victoria Univ. (3), Silesian Tech Univ. (3) ve Johannesburg Univ. (3) olarak sıralama devam etmektedir.

Şekil 9.*En Etkili Yayınların ve Aralarındaki İlişkilerin Görselleştirilmesi*

Çalışma kapsamında incelenen 146 yayının etki düzeylerine göre sıralanması ve aralarındaki ilişki ağını ortaya çıkarmak için VOSviewer programıyla Şekil 9 oluşturulmuştur. En fazla atıf alan çalışmalar incelendiğinde ise Scott vd. (2004) 208 atıf, Lordkipanidze vd. (2005) 189 atıf, Tervo (2008) 94 atıf, Biggs (2011) 90 atıf, Dodds ve Kuehnell (2010) 82 atıf, Biggs vd. (2015) 66 atıf, Scholes (2016) 62 atıf, Harrison vd. (1999) 61 atıf almıştır. Yayınların arasında en etkili olanları ise, Hall vd. (2006), Coles vd. (2014), Tervo (2008), Coles vd. (2016), Coles vd. (2017), Tervo-Kankare (2019), Lo vd. (2019), Zeppel ve Beaumont (2014), Biggs vd. (2015), Kaesehage vd. (2019), Rauken vd. (2010), Coles vd. (2015), Coles ve Zschiegner (2011), Borden vd. (2017), Ngin vd. (2020), Rauken ve Kelman (2012), Nicholls ve Amelung (2008), Szromek vd. (2023), Skouloudis vd. (2023), Nicholls ve Holecek (2008), Badoc-Gonzales vd. (2022) ve Kelman vd. (2012)’nin çalışmaları olmuştur.

Sonuç ve Öneriler

İklim değişikliği, turizm sektörü de dâhil olmak üzere tüm sektörleri etkileyen uzun vadeli ve büyük bir küresel tehlikedir. Bu nedenle çalışmanın konusunu iklim değişikliği ve turizm işletmeleri oluşturmaktadır. Konu ile ilgili mevcut literatürü incelemek amacıyla bibliyometrik analiz yapılmıştır. Bibliyometrik analiz ile WoS veri tabanı aracılığıyla belirlenen 146 yayın VOSviewer ve R Stüdyo Bibliometrix kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir. Analizlerde yayınların yazarları, yazarların ülkeleri, anahtar kelimeler, yazarların kurumları, en çok atıf alan yayınlar ve yıllara göre yayın sayısı ve içerikleri açısından analizler yapılmıştır. Çalışma kapsamında değerlendirilen yayınların en eski tarihli 1999 yılında olmasına rağmen son beş yılda önemli bir artış yaşanmış ve popüler bir konu haline geldiği tespit edilmiştir. En fazla atıf alan, ön plana çıkan yayınlar incelendiğinde, iklim değişikliğinin etkileri üzerine yoğunlaştığı ve bunların azaltılmasına yönelik önerilerin geliştirildiği çalışmalardan oluşmaktadır. En fazla yayın yapan ülkeler sırasıyla Çin, İngiltere, Avustralya, ABD ve Almanya olmuştur. En çok kullanılan anahtar kelimeler incelendiğinde turizm planlaması, düşük karbon salınımı, düşük karbon ekonomisi, turizm pazarlaması, sürdürülebilirlik ön plana çıkmaktadır. İlgili literatürdeki ilk çalışmalar incelendiğinde iklim değişikliği ve turizm işletmeleri ile ilgili olarak alınması gereken önlemlere yönelik konuların teorik ve yüzeysel olarak ele alındığı görülmüştür. Son yıllardaki çalışmalarda ise, iklim değişikliklerinin etkilerinin daha belirgin hale gelmesi ile çalışmaların konuyu daha da derinlemesine ele aldıkları ve konu çeşitliliğinin artarak farklılaştığı tespit edilmiştir.

En etkili yayınların çalışma konuları incelendiğinde ise, çevre ile ilgili sertifikaları olan turizm işletmelerinin karbon azaltımına yönelik uygulamaları, hava ve iklim değişikliğinin turizm işletmeleri üzerine etkileri, iklim değişikliği konusunda girişimcileri motive eden unsurlar, küçük ve orta büyüklükteki turizm işletmelerinde sürdürülebilir misafir davranışları, turizm işletmelerinin afet dayanıklılığı, iklim değişikliğine yönelik turizmin adaptasyonu, iklim değişikliğine yönelik turizm paydaşlarının katılımları, iklim değişikliği ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki uyum, turizm işletmelerinin doğal afetlere karşı hazırlıkları ve dayanıklılığı, destinasyonlar açısından küçük ve orta ölçekli işletmelerin dayanıklılığının önemi, turizm işletmelerinin hava koşullarının turizm üzerindeki etkilerine ilişkin algıları üzerine yapılmıştır.

Turizm sektöründe küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin iklim değişikliğine etkileri oldukça az olmasına rağmen kolektif etkileri oldukça önemlidir. Çalışmalar genel olarak turizm işletmelerinin iklim değişikliğine olumsuz etkilerini incelemiş ve bu durumu bertaraf edecek birtakım öneriler geliştirmişlerdir. İklim değişikliğinin turizm işletmeleri üzerindeki etkileri sektörel dinamiklere ve coğrafi farklılıklara göre değişiklik göstermesi nedeniyle oldukça karmaşıktır (Scholze vd., 2023). Fang vd. (2018)'nin turizm sektörü ile iklim değişikliği üzerine yapmış oldukları çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Çalışmada alan kısıtlaması yapılmayarak multidisipliner çalışmaların da dahil edilmesi amaçlansa da multidisipliner yayınların yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumun temelinde ise turizm işletmelerinin sınıflandırılması ve sunulan hizmetler gibi çok çeşitli faktörlere bağlı

olması nedeniyle turizm işletmelerindeki iklim değişikliğine yönelik durumu değerlendirmelerini oldukça zorlaştırmasıdır (Gössling vd., 2024). Buna rağmen bibliyometrik analiz sonucundaki bulgulara göre yayınlarda turizm işletmeleri ve iklim değişikliği ile ilgili ön plana çıkan çözüm önerileri şunlardır:

- Gönüllü çevresel davranışların benimsemesini teşvik edici uygulamaların sayısının artırılması (Huynh vd., 2024),
- Sürdürülebilir destinasyon yönetimi için uygun politikaların geliştirilmesi (Gössling ve Reinhold, 2024),
- İklim değişikliğinin etkilerini azaltmak ve yüksek kaliteli ekonomik kalkınma elde etmek için gelecekteki iklim politikalarının uygulanması noktasında işbirliğinin geliştirilmesi (Cai vd., 2023).
- Eko-etiketler ve çevre sertifika uygulamalarının artmasının sağlanması (Campos vd., 2022),
- Yasa yapıcıların caydırıcı yasalar çıkararak, turizm işletmelerini çevreye karşı daha duyarlı hale getirmeye zorlaması ve/veya bunu sağlayabilmek için teşvikler getirmesi (Gössling ve Reinhold, 2024).
- Özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliği ile ilgili araştırmalara yoğunlaşması/ ilgi göstermesi/ dikkate alması ve ayrıca iklim değişikliği ile ilgili farkındalığın oluşturulması ve coğrafi yoğunlaşma derecelerinin yüksek olduğu yerlere yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir (Fang vd., 2018).

Araştırmada kapsamında değerlendirilen çalışmalar incelendiğinde son yıllardaki güncel çalışma temalarının, yönetim kapsamındaki konular üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Sıklıkla karşılaşılan konulara örnek olarak iklim değişikliğine karşı destinasyonların rolleri, bireylerin tutum ve davranışları, çevresel vatandaşlık kavramı, işletmelerin iklim değişikliğine yönelik çözüm önerileri, iklim değişikliğinin turizm faaliyetlerine katılan yaşlı nüfusun tercihleri üzerindeki etkileri verilebilir. Bibliyometrik analiz sonucunda ön plana çıkan popüler çalışma konuları ise enerji tasarrufu, iklim değişikliğinde destinasyonun rolleri, doğal kaynakların verimli kullanılması, mevsimsel dalgalanma, kuraklık, yenilenebilir enerji, çevre kalitesi, iklim değişikliklerinin destinasyon üzerine etkileri, iklim değişikliklerine uyum çabaları, yeşil enerji, karbon ayak izi, akıllı işletmeler, sürdürülebilir kalkınma, iklim değişikliği politikaları, ekoturizm, çevre politikaları, turizm işletmelerinin acil durumlara yönelik planlama yapmaları olarak sıralanabilir. Mevcut araştırma temaları ve analiz sonucu belirlenen temalar haricinde literatürde yeterince değinilmemiş olan ve alana katkı sağlayacağı düşünülen araştırma konusu önerileri ise, sürdürülebilir hedeflerin uygulanmasında karşılaşılan engeller, iklim değişikliğine yönelik KOBİ desteklerinin etkinliği veya yeterliliği, iklim değişikliğine yönelik turizm uzmanlarının değerlendirmeleri, sürdürülebilir turizm çerçevesinde karbon azaltımına yönelik çevre sertifikalarının etkinliği, turizm işletmelerinde karbon dengelemeye yönelik sertifikalı kuruluşların motivasyonları, sorumlu işletme, sorumlu turist ve sorumlu turizm, akıllı işletmeler ve yeşil enerji, çevre odaklı girişimcilik, yenilebilir enerji tüketimi, enerji tüketimini azaltmaya yönelik dijital uygulamalar,

dijitalleşme ve karbon ayak izi, sorumlu yatırımlar, iklim değişikliğine yönelik etik davranış, sürdürülebilirlik maksimizasyonu, kırsal girişimcilik, sürdürülebilir girişimcilik uygulamaları konularıdır. Ayrıca aynı veya eş anlamlı farklı kelimelerin arama terimleri olarak kullanılmasıyla farklı veri tabanlarında, farklı paradigmlar, ölçümler ve yöntemler kullanılarak analizler yapılması ve bu çalışmanın bulgu ve sonuçları ile karşılaştırılması yapılabilir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız dış hakem tarafından incelenmiştir.

Araştırmacıların Katkı Beyanı:

- **Araştırma Konsepti/Tasarımı:** Halil SUNAR, Alper ATEŞ, Abdullah KÖSEOĞLU
- **Literatür İncelemesi:** Halil SUNAR, Alper ATEŞ, Abdullah KÖSEOĞLU
- **Veri Toplama:** Halil SUNAR, Alper ATEŞ, Abdullah KÖSEOĞLU
- **Veri Analizi /Yorumlama:** Halil SUNAR, Alper ATEŞ, Abdullah KÖSEOĞLU

Finansal Destek veya Teşekkür Beyanı:

Bu çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Etik Onay:

Bu çalışma, etik onay gerektiren insan veya hayvan deneyi içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazarlar, bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederler.

Atıf: Sunar, H., Ateş, A., ve Köseoğlu, A. (2025). Turizm ve iklim değişikliği ilişkisi üzerine bibliyometrik bir değerlendirme.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi, 6(1)- 48-69

Kaynakça

- Arabadzhyan, A., Figini, P., García, C., González, M. M., Lam-González, Y. E., & León, C. J. (2021). Climate change, coastal tourism, and impact chains—a literature review. *Current Issues in Tourism*, 24(16), 2233-2268. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1825351>
- Ateş, A. & Gün, A. (2024). Bibliometric Analysis of Studies on Online Reviews in the Tourism Sector Between 2018 and 2023, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 10(3):326-335. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11391142>
- Ateş, A., Sunar, H. & Kurt, A. (2024). Bibliometric Analysis on Sustainable Tourism and The Environment in The Literature Related to Destination Management, *Present Environment and Sustainable Development*, Vol. 18 (2), 43-62. <https://doi.org/10.47743/pesd2024182003>

- Badoc-Gonzales, B. P., Mandigma, M. B. S., & Tan, J. J. (2022). SME resilience as a catalyst for tourism destinations: a literature review. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 12(1), 23-44. <https://doi.org/10.1007/s40497-022-00309-1>
- Biggs, D. (2011). Understanding resilience in a vulnerable industry: the case of reef tourism in Australia. *Ecology and society*, 16(1). <http://www.jstor.org/stable/26268845>.
- Biggs, D., Hicks, C. C., Cinner, J. E., & Hall, C. M. (2015). Marine tourism in the face of global change: The resilience of enterprises to crises in Thailand and Australia. *Ocean & coastal management*, 105, 65-74. <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2014.12.019>
- Borden, D. S., Coles, T., & Shaw, G. (2019). Social marketing, sustainable tourism, and small/medium size tourism enterprises: Challenges and opportunities for changing guest behaviour. *Marketing for Sustainable Tourism*, 35-52.
- Cai, X., Huang, Y., Ying, S. X., & Chen, H. (2023). Can Climate Policy Promote High-Quality Development of Enterprises? Evidence From China. *Frontiers in Environmental Science*, 11, 1115037. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2023.1115037>
- Campos, C., Laso, J., Cristóbal, J., Albertí, J., Bala, A., Fullana, M., Fullana-i-Palmer, P., Margallo, M., Aldaco, R. (2022). Towards More Sustainable Tourism Under A Carbon Footprint Approach: The Camino Lebaniego Case Study. *Journal of Cleaner Production* 369. 133222. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.133222>
- Cascajares, M., Alcayde, A., Salmerón-Manzano, E., & Manzano-Agugliaro, F. (2021). The Bibliometric Literature on Scopus and WoS: The Medicine and Environmental Sciences Categories as Case of Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(11), 5851. <https://doi.org/10.3390/ijerph18115851>
- Coles, T., & Zschiegner, A. K. (2011). Climate Change Mitigation Among Accommodation Providers In The South West of England: Comparisons Between Members and Non-Members of Networks. *Tourism and Hospitality Research*, 11(2), 117-132. <https://doi.org/10.1057/thr.2011.5>
- Coles, T., Dinan, C., & Warren, N. (2015). Climate Change Mitigation and The Age of Tourism Accommodation Buildings: a UK Perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(6), 900-921. <https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1027213>
- Coles, T., Dinan, C., & Warren, N. (2016). Energy Practices Among Small-And Medium-Sized Tourism Enterprises: A Case of Misdirected Effort?. *Journal of Cleaner Production*, 111, 399-408. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.09.028>
- Coles, T., Warren, N., Borden, D. S., & Dinan, C. (2017). Business models among SMTEs: Identifying attitudes to environmental costs and their implications for sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(4), 471-488. <https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1221414>

- Coles, T., Zschiegner, A. K., & Dinan, C. (2014). A cluster analysis of climate change mitigation behaviours among SMTEs. *Tourism Geographies*, 16(3), 382-399. <https://doi.org/10.1080/14616688.2013.851270>
- Derviş, H. (2019). Bibliometric Analysis Using Bibliometrix an R Package. *Journal of Scientometric Research*, 8(3), 156-160. DOI: 10.5530/jscires.8.3.32
- Dodds, R., & Kuehnel, J. (2010). CSR among Canadian mass tour operators: good awareness but little action. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 22(2), 221-244. <https://doi.org/10.1108/09596111011018205>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to Conduct A Bibliometric Analysis: An Overview And Guidelines. *Journal of business research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Dünya Ekonomi Forumu (2009). Towards a Low Carbontravel & Tourism Sector. Gland: World Economic Forum. *Hospitality Industry Responses to Climate Change* 107
- Fang, Y., Yin, J., & Wu, B. (2018). Climate change and tourism: A scientometric analysis using CiteSpace. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(1), 108-126. <https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1329310>
- Farooq, R. (2023). Knowledge Management and Performance: A Bibliometric Analysis Based on Scopus and WOS data (1988–2021). *Journal of Knowledge Management*, 27(7), 1948-1991. <https://doi.org/10.1108/JKM-06-2022-0443>
- Gao, Y., Wong, S. L., Md. Khambari, M. N., & Noordin, N. (2022). A bibliometric analysis of online faculty professional development in higher education. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*, 17(1), 17. <https://doi.org/10.1186/s41039-022-00196-w>
- Gössling, S. (2011). *Carbon Management in Tourism: Mitigating the Impacts on Climate Change*. London: Routledge
- Gössling, S., & Hall, C.M. (2006). Uncertainties in Predicting Tourist Flows Under Scenarios of Climate Change. *Climatic Change*, 79(3–4), 163–173. <https://doi.org/10.1007/s10584-006-9081-y>
- Gössling, S., & Hall, C.M. (2008). Swedish Tourism Andclimate Change Mitigation: An Emerging Conflict? *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 8,141–158. <https://doi.org/10.1080/15022250802079882>
- Gössling, S., & Reinhold, S. (2024). Accelerating Small and Medium Sized Tourism Enterprises' Engagement with Climate Change. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/09669582.2024.2350659>

- Gössling, S., Humpe, A., & Sun, Y. Y. (2024). On Track to Net-Zero? Large Tourism Enterprises and Climate Change. *Tourism Management, 100*, 104842. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2023.104842>
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2013). Challenges of tourism in a low-carbon economy. *Wiley interdisciplinary reviews: Climate change, 4*(6), 525-538. <https://doi.org/10.1002/wcc.243>
- Hall, C. M. (2006). New Zealand Tourism Entrepreneur Attitudes and Behaviours with Respect to Climate Change Adaptation and Mitigation. *International Journal of Innovation and Sustainable Development, 1*(3), 229-237. <https://doi.org/10.1504/IJISD.2006.012424>
- Hall, C. M., & Lew, A. A. (2009). *Understanding and managing tourism impacts: An integrated approach*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203875872>
- Harrison, S. J., Winterbottom, S. J., & Sheppard, C. (1999). The potential effects of climate change on the Scottish tourist industry. *Tourism Management, 20*(2), 203-211. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(98\)00072-7](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(98)00072-7)
- Hsu, H.H., Chu, Y.C., & Chen, C.T. (2007). Heat Waves of the 20th and 21st century. Workshop on the Climate Change Studies in East Asia and Taiwan, Global Change Research Center, National Taiwan University, Taipei.
- Huynh, D. V., Duong, L. H., Truong, T. T., Nguyen, N. T., & Downes, N. K. (2024). Empowering Employees' Environmental Citizenship Behaviour: Insights From Small and Medium-sized Enterprises in Climate-Threatened Tourism Destinations. *The Journal of Environment & Development, 33*(4), 730-754. <https://doi.org/10.1177/10704965241262953>
- Kaeschage, K., Leyshon, M., Ferns, G., & Leyshon, C. (2019). Seriously personal: The reasons that motivate entrepreneurs to address climate change. *Journal of Business Ethics, 157*, 1091-1109. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3624-1>
- Kaján, E., & Saarinen, J. (2013). Tourism, climate change and adaptation: A review. *Current Issues in Tourism, 16*(2), 167-195. <https://doi.org/10.1080/13683500.2013.774323>
- Kelman, I., Rauken, T., & Hovelsrud, G. (2012). Local business perceptions of weather impacts on tourism in Svalbard, Norway. *Northern Review, 35*(35).
- Korkmaz, Ö.F., Soğukoğlu Korkmaz, S. & Sunar, H. (2023). Sürdürülebilir Finans ve Yeşil Finans Üzerine Bibliyometrik Analiz, İçinde: *Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Teori, Araştırma ve İncelemeler*. (Editörler: Kuzu, Ö.H. & Erdem, B.) Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım. 71-82.
- Last, J., Trouton, K., & Pengelly, D. (1998). Taking our breath away: the health effects of air pollution and climate change. David Suzuki Foundation 2211 West 4th Ave., Suite 219 Vancouver, BC,

- Canada, <https://www.davidsuzuki.org/wp-content/uploads/2019/03/taking-our-breath-away-health-effects-air-pollution-climate-change.pdf>
- Lo, A. Y., Liu, S., & Cheung, L. T. O. (2019). *Socio-economic conditions and small business vulnerability to climate change impacts in Hong Kong*, *Clim. Dev.*, 11, 930–942. <https://doi.org/10.1080/17565529.2019.1594665>
- Lordkipanidze, M., Brezet, H., & Backman, M. (2005). The entrepreneurship factor in sustainable tourism development. *Journal of cleaner production*, 13(8), 787-798. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2004.02.043>
- Mohanty, S., Nanda, S. S., Soubhari, T., Biswal, S., & Patnaik, S. (2023). Emerging Research Trends in Green Finance: A Bibliometric Overview. *Journal of Risk and Financial Management*, 16(2), 108. <https://doi.org/10.3390/jrfm16020108>
- Ngin, C., Chhom, C., & Neef, A. (2020). Climate Change Impacts and Disaster Resilience Among Micro Businesses in The Tourism and Hospitality Sector: The Case of Kratie, Cambodia. *Environmental Research*, 186, 109557. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2020.109557>
- Nicholls, S., & Amelung, B. (2008). Climate change and tourism in northwestern Europe: Impacts and adaptation. *Tourism analysis*, 13(1), 21-31. <https://doi.org/10.3727/108354208784548724>
- Nicholls, S., & Holecek, D. F. (2008). Engaging Tourism Stakeholders in The Development of Climate Change Decision-Support Tools: A Case Study From Michigan, USA. *Tourism Review International*, 12(1), 25-42. <https://doi.org/10.3727/154427208785899966>
- Pathmanandakumar, V., Chenoli, S. N., & Goh, H. C. (2021). Linkages between climate change and coastal tourism: A bibliometric analysis. *Sustainability*, 13(19), 10830. <https://doi.org/10.3390/su131910830>
- Qiao, G., Ding, L., Zhang, L. & Yan, H. (2021). Accessible Tourism: A Bibliometric Review (2008–2020). *Tourism Review*, 77(3): 713-730. <https://doi.org/10.1108/TR-12-2020-0619>
- Qiu, X., Kong, H., Wang, K., Zhang, N., Park, S., & Bu, N. (2023). Past, present, and future of tourism and climate change research: bibliometric analysis based on VOSviewer and SciMAT. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 28(1), 36-55. <https://doi.org/10.1080/10941665.2023.2187702>
- Radler, V. M. (2018). 20 Years of Brand Personality: A Bibliometric Review and Research Agenda. *Journal of Brand Management*, 25, 370-383. <https://doi.org/10.1057/s41262-017-0083-z>

- Rauken, T., & Kelman, I. (2012). The indirect influence of weather and climate change on tourism businesses in northern Norway. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 12(3), 197-214. <https://doi.org/10.1080/15022250.2012.724924>
- Rauken, T., Kelman, I., Steen Jacobsen, J. K., & Hovelsrud, G. K. (2010). Who can stop the rain? Perceptions of summer weather effects among small tourism businesses. *Anatolia*, 21(2), 289-304. <https://doi.org/10.1080/13032917.2010.9687104>
- Rodríguez-Soler, R., Uribe-Toril, J., & Valenciano, J. D. P. (2020). Worldwide Trends in The Scientific Production on Rural Depopulation, A Bibliometric Analysis Using Bibliometrix R-tool. *Land use policy*, 97, 104787. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104787>
- Sarkar, A., Wang, H., Rahman, A., Waqar, H., M. & Lu, Q. (2022). A Bibliometric Analysis of Sustainable Agriculture: Based on the Web of Science (WOS) platform. *Environmental Science and Pollution Research*, 29 (1): 38928-38949. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-19632-x>
- Scholes, R. J. (2016). Climate change and ecosystem services. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 7(4), 537-550. <https://doi.org/10.1002/wcc.404>
- Scholze, N., Riach, N., Glaser, R., Gruner, S., Bohnert, G., & Martin, B. (2023). Climate Change Impacts And Adaptation Efforts in Different Economic Sectors of The Trinationl Metropolitan Region Upper Rhine. *Climate Risk Management*, 42, 100576. <https://doi.org/10.1016/j.crm.2023.100576>
- Scott, D., Gössling, S., & Hall, C. M. (2012). International tourism and climate change. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 3(3), 213-232. <https://doi.org/10.1002/wcc.165>
- Scott, D., McBoyle, G., & Schwartzentruber, M. (2004). Climate change and the distribution of climatic resources for tourism in North America. *Climate research*, 27(2), 105-117. DOI:10.3354/cr027105
- Skouloudis, A., Leal Filho, W., Deligiannakis, G., Vouros, P., Nikolaou, I., & Evangelinos, K. (2023). Coping with floods: impacts, preparedness and resilience capacity of Greek micro-, small-and medium-sized enterprises in flood-affected areas. *International Journal of Climate Change Strategies and Management*, 15(1), 81-103. <https://doi.org/10.1108/IJCCSM-09-2022-0122>
- Su, Y. P., Hall, C. M., & Ozanne, L. (2013). Hospitality Industry Responses to Climate Change: A Benchmark Study of Taiwanese Tourist Hotels. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 18(1-2), 92-107. <https://doi.org/10.1080/10941665.2012.688513>
- Szromek, A. R., Puciato, D., Markiewicz-Patkowska, J. I., & Colmekcioglu, N. (2023). Health tourism enterprises and adaptation for sustainable development. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 35(1), 1-25. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-01-2022-0060>

- Tervo, K. (2008). The Operational and Regional Vulnerability of Winter Tourism to Climate Variability and Change: The Case of The Finnish Nature-Based Tourism Entrepreneurs. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 8(4), 317-332. <https://doi.org/10.1080/15022250802553696>
- Tervo-Kankare, K. (2019). Entrepreneurship in Nature-Based Tourism Under A Changing Climate. *Current Issues in Tourism*, 22(11), 1380-1392. <https://doi.org/10.1080/13683500.2018.1439457>
- Tijssen, R. J. (2004). Is the Commercialisation of Scientific Research Affecting The Production of Public Knowledge? Global Trends in The Output of Corporate Research Articles. *Research Policy*, 33(5), 709-733. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2003.11.002>
- UNWTO, (1995). UNWTO technical manual: collection of tourism expenditure statistics. *World Tourism Organization*, 10. <http://pub.unwto.org/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/Products/1034/1034-1.pdf>
- Vargas, A. C., Espinoza-Mina, M., Alvarez, D. L., & Espinosa, J. N. (2022). Bibliometric Software: The Most Commonly Used in Research. In *ICAI Workshops* (pp. 47-65).
- Wang, J., & Zhang, S. (2022). Cross-Cultural Learning: A Visualized Bibliometric Analysis Based on Bibliometrix from 2002 to 2021. *Mobile Information Systems*, 2022(1), 7478223. <https://doi.org/10.1155/2022/7478223>
- Wu, P., & Shi, P. (2011). An estimation of energy consumption and CO₂ emissions in tourism sector of China. *Journal of Geographical Sciences*, 21, 733-745.
- Zeppel, H., & Beaumont, N. (2014). Climate change and sustainable tourism: Carbon mitigation by environmentally certified tourism enterprises. *Tourism Review International*, 17(3), 161-177. <https://doi.org/10.3727/154427213X13838418676961>

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Makale Geliş Tarihi: 29.04.2025

Makale Kabul Tarihi: 27.06.2025

ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMALARINDA PARASAL OLMAYAN KALEMLERİN DÜZELTİLMESİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Yasin REYHAN¹

Öz

Bu çalışma, yüksek enflasyon dönemlerinde finansal tabloların gerçeğe uygun bilgi sunmasını sağlamak amacıyla, parasal olmayan kalemlerin enflasyon düzeltmesi sürecini teorik ve uygulamalı olarak incelemektedir. Çalışmada, Türk Muhasebe Standardı 29 ve Vergi Usul Kanunu Geçici 33. Madde çerçevesinde parasal olmayan varlıklar ve özkaynak kalemleri üzerine düzeltme işlemleri gerçekleştirilmiştir. Uygulama örneğinde, düzeltme sonrası bilanço büyüklüğünde %288 oranında artış gözlemlenmiş ve finansal tabloların güvenilirliği önemli ölçüde güçlenmiştir. Araştırma sonuçları, enflasyon muhasebesinin yalnızca mevzuata uyum amacı taşımadığını, aynı zamanda işletmelerin mali şeffaflık ve sürdürülebilirlik düzeylerini artıran stratejik bir araç olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Standartları, Enflasyon Muhasebesi, Finansal Tablolar, Parasal Olmayan Kalemler, Enflasyon Düzeltmesi.

ADJUSTMENT AND ACCOUNTING OF NON-MONETARY ITEMS IN INFLATION ACCOUNTING PRACTICES

Abstract

This study examines the process of adjusting non-monetary items in order to ensure that financial statements present a true and fair view during periods of high inflation. Within the framework of Turkish Accounting Standard 29 and Provisional Article 33 of the Tax Procedure Law, adjustments were applied to non-monetary assets and equity items. In the application example, it was observed that the balance sheet size increased by approximately 288% after the adjustment, significantly enhancing the reliability of the financial statements. The findings demonstrate that inflation accounting is not merely a legal obligation but also a strategic tool that improves the financial transparency and sustainability of enterprises.

Keywords: Accounting Standards, Inflation Accounting, Financial Statements, Non-Monetary Items, Inflation Adjustment.

¹ Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı, yasin.reyhan@yobu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0683-9117

Giriş

Yüksek enflasyon dönemleri, finansal tabloların güvenilirliğini ve gerçeğe uygun değerlemeyi ciddi şekilde tehdit etmektedir. Nominal değerler üzerinden hazırlanan finansal tablolar, fiyatlar genel seviyesindeki artışları dikkate almadığı için ekonomik gerçekliği yansıtmakta yetersiz kalmakta ve karar alıcılar için yanıltıcı bilgiler üretebilmektedir (IASB, 2021). Bu nedenle, enflasyon muhasebesi uygulamaları, özellikle parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesi yoluyla finansal tabloların daha sağlıklı bir biçimde sunulmasını amaçlamaktadır (Gökçen, 2023; Kaya, 2023). Son yıllarda, uluslararası literatürde yüksek enflasyon ortamlarında raporlama kalitesini artırmaya yönelik muhasebe uygulamalarının önemi vurgulanmaktadır (Barth, Landsman & Lang, 2022). PWC (2023) tarafından yayımlanan güncel bir çalışmada ise, gelişmekte olan ülkelerde parasal olmayan kalemlerin yeniden değerlendirilmesinin, mali şeffaflık üzerinde doğrudan etkili olduğu belirtilmektedir.

OECD (2023) de enflasyonist ekonomilerde kullanılan muhasebe standartlarının yatırımcı güveni ve raporlama güvenilirliği üzerindeki etkilerini analiz ederek, düzenleyici otoritelerin uygulama birliğine yönelik rolüne dikkat çekmektedir.

Türkiye’de bu alandaki ilk düzenlemeler 1994 yılında yayımlanan Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 240) ile başlamış, 2003 yılında çıkarılan 5024 sayılı Kanun ile kanuni bir zorunluluk haline gelmiş, ancak 2004 yılından itibaren enflasyon oranlarındaki düşüş nedeniyle uygulama askıya alınmıştır (TÜRMOB, 2023: 12). 2023 yılı itibarıyla ekonomik koşullardaki değişimle birlikte, Vergi Usul Kanunu Geçici 33. Madde kapsamında yeniden zorunlu hale gelmiştir (İnci, 2024; KGK, 2024). Literatürde, yüksek enflasyonun finansal tablolar üzerindeki bozucu etkileri sıklıkla vurgulanmıştır (Gücenme Gençoglu, 2003; Altınışık, 2019). Parasal olmayan varlıkların ve özkaynak kalemlerinin nominal değerler üzerinden raporlanması, işletmelerin mali yapılarını olduğundan farklı göstermekte ve finansal analizlerin sağlıklı sonuçlar üretmesine yol açmaktadır (Güneş ve Uysal, 2024; Koçyiğit ve Şeker, 2023). TMS 29 standardı ve VUK düzenlemeleri, bu sorunları aşmak için finansal tabloların cari satın alma gücüne göre düzeltilmesini zorunlu kılmaktadır (IASB, 2021; TÜRMOB, 2023).

Özellikle son yıllarda, Türkiye’de TMS 29 ile VUK Geçici 33. Madde arasındaki uygulama farklılıkları ve bunların finansal tablolar üzerindeki etkileri üzerine yapılan çalışmalar, bu alandaki bilgi birikimini artırmıştır (İnci, 2024; Gökçen, 2023). Ancak literatürde, parasal olmayan kalemlerin enflasyon düzeltilmesi sürecine ilişkin uygulamalı analizlere daha az yer verildiği görülmektedir. Nitekim Kaya (2023) ve Faruk (2023) gibi çalışmalarda daha çok teorik çerçeve ve mevzuat odaklı değerlendirmeler öne çıkmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, enflasyon muhasebesi sürecinde parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesi ve muhasebeleştirilmesi aşamalarını hem kuramsal hem de uygulamalı bir çerçevede ele almaktır. Çalışmada öncelikle enflasyon muhasebesinin teorik temelleri tartışılacak, ardından parasal olmayan varlık ve yükümlülüklerin düzeltme süreci detaylı bir biçimde analiz edilecektir. Uygulama bölümünde,

örnek finansal tablolar üzerinden enflasyon düzeltmesi işlemleri gerçekleştirilecek ve düzeltme farklarının muhasebeleştirilmesine ilişkin örnek kayıtlar sunulacaktır.

Çalışmanın kapsamı, Türkiye’de yürürlükte bulunan Vergi Usul Kanunu (VUK) Geçici 33. Madde ve Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 29 çerçevesinde belirlenmiştir. Yöntem olarak, literatür taraması, ilgili yasal düzenlemelerin analizi ve örnek olay incelemesi (örnek bilanço ve muhasebe kayıtları üzerinden uygulama) kullanılacaktır. Böylelikle çalışma, hem akademik çevreler hem de uygulayıcılar açısından faydalı bir referans kaynağı olmayı hedeflemektedir.

Bu çalışma, literatürde ağırlıklı olarak teorik düzeyde ele alınan enflasyon muhasebesi konusunu, uygulamalı bir örnek üzerinden detaylandırarak farklılaştırmaktadır. Özellikle parasal olmayan kalemlerin düzeltme ve muhasebeleştirme süreçlerine odaklanması, çalışmayı mevcut literatürden ayırtıran özgün bir katkı niteliği taşımaktadır.

Enflasyon Muhasebesi ve Parasal Olmayan Kalemler

Geleneksel tarihi maliyet esasına dayalı muhasebe uygulamaları, yüksek enflasyon dönemlerinde finansal tabloların gerçeğe uygun bilgi sunmasını engellemekte ve ekonomik karar süreçlerinde ciddi bilgi asimetrisine neden olmaktadır (TMS 29, 2021; Gökçen, 2023). Fiyat seviyelerindeki sürekli artış, özellikle parasal olmayan kalemlerin mali tablolar üzerindeki yansımalarını bozmakta; varlık ve özkaynak kalemlerinin defter değerleri, ekonomik gerçeklikten uzaklaşmaktadır (İnci, 2024).

Bu çerçevede, enflasyon muhasebesi, finansal bilgilerin güvenilirliğini artırmak amacıyla geliştirilmiş bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Latin Amerika gibi uzun süreli enflasyonla mücadele eden ülkelerde yapılan uygulamalı çalışmalar, parasal olmayan varlıkların düzeltmesinin bilanço güvenilirliğini %200’ün üzerinde artırdığını ortaya koymuştur (Ernst & Young, 2024). Benzer şekilde Silva ve Martinez (2022), küçük işletmelerde enflasyon düzeltmesine tabi tutulmayan duran varlıkların, gerçek dışı sermaye yapısı göstergelerine neden olduğunu ifade etmektedir. IFRS Foundation (2023) tarafından yayımlanan sektörel uyum raporuna göre, özellikle üretim ve imalat sektörlerinde duran varlıkların düzeltilmesi, borçlanma kararlarının isabetliliği üzerinde belirleyici olmaktadır. Parasal olmayan kalemlerin doğru şekilde düzeltilmesi ve muhasebeleştirilmesi, enflasyon etkilerinin giderilmesi ve finansal tabloların karar alıcılar açısından daha anlamlı hale getirilmesi açısından kritik bir rol üstlenmektedir (Kaya, 2023; Koçyiğit ve Şeker, 2023).

Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkisi

Enflasyon, ekonomideki fiyatlar genel düzeyinde sürekli bir artışı ifade etmekte olup, paranın satın alma gücünde azalmaya neden olmaktadır (Faruk, 2023: 12). Bu durum, tarihi maliyet esasına göre hazırlanan finansal tabloların, işletmenin gerçek mali durumunu yansıtmamasını güçleştirmektedir. Yüksek enflasyon dönemlerinde, finansal tablolar geçmiş dönem fiyatlarına göre hazırlandığında, varlık ve özkaynak kalemleri ekonomik gerçeklikten uzak bir şekilde raporlanmaktadır (TÜRMOB, 2023: 19). OECD

(2023), enflasyonun özellikle reel sektör yatırımlarında bilgi asimetrisini artırarak, finansal tablolar üzerinden yapılan değerlendirme ve borçlanma kararlarında hata payını yükselttiğini belirtmektedir.

Benzer şekilde, Barth, Landsman ve Lang (2022), yüksek enflasyon dönemlerinde IFRS uygulamalarının mali analizlerde sağladığı avantajları ortaya koymuş; satın alma gücüne göre düzeltilmiş bilançoların yatırımcı güvenini artırdığını vurgulamıştır. Beneish ve Nichols (2021) ise, enflasyonun yalnızca bilanço değil, gelir tablosu üzerindeki etkilerine dikkat çekerek, nominal değerlerin finansal performansı olduğundan daha güçlü gösterdiğini ve bu durumun özellikle kamuya açık şirketlerde piyasa fiyatlamasını bozduğunu ortaya koymuştur.

Özellikle parasal olmayan kalemler, enflasyonun etkisiyle defter değerlerinin reel değerlerinden sapmasına yol açmaktadır. TMS 29'a göre (IASB, 2021: 4), parasal olmayan varlıklar ve yükümlülükler, cari satın alma gücüyle yeniden ifade edilmelidir. Bu gereklilik dikkate alınmadığında, sabit değerler üzerinden raporlama, yatırımcılar ve kredi verenler gibi finansal tablo kullanıcıları için bilgi asimetrisi yaratır (Gücenme Gençoğlu, 2003; Kaya, 2023: 40).

Türkiye'de finansal tabloların enflasyonun etkilerinden arındırılması amacıyla hem muhasebe standartları hem de vergi mevzuatı düzeyinde düzenlemeler yapılmıştır. Vergi Usul Kanunu Geçici 33. maddeye göre (VUK, 2023: 5), belirli şartlar oluştuğunda finansal tablolar enflasyon düzeltmesine tabi tutulmaktadır. Ancak literatürde, uygulamada karşılaşılan teknik zorluklara da dikkat çekilmiştir (İnci, 2024).

Sonuç olarak, enflasyon muhasebesi uygulamaları, yalnızca muhasebe meslek mensupları için değil, finansal bilgileri kullanan tüm paydaşlar açısından doğru kararların alınabilmesi için büyük önem taşımaktadır (Faruk, 2023: 18).

Parasal ve Parasal Olmayan Kalemlerin Tanımı ve Sınıflandırılması

Enflasyon muhasebesi uygulamalarında en kritik aşamalardan biri, finansal tablolarda yer alan kalemlerin parasal ve parasal olmayan olarak doğru şekilde sınıflandırılmasıdır. Çünkü düzeltmeye tabi tutulacak kalemlerin doğru belirlenmesi, finansal tabloların gerçeğe uygun bilgi sunma kapasitesini doğrudan etkiler (Faruk, 2023: 52; Koçyiğit ve Şeker, 2023).

Parasal kalemler, sabit veya belirli bir para tutarı üzerinden tahsil edilecek ya da ödenecek varlıklar ve yükümlülüklerdir. Türkiye Muhasebe Standardı 29'a göre parasal kalemler; nakit, banka mevduatları, ticari alacaklar ve ticari borçlar gibi kalemleri kapsar (IASB, 2021: 5). Bu kalemler enflasyon düzeltmesine tabi tutulmazlar; ancak satın alma güçlerinde enflasyon nedeniyle değer kaybı yaşanır (TÜRMOB, 2023: 25).

Parasal olmayan kalemler ise, gelecekte belirli bir para tutarı üzerinden tahsil edilmesi veya ödenmesi söz konusu olmayan varlık ve yükümlülüklerdir. Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar, stoklar ve peşin ödenmiş giderler bu kapsama girer (Kaya, 2023: 44; Altınışık, 2019).

Örneğin:

- "Ticari alacaklar" sabit bir para tutarı ile tahsil edileceği için parasal kalemdir.
- "Binalar" veya "arsalar" ise piyasa fiyatlarına bağlı olarak değerleri değiştiği için parasal olmayan kalemlerdir (Faruk, 2023: 54).

Barth et al. (2022), farklı ülkelerdeki enflasyon düzeltmesi uygulamalarını karşılaştırdıkları çalışmada, parasal olmayan kalemlerin sektör bazında farklı sınıflandırıldığını ve sabit kıymet yoğunluğunun bu sınıflamayı etkilediğini belirtmiştir. Özellikle üretim ve altyapı sektörlerinde, duran varlıkların bilançodaki ağırlığı nedeniyle enflasyon düzeltmesinde yapılacak sınıflandırma hatalarının, özkaynak göstergelerinde ciddi sapmalara yol açabileceği ifade edilmiştir (IFRS Foundation, 2023). Bu çerçevede, IFRS uygulayıcıları için 2023'te yayımlanan rehberlerde, parasal olmayan kalemlerin edinim tarihine göre ve farklı amortisman yöntemlerine göre ayrıca değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (IFRS Foundation, 2023). Türkiye'de VUK Geçici 33. Madde uygulamalarında da (VUK, 2023: 6) bu ayırım esas alınmış, yalnızca parasal olmayan aktif ve pasif kalemlerin enflasyon düzeltmesine tabi tutulması öngörülmüştür.

TMS 29 ve VUK Geçici 33. Madde Çerçevesinde Enflasyon Muhasebesi

Yüksek enflasyonun finansal tablolar üzerindeki bozucu etkilerini gidermek amacıyla hem uluslararası hem de ulusal düzeyde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye Muhasebe Standardı 29 (TMS 29) ve Vergi Usul Kanunu Geçici 33. Madde, bu düzenlemelerin temel dayanaklarıdır (TÜRMOB, 2023: 27)

Türkiye Muhasebe Standardı 29 (TMS 29)

Türkiye Muhasebe Standardı 29, yüksek enflasyonlu ekonomilerde finansal raporlama esaslarını düzenlemektedir. TMS 29'a göre (IASB, 2021: 3), finansal tablolar, genel fiyat düzeyindeki değişimlerin etkilerinden arındırılarak cari satın alma gücüne göre yeniden ifade edilmelidir. Bu amaçla, parasal olmayan varlıklar ve yükümlülükler, özkaynak kalemleri ve gelir/gider kalemleri, genel fiyat endeksi kullanılarak düzeltilir. IASB'nin 2023 değerlendirme raporunda, IAS 29 uygulayan ülkelerde düzeltme yöntemlerinin kurumsal şeffaflığı artırdığı ve raporlama kalitesine pozitif katkı sunduğu belirtilmiştir. Özellikle Arjantin, İran ve Venezuela gibi yüksek enflasyonlu ekonomilerde uygulama deneyimleri, muhasebe sisteminin yatırım kararları üzerindeki etkisini daha görünür hâle getirmiştir (IFRS Foundation, 2023).

Ayrıca OECD (2023), IAS 29'un uygulanmasında en önemli başarının finansal tabloların karar kalitesi üzerindeki etkisi olduğunu vurgulamakta; nominal raporlama yapılan ülkelerde yatırımcıların bilanço güvenilirliğine olan inancının azaldığını göstermektedir. Standardın uygulanması için bir ekonominin yüksek enflasyonlu sayılması gerekir. IASB (2021: 4) kriterlerine göre, üç yıllık kümülatif enflasyon oranının %100'ü aşması gibi göstergeler yüksek enflasyonlu ekonomi tanımı için belirleyici olmaktadır. Türkiye'de 2023 yılında bu koşulların gerçekleşmesiyle birlikte, TMS 29 kapsamında finansal tabloların düzeltilmesi zorunlu hale gelmiştir.

TMS 29'a göre parasal kalemler enflasyon karşısında zaten değer kaybettikleri için düzeltmeye tabi tutulmazken, parasal olmayan kalemlerin tarihi maliyetleri güncellenir (Faruk, 2023: 65). Böylelikle finansal tablolar, karar alıcılar için daha güvenilir ve karşılaştırılabilir hale gelir.

Vergi Usul Kanunu (VUK) Geçici 33. Madde

Vergi Usul Kanunu'nun Geçici 33. Maddesi, Türkiye'de vergi uygulamaları açısından enflasyon düzeltmesinin esaslarını belirlemektedir. Bu maddeye göre, belirli şartlar oluştuğunda (örneğin, yılsonu itibarıyla ÜFE artış oranının son üç yılda %100'ü, son yılda ise %10'u aşması durumunda) mükellefler enflasyon düzeltmesi yapmakla yükümlüdür (VUK, 2023: 6).

VUK Geçici 33. Madde kapsamında:

- Düzeltmeye tabi kalemler belirlenir (parasal olmayan varlıklar, yükümlülükler ve özkaynak kalemleri).
- Düzeltmede Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) kullanılır.
- Düzeltme sonrası ortaya çıkan farklar, doğrudan gelir tablosuna yansıtılmaz; bunun yerine özel fon hesabında izlenir (TÜRMOB, 2023: 29).

Bu düzenlemenin temel amacı, enflasyon nedeniyle oluşan fiktif kârların vergilendirilmesini önlemek ve vergi matrahını gerçeğe uygun hale getirmektir. Burada düzeltme işlemlerinde Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) esas alınmakta ve düzeltme sonrası oluşan farklar doğrudan gelir tablosuna değil özel fon hesaplarına aktarılmaktadır (TÜRMOB, 2023: 29; Gökçen, 2023).

TMS 29 ve VUK Geçici 33. Maddenin Uygulamadaki Farklılıkları

TMS 29 ve VUK Geçici 33. Madde arasında uygulama amaçları ve yöntemleri bakımından çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. TMS 29, finansal tabloların gerçeğe uygun bilgi sunmasını hedeflerken; VUK düzenlemeleri vergi matrahının doğru hesaplanmasına odaklanmaktadır (Faruk, 2023: 70). TMS 29 uygulamasında geniş bir endeks kullanımı mümkünken, VUK yalnızca ÜFE kullanımına izin vermektedir (İnci, 2024).

Enflasyon Düzeltmesi Kapsamında Parasal Olmayan Kalemlerin Önemi

Enflasyonist ortamlar, finansal tabloların gerçeğe uygun bilgi sunma niteliğini doğrudan tehdit eden unsurlar arasında yer almaktadır. Özellikle parasal olmayan kalemler, fiyat seviyelerindeki değişimlere duyarlılık gösterdikleri için enflasyon etkilerinden en fazla etkilenen bilanço unsurlarındandır (Gökçen, 2023; İnci, 2024). Bu durum, işletmelerin finansal pozisyonlarının ve performanslarının yanıltıcı şekilde sunulmasına yol açmakta ve karar alıcılar için ciddi bilgi asimetrisi doğurmaktadır (Gücenme Gençoğlu, 2003; Koçyiğit ve Şeker, 2023). Beneish ve Nichols (2021), Arjantin ve Brezilya'daki firmalar üzerinde yaptıkları çalışmada, parasal olmayan varlıkların enflasyon düzeltmesine tabi tutulmaması durumunda özkaynakların olduğundan %40'a kadar daha düşük raporlandığını ortaya koymuştur. Bu sapmalar, özellikle sermaye yeterliliği ve finansal kaldıraç oranları açısından yatırımcıların yanıltıcı kararlar almasına neden olmaktadır (OECD, 2023). Ayrıca IFRS Foundation (2023), üretim sektöründeki firmalarda düzeltilmeyen sabit kıymetlerin, kârlılık analizlerinde yanıltıcı oranlara yol açtığını ve bu durumun borçlanma maliyetlerini yükselttiğini göstermektedir.

Parasal olmayan kalemlerin enflasyon düzeltmesine tabi tutulmaması durumunda, sabit kıymetler ve özkaynak büyüklükleri gerçeğin altında gösterilmekte, bu da işletmelerin sermaye yeterliliği ve finansal bağımsızlık göstergelerinde yapay bozulmalara neden olmaktadır (Çelik, 2003: 32; Altınışık, 2019: 68). Özellikle yıllar önce edinilmiş sabit varlıkların düzeltilmeden raporlanması, bilanço analizlerinde yanıltıcı sonuçlar doğurmaktadır.

TMS 29 ve VUK Geçici 33. Madde, parasal olmayan kalemlerin genel fiyat düzeyine göre yeniden ifade edilmesini zorunlu kılarak bu sorunların önüne geçmeyi hedeflemiştir (IASB, 2021; VUK, 2023). Ancak uygulamada, farklı yöntemler ve katsayı seçimleri nedeniyle, parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesinde önemli teknik zorluklarla karşılaşılabilir (İnci, 2024).

Parasal olmayan kalemlerin doğru düzeltilmesi, yalnızca bilanço dengelerinin korunmasına katkı sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda uzun vadeli sermaye koruma ilkesinin uygulanabilirliğini de desteklemektedir (Güneş ve Uysal, 2024: 5). Ayrıca, düzeltilmiş finansal tablolar, yatırımcılar ve kreditorler için daha güvenilir finansal analiz imkânı sunmakta, işletmenin borçlanma kapasitesi ve piyasa değeri üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır (Kaya, 2023: 44).

Bu çalışmada, parasal olmayan kalemlerin enflasyon düzeltmesi sürecine odaklanılarak, literatürde daha çok teorik çerçevede kalan tartışmalara uygulamalı bir katkı sunulmaktadır. Özellikle sabit kıymetler ve özkaynak unsurları üzerinden yapılan düzeltme örnekleri ile enflasyonist etkilerin nasıl bertaraf edilebileceği ve finansal raporlama kalitesinin nasıl artırılacağı somutlaştırılmıştır. Bu yönüyle, çalışma hem akademik literatüre hem de uygulayıcı muhasebe meslek mensuplarına özgün katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltilmesi ve Muhasebeleştirilmesi

Enflasyonun finansal tablolar üzerindeki bozucu etkilerini gidermek amacıyla geliştirilen enflasyon muhasebesi uygulamaları, özellikle parasal olmayan kalemlerin doğru şekilde düzeltilmesini zorunlu kılmaktadır. Yüksek enflasyon dönemlerinde, maddi duran varlıklar, stoklar ve özkaynak unsurlarının tarihi maliyetleriyle finansal tablolarda yer almaya devam etmesi, işletmenin mali yapısının olduğundan daha güçlü veya zayıf görünmesine neden olabilmektedir (Güneş ve Uysal, 2024: 5; Gücenme Gençöğlu, 2003).

Parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesi, finansal tabloların gerçeğe uygun bilgi sunmasını sağlayarak bilgi asimetrisini azaltmakta ve karar alıcılar için daha güvenilir bir analiz zemini oluşturmaktadır (Koçyiğit ve Şeker, 2023). Bu kapsamda, Türkiye'de yürürlükte bulunan TMS 29 standardı ve Vergi Usul Kanunu Geçici 33. Örneğin, hizmet sektöründe duran varlıkların görece düşük ağırlığı nedeniyle enflasyon düzeltmesinin bilanço büyüklüğü üzerindeki etkisi sınırlı kalırken; sanayi ve altyapı sektörlerinde sabit kıymetlerin yüksekliği, düzeltme sonrası aktiflerin 2–3 katına çıkmasına neden olabilmektedir (Barth et al., 2022; Ernst & Young, 2024). Bu bağlamda, farklı sektörlerde uygulama etkileri çeşitlenmekte; örneğin enerji ve inşaat firmalarında sabit kıymetlerin düzeltilmesi sonucunda finansal kaldıraç oranları önemli ölçüde değişmektedir. IFRS Foundation (2023) çalışmasında da belirtildiği üzere, bu düzeltmeler yatırımcıların risk analizlerinde kritik parametreler olarak görülmekte ve şirket değerlemelerinde doğrudan rol oynamaktadır. Madde düzenlemeleri, parasal olmayan varlıkların ve özkaynak kalemlerinin enflasyon düzeltmesine tabi tutulmasını zorunlu kılmaktadır (IASB, 2021; VUK, 2023).

Yöntem

Araştırmada enflasyon muhasebesi kapsamında parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesi ve muhasebeleştirilmesi süreci, kuramsal çerçeve ile uygulamalı analiz yöntemleri bir arada kullanılarak incelenmiştir. Araştırma tasarımı olarak literatür taramasına dayalı nitel yaklaşım ile örnek olay analizine dayalı nicel öğelerin yer aldığı karma yöntem benimsenmiştir. Çalışmada veri kaynağı olarak ikincil verilerden yararlanılmış; Türkiye Muhasebe Standardı 29 (TMS 29), Vergi Usul Kanunu (VUK) Geçici 33. Madde, TÜRMOB ve Kamu Gözetim Kurumu rehberleri temel alınmıştır. Uygulama bölümünde, “ABC İşletmesi” adına oluşturulan temsili bir bilanço üzerinden parasal ve parasal olmayan kalemlerin ayrımı yapılmış, ÜFE verileri ile düzeltme katsayıları hesaplanarak sadece parasal olmayan kalemler düzeltmeye tabi tutulmuş ve muhasebe kayıtları 522 Enflasyon Düzeltmesi Farkları hesabı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Uygulama örneği varsayımsal olarak kurgulanmış olsa da, Türkiye'deki sanayi, hizmet ve tarım sektörlerindeki bilanço yapılarından hareketle oluşturulmuştur. Sanayi işletmelerinde duran varlıkların ortalama bilanço içi ağırlığı %50'yi aşarken, hizmet sektöründe bu oran %20'nin altına düşmektedir (TÜİK, 2023). Bu yapısal fark, enflasyon düzeltmesinin sektörler üzerindeki etkisinin de farklılaşmasına neden olmaktadır.

Bu nedenle çalışmada, sabit kıymet ağırlığı yüksek işletme türlerine örnek teşkil edecek düzeyde bir bilanço modeli tasarlanmıştır. Araştırma sürecinde etik kurallara tam uyum sağlanmış, çalışma herhangi bir gerçek kişi ya da işletmeye ait özel veri içermemiştir. Varsayımsal verilerle sınırlı olması, çalışmanın en önemli kısıtıdır.

Bulgular

Bu bölümde, "ABC İşletmesi" adına düzenlenen örnek bir bilanço üzerinden enflasyon muhasebesi işlemleri adım adım gerçekleştirilecektir. Öncelikle bilanço kalemleri parasal ve parasal olmayan olarak sınıflandırılacak, ardından parasal olmayan kalemler için uygun düzeltme katsayıları hesaplanacak, ardından düzeltilmiş değerler muhasebeleştirilerek, sonuçlar düzeltme sonrası bilanço ile analiz edilecektir.

Bu uygulama çalışması, teorik düzeyde yoğunlaşan enflasyon muhasebesi literatürüne uygulamalı bir örnek sunarak katkı sağlamaktadır. Özellikle Barth et al. (2022) tarafından vurgulandığı üzere, parasal olmayan kalemlerin yeniden değerlendirilmesi, sermaye yapısının yatırımcılar tarafından sağlıklı analiz edilmesi açısından kritik önemdedir.

Ayrıca OECD (2023) raporuna göre, bu tür uygulamalı çalışmalar karar destek sistemlerinin kurumsallaşmasına hizmet etmektedir. Böylelikle, yüksek enflasyon dönemlerinde parasal olmayan kalemlerin doğru şekilde düzeltilmesinin finansal tabloların güvenilirlik, şeffaflık ve sürdürülebilirlik ilkeleri açısından taşıdığı önem örnekler üzerinden ortaya konulacaktır. Uygulama örneğine konu olan ABC İşletmesi'nin 31.12.2023 Tarihli bilançosu aşağıda verilmiştir:

Tablo 1.

ABC İşletmesi'nin 31.12.2023 Tarihli Bilançosu

ABC İŞLETMESİ BİLANÇOSU (31.12.2023)			
Dönen Varlıklar		Kısa Vadeli Yükümlülükler	
Kasa	100.000	Mali Borçlar	1.500.000
Banka Mevduatları	500.000	Banka Kredileri	1.500.000
- Ticari Alacaklar	2.500.000	- Ticari Borçlar	1.000.000
Duran Varlıklar		Uzun Vadeli Yükümlülükler	
Hisse Senetleri	2.000.000	- Uzun Vadeli Banka Kredileri	2.000.000
Maddi Duran Varlıklar	8.000.000	Özkaynaklar	

Binalar	5.000.000	Sermaye	3.000.000
Demirbaşlar	3.000.000	Geçmiş Yıllar Karları	2.000.000
Birikmiş Amortismanlar (-)	-2.000.000	Hisse Senedi İptal Karları	5.000.000
		Yasal Yedekler	1.000.000
Toplam	11.100.000	Toplam	11.100.000

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Enflasyon muhasebesi uygulamalarında ilk adım, finansal tablolarda yer alan kalemlerin parasal ve parasal olmayan olarak sınıflandırılmasıdır. Çünkü enflasyon düzeltmesi yalnızca parasal olmayan kalemler üzerinde uygulanmakta, parasal kalemler ise nominal değerleri ile bilançoda gösterilmeye devam etmektedir. Bu nedenle, yanlış bir sınıflandırma, düzeltme sürecinde ciddi hatalara yol açabilir (Güneş ve Uysal, 2024: 6).

Parasal kalemler, belirli bir para birimi cinsinden sabit tutar taşıyan, nominal değerleriyle finansal tablolarda yer alan ve satın alma gücündeki değişimlere doğrudan maruz kalan varlık ve borç kalemleridir. Kasa, banka mevduatları, ticari alacaklar, mali borçlar ve ticari borçlar bu kapsamdadır (IASB, 2021: 6).

Buna karşılık, parasal olmayan kalemler, parayla ifade edilmekle birlikte değerleri zaman içinde fiyat değişimlerine duyarlı olan, dolayısıyla enflasyon düzeltmesine tabi tutulması gereken kalemlerdir. Hisse senetleri, maddi duran varlıklar (binalar, demirbaşlar) ve özkaynak kalemleri (sermaye, geçmiş yıllar karları, yedekler) bu gruba dâhildir (TÜRMOB, 2023: 29).

ABC İşletmesi'nin 31.12.2023 tarihli bilançosu üzerinden yapılan analiz sonucunda, aşağıdaki tabloda parasal ve parasal olmayan kalemlerin ayrımı yapılmıştır:

Tablo 2.*ABC İşletmesi Parasal ve Parasal Olmayan Kalemler*

Parasal Kalemler:	Parasal Olmayan Kalemler:
Kasa (100.000 TL)	Hisse Senetleri (2.000.000 TL)
Banka Mevduatları (500.000 TL)	Maddi Duran Varlıklar:
Ticari Alacaklar (2.500.000 TL)	Binalar (5.000.000 TL)
Mali Borçlar (1.500.000 TL)	Demirbaşlar (3.000.000 TL)
Banka Kredileri (1.500.000 TL)	Birikmiş Amortismanlar (-2.000.000 TL)
Ticari Borçlar (1.000.000 TL)	Sermaye (3.000.000 TL)
Uzun Vadeli Banka Kredileri (2.000.000 TL)	

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Parasal kalemler sabit para birimi değerinde olduğu için enflasyon düzeltmesine tabi tutulmayacaktır. Parasal olmayan kalemler ise fiyat seviyesindeki değişikliklerden etkilenmeleri nedeniyle genel fiyat endeksi kullanılarak düzeltilmek zorundadır (Güneş ve Uysal, 2024: 7).

Enflasyon muhasebesi uygulamasında ikinci adım, enflasyon düzeltmesine tabi tutulacak parasal olmayan kalemlerin düzeltmeye esas alınacak tutarlarının belirlenmesidir. Düzeltmeye esas tutarlar, ilgili varlık veya kaynak kalemlerinin bilanço tarihindeki kayıtlı değerleri üzerinden hesaplanmaktadır. Başka bir ifadeyle, finansal tablolarda yer alan ve enflasyon düzeltmesine konu olacak kalemlerin mevcut muhasebe kayıtlarındaki brüt tutarları dikkate alınır (Güneş ve Uysal, 2024: 8). Düzeltmeye esas tutar belirlenirken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, söz konusu kıymetlerin tarihi değerlerinin geçerliliğidir. Eğer kıymetin daha önce başka bir tarihli düzeltmesi veya yeniden değerlemesi yapılmışsa, son işlem tarihi dikkate alınarak enflasyon düzeltmesi yapılır. Ancak ABC İşletmesi örneğinde, tüm iktisadi kıymetlerin, enflasyon düzeltmesine esas alınacak son kayıt değerleri bilanço tarihindeki muhasebe kayıtlarındaki değerler olarak kabul edilmiştir (IASB, 2021: 7).

Bu çerçevede ABC İşletmesi için düzeltmeye esas alınacak parasal olmayan kalemler ve ilgili tutarlar aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.*ABC İşletmesi İçin Düzeltmeye Esas Parasal Olmayan Kalemler*

Kalem	Muhasebe Kayıtlı Değeri (TL)
Hisse Senetleri	2.000.000
Binalar	5.000.000
Demirbaşlar	3.000.000
Birikmiş Amortismanlar (-)	-2.000.000
Sermaye	3.000.000
Geçmiş Yıllar Karları	2.000.000
Hisse Senedi İptal Karları	5.000.000
Yasal Yedekler	1.000.000

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Düzeltmeye esas tutarlar, parasal olmayan kıymetlerin muhasebe kayıtlarındaki defter değerlerinden hareketle belirlenmektedir. Enflasyon muhasebesi uygulamasında, tarihi maliyet esasına göre izlenen parasal olmayan varlıklar (örneğin binalar ve demirbaşlar), bilançoda yer aldıkları nominal değerler üzerinden genel fiyat endekslerine göre düzeltilir. Bu bağlamda, düzeltmeye tabi tutulacak her bir kalem için mevcut defter değerinin esas alınması, işlemlerin mali mevzuat ile uyumlu yürütülmesini sağlamaktadır (Güneş ve Uysal, 2024: 9). Birikmiş amortismanlar ise düzeltilirken, aktiften düşülen eksi değerler olarak ele alınmakta ve ilgili iktisadi kıymetin düzeltilmiş brüt değerine uygun şekilde ayarlanması gerekmektedir. Böylece, net defter değeri enflasyon etkilerinden arındırılmış olur. Amortismanların ayrıca düzeltmeye tabi tutulması, finansal tabloların gerçeğe uygun sunumunun önemli bir gereğidir (IASB, 2021: 8). Özkaynak kalemlerinin (sermaye, geçmiş yıllar karları, hisse senedi iptal karları, yasal yedekler) düzeltmeye esas tutarları belirlenirken, ilgili hesapların bilançodaki kayıtlı değerleri esas alınmaktadır. Bu yöntem, işletmenin geçmiş dönemlerde enflasyon karşısında korunamayan nominal büyüklüklerini cari satın alma gücüne taşıyarak, özkaynakların gerçek değerini yansıtmaya olanak tanır. Enflasyon muhasebesi uygulamalarında, özellikle özkaynak kalemlerinin doğru bir şekilde düzeltilmesi, sermaye koruma ilkesinin sağlanması bakımından kritik öneme sahiptir (TÜRMOB, 2023: 32). Belirlenen bu düzeltmeye esas tutarlar, bir sonraki adımda uygun düzeltme katsayıları ile çarpılarak düzeltilmiş yeni değerler hesaplanacaktır. Bu işlemler sırasında kullanılacak

endeksler ve katsayılar, finansal raporlamada şeffaflığı ve gerçeğe uygunluğu artırmayı hedefleyen uluslararası muhasebe standartlarına ve yerel mevzuat hükümlerine dayanarak belirlenecektir (Kamu Gözetim Kurumu [KGK], 2024).

Enflasyon muhasebesi uygulamalarında üçüncü adım, parasal olmayan kıymetlerin düzeltmeye esas alınacak tarihlerini belirlemek ve buna uygun düzeltme katsayılarını hesaplamaktır. Düzeltme katsayılarının doğru bir şekilde belirlenmesi, varlık ve kaynakların cari satın alma gücüyle ifade edilmesini sağlamak için kritik bir aşamadır (Güneş ve Uysal, 2024: 10).

Düzeltilmeye esas tarih, enflasyon düzeltilmesine tabi tutulacak iktisadi kıymetin işletme tarafından edinildiği veya kayıtlara alındığı tarihi ifade eder. Bu tarih, ilgili kıymetin iktisadi varlık olarak muhasebeleştirildiği anı temsil ettiğinden, düzeltme katsayısının başlangıç noktasını oluşturur. Finansal tabloların kapsadığı dönem sonu tarihi ise, düzeltme katsayısının referans alınacağı ikinci noktadır (IASB, 2021: 8).

Düzeltilme katsayısı, iki tarihe ait genel fiyat endekslerinin birbirine oranlanması suretiyle hesaplanır. Türk mevzuatına göre, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE) esas alınmaktadır (VUK, 2023: Geçici Madde 33). Buna göre:

$$\text{Düzeltilme Katsayısı} = \frac{\text{Bilanço Tarihi itibarıyla Fiyat Endeksi}}{\text{İktisadi Kıymetin İktisap Tarihindeki Fiyat Endeksi}}$$

ABC İşletmesi örneğinde, düzeltmeye esas alınacak iktisadi kıymetlerin edinim tarihi genel olarak 01.01.2021 olarak varsayılmıştır. Bilanço tarihi ise 31.12.2023'tür. Bu tarihler itibarıyla TÜİK tarafından yayımlanan Yİ-ÜFE değerleri aşağıdaki gibidir:

- 01.01.2021: 583,38
- 31.12.2023: 2.915,02

Bu durumda, düzeltme katsayısı şöyle hesaplanır:

$$\text{Düzeltilme Katsayısı} = \frac{2.915,02}{583,38} \approx 5,00$$

Bu katsayı, enflasyon düzeltilmesine tabi tutulacak her bir parasal olmayan kıymetin mevcut defter değerinin cari satın alma gücüne taşınmasında kullanılacaktır. Birikmiş amortismanlar için ise, ilgili duran varlığın edinim tarihi ile düzeltme yapılan tarih arasındaki değer artışı dikkate alınarak ayrıca düzeltme katsayısı belirlenmektedir. Amortismanların düzeltilmesinde de aynı şekilde tarihsel endeks oranları baz alınır, ancak amortismanların birikmiş değerler olması nedeniyle hesaplama yöntemi farklılık gösterebilir. Burada ABC İşletmesi örneğinde amortismanların oluştuğu tarihlerin dağılımı olduğu kabul edilmediğinden, genel bir düzeltme katsayısı ile işlem yapılacaktır (TÜRMOB, 2023: 35). Bu aşamada her bir parasal olmayan kalem için kullanılacak düzeltme katsayısı yaklaşık 5,00 olarak

belirlenmiştir. Böylece, bir sonraki adımda parasal olmayan kalemler bu katsayı ile çarpılarak düzeltilmiş değerlere ulaşılacaktır.

Enflasyon muhasebesi uygulamasının en kritik aşamalarından biri, düzeltmeye tabi tutulacak parasal olmayan kıymetlerin belirlenen düzeltme katsayısı kullanılarak yeniden değerlendirilmesi ve bu işlemin finansal kayıtlara doğru bir şekilde yansıtılmasıdır. Bu adım, finansal tabloların enflasyonist etkilerden arındırılarak cari satın alma gücüyle ifade edilmesini sağlar ve böylece tabloların gerçeğe uygunluk ilkesine uyumu artırır (Güneş ve Uysal, 2024: 11). Parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesi sırasında, her bir kalemin muhasebe kayıtlarındaki defter değeri belirlenen düzeltme katsayısı ile çarpılmaktadır. Daha önce yapılan hesaplamada, 01.01.2021 tarihi itibarıyla Yİ-ÜFE 583,38 ve 31.12.2023 tarihi itibarıyla Yİ-ÜFE 2.915,02 olarak belirlenmiş, dolayısıyla düzeltme katsayısı yaklaşık 5,00 olarak hesaplanmıştır. Bu katsayı, parasal olmayan kalemlerin bilanço değerlerinin güncellenmesinde kullanılacaktır (TÜRMOB, 2023: 36).

Aşağıdaki tabloda ABC İşletmesi'nin parasal olmayan kalemlerine ilişkin düzeltme işlemleri ayrıntılı olarak gösterilmiştir:

Tablo 4

ABC İşletmesi İçin Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltme İşlemleri

Kalem	Muhasebe (TL)	Değeri	Düzeltilme Katsayısı	Düzeltilme Sonucu (TL)
Hisse Senetleri	2.000.000	5		10.000.000
Binalar	5.000.000	5		25.000.000
Demirbaşlar	3.000.000	5		15.000.000
Birikmiş Amortismanlar (-)	-2.000.000	5		-10.000.000
Sermaye	3.000.000	5		15.000.000
Geçmiş Yıllar Karları	2.000.000	5		10.000.000
Hisse Senedi İptal Karları	5.000.000	5		25.000.000
Yasal Yedekler	1.000.000	5		5.000.000

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Birikmiş amortismanlar eksi değer olduğu için düzeltme işlemi sonucunda da negatif kalmaya devam etmektedir. Düzeltme işlemi sonucunda, duran varlıkların net değeri ile birikmiş amortismanlar arasındaki ilişki korunacaktır. Böylelikle, bilanço bütünlüğü ve gerçeğe uygunluk sağlanmış olur (IASB, 2021: 9).

Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltme İşlemlerine İlişkin Muhasebe Kayıtları

Hisse Senetlerinin Düzeltme İşlemi

Hisse senetleri, parasal olmayan finansal varlıklar kategorisinde yer almakta olup, enflasyon düzeltilmesine tabi tutulmaları gerekmektedir. Hisse senetlerinin düzeltme işleminde, kayıtlı defter değerleri belirlenen düzeltme katsayısı ile çarpılarak cari satın alma gücüne taşınır. Elde edilen düzeltme farkı, özkaynak altında yer alan "522 Enflasyon Düzeltmesi Farkları" hesabına aktarılmaktadır.

Kayıt No:1 -----31.12.2023-----			
110 Hisse Senetleri		8.000.000	
	522 Enflasyon Düzeltmesi Farkları		8.000.000

Bu kayıtla, hisse senetlerinin tarihi maliyet esasına dayalı değerleri cari fiyat düzeyine getirilmiş ve finansal tabloların gerçeğe uygun bilgi sunması sağlanmıştır. 522 numaralı hesap, düzeltilmeden kaynaklanan özkaynak artışlarını yansıtmakta olup, dönem kâr veya zararını doğrudan etkilememektedir (Güneş ve Uysal, 2024: 12).

Binaların Düzeltme İşlemi

Maddi duran varlıklar grubunda yer alan binalar, enflasyondan en çok etkilenen kalemlerden biridir. Bu nedenle, enflasyon muhasebesi uygulamalarında binaların değerleri genel fiyat endeksleri kullanılarak güncellenmekte ve düzeltme farkı, doğrudan özkaynak hesapları altında izlenmektedir.

Kayıt No:2 -----31.12.2023-----			
252 Binalar		20.000.000	
	522 Enflasyon Düzeltmesi Farkları		20.000.000

Bu işlem sonucunda, işletmenin bilançoda görünen sabit kıymet büyüklüğü cari ekonomik şartlara uygun hale getirilmiş, böylece duran varlıkların finansal tablo üzerindeki yanıltıcı etkisi ortadan

kaldırılmıştır. Ayrıca, düzeltilmiş değerler amortisman hesaplamalarına da doğru şekilde yansiyacaktır (IASB, 2021: 9).

Demirbaşların Düzeltme İşlemi

Demirbaşlar, düşük değerli olmakla birlikte uzun vadeli kullanım amaçlı varlıklar olduklarından enflasyon düzeltmesine tabi tutulması zorunludur. Düzeltme işlemi, demirbaşların defter değerlerinin cari satın alma gücüne uyarlanmasını sağlar.

Kayıt No:3 -----31.12.2023-----			
255 Demirbaşlar		12.000.000	
	522 Enflasyon Düzeltmesi Farkları		12.000.000

Demirbaşlar üzerinde yapılan düzeltme ile işletmenin sabit kıymetlerinin gerçeğe uygun değeri finansal tablolara yansıtılmış, duran varlıkların aktif büyüklüğüne katkısı daha doğru bir şekilde hesaplanmıştır (TÜRMOB, 2023: 36).

Birikmiş Amortismanların Düzeltme İşlemi

Enflasyon düzeltmesi uygulamasında birikmiş amortismanlar da ilgili duran varlıklar gibi düzeltilmelidir. Ancak birikmiş amortismanlar aktifin değeri üzerinden düşülen negatif unsurlar olduğundan, düzeltme işlemi de aynı yapıyı koruyarak gerçekleştirilir. Böylece net defter değerinin gerçeğe uygunluğu sağlanır.

Kayıt No:4 -----31.12.2023-----			
257 Birikmiş Amortismanlar		8.000.000	
	522 Enflasyon Düzeltmesi Farkları		8.000.000

Birikmiş amortismanların enflasyon düzeltmesine tabi tutulması, maddi duran varlıkların net defter değerini gerçeğe uygun hale getirmiştir. Bu uygulama, duran varlıkların ve amortisman giderlerinin finansal tablolar üzerindeki etkilerini dengelemiştir (Güneş ve Uysal, 2024: 13).

Özkaynak Kalemlerinin Düzeltme İşlemi

Özkaynak kalemleri, enflasyon düzeltilmesine tabi tutularak, geçmiş dönemlerde satın alma gücünde meydana gelen değişimlerin bilanço üzerindeki etkileri düzeltilir. Sermaye, geçmiş yıllar karları, hisse senedi iptal karları ve yasal yedekler gibi kalemlerin düzeltme işleminde oluşan farklar doğrudan "522 Enflasyon Düzeltmesi Farkları" hesabına aktarılır.

Kayıt No:5 -----31.12.2023-----			
500 Sermaye		12.000.000	
570 Geçmiş Yıllar Karları		8.000.000	
580 Hisse Senedi İptal Karları		20.000.000	
540 Yasal Yedekler		4.000.000	
	522 Enflasyon Düzeltmesi Farkları		44.000.000

Özkaynak kalemlerinin enflasyon düzeltilmesine tabi tutulması, finansal tabloların gerçeğe uygun bilgi sunma niteliğini güçlendiren temel bir uygulamadır. Enflasyonist ortamlarda, nominal değerlerle izlenen sermaye, geçmiş yıllar karları, yedek akçeler ve hisse senedi iptal karları gibi özkaynak kalemleri, reel ekonomik değeri yansıtamaz hale gelmektedir. Bu durum, işletmenin finansal gücünün olduğundan düşük görünmesine ya da geçmiş dönem karlarının yanıltıcı bir şekilde raporlanmasına neden olabilir (Güneş ve Uysal, 2024: 13). Enflasyon muhasebesi uygulamaları kapsamında yapılan düzeltmelerle, özkaynak kalemleri cari fiyat seviyeleriyle tutarlı hale getirilmiş, böylece işletmenin gerçek finansal büyüklüğü ortaya konmuştur. Bu düzeltme işlemi, yalnızca finansal tabloların içerdiği bilgilerin doğruluğunu artırmakla kalmayıp, aynı zamanda yatırımcıların, kreditorlerin ve diğer finansal tablo kullanıcılarının karar alma süreçlerinde daha sağlıklı veriler kullanabilmesini de mümkün kılmıştır (IASB, 2021: 10). Özellikle sermaye kaleminin ve geçmiş yıl karlarının düzeltilmesi, işletmenin sermaye koruma ilkesine (capital maintenance) bağlılığını pekiştirmekte ve enflasyonist etkilerin gizli erozyon yaratmasını önlemektedir. Böylece, enflasyon nedeniyle eriyen özkaynakların tespit edilmesi sağlanarak, geleceğe dönük sürdürülebilir büyüme ve yatırım planlarının daha gerçekçi bir temele oturtulması mümkün olmuştur (TÜRMOB, 2023: 38). Sonuç olarak, özkaynak kalemleri üzerinde yapılan enflasyon düzeltmeleri, finansal tabloların hem Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na (IFRS) hem de Türkiye Vergi Usul Kanunu düzenlemelerine uyumluluğunu sağlamış, böylece

işletmenin kurumsal şeffaflığı, mali güvenilirliği ve yatırım yapılabilirlik düzeyi artmıştır (KGK, 2024: 12).

Düzeltilme Sonrası Bilançonun Düzenlenmesi ve Karşılaştırmalı Gösterimi

Yüksek enflasyon dönemlerinde finansal tabloların güvenilirliğinin sağlanması ve işletmenin gerçek mali durumunun şeffaf bir şekilde ortaya konması, finansal raporlama süreçlerinin temel hedefleri arasında yer almaktadır. Enflasyon muhasebesi uygulamaları, finansal tabloların nominal değerlerden kaynaklanan yanıltıcı etkilerinin giderilmesini amaçlamakta ve işletmenin parasal olmayan varlıklarının, amortismanlarının ve özkaynak kalemlerinin cari fiyat düzeyine göre düzeltilmesini sağlamaktadır (IASB, 2021: 9; Coşkun, 2019: 258). Parasal olmayan kalemlerin ve özkaynak unsurlarının düzeltmeye tabi tutulması, bilançonun aktif ve pasif dengelerini cari satın alma gücüyle uyumlu hale getirerek, finansal tabloların karşılaştırılabilirlik, doğruluk ve şeffaflık ilkelerine uygunluğunu güçlendirmektedir (Akdoğan ve Sevilengül, 2007: 506). Böylelikle, finansal tablo kullanıcılarının karar alma süreçleri için güvenilir veri temini mümkün olmakta ve işletmenin finansal performansına ilişkin daha isabetli analizler yapılabilmektedir.

Bu doğrultuda, ABC İşletmesi'ne ait 31.12.2023 tarihli düzeltme öncesi bilanço ile düzeltme sonrası bilanço karşılaştırmalı olarak hazırlanmış, enflasyon muhasebesi uygulamasının işletmenin finansal yapısına etkileri nicel ve nitel boyutlarıyla detaylı biçimde analiz edilmiştir. Aşağıda Tablo 5.' de yer verilen karşılaştırmalı ABC İşletmesi' nin düzeltme öncesi ve düzeltme sonrası bilançosu, enflasyon düzeltilmesinin finansal tablolar üzerindeki yapısal etkilerini sistematik olarak ortaya koymaktadır:

Tablo 5:

ABC İşletmesi' nin Düzeltme Öncesi ve Düzeltme Sonrası Bilançosu (Karşılaştırmalı)

Hesap Kalemi	Düzeltilme Öncesi (TL)	Düzeltilme Sonrası (TL)
Dönen Varlıklar		
Kasa	100.000	100.000
Banka Mevduatları	500.000	500.000
Ticari Alacaklar	2.500.000	2.500.000
Duran Varlıklar		
Hisse Senetleri	2.000.000	10.000.000

Binalar	5.000.000	25.000.000
Demirbaşlar	3.000.000	15.000.000
Birikmiş Amortismanlar (-)	-2.000.000	-10.000.000
Toplam Aktifler	11.100.000	43.100.000
Kısa Vadeli Yükümlülükler		
Mali Borçlar	1.500.000	1.500.000
Ticari Borçlar	1.000.000	1.000.000
Uzun Vadeli Yükümlülükler		
Uzun Vadeli Banka Kredileri	2.000.000	2.000.000
Özkaynaklar		
Sermaye	3.000.000	15.000.000
Geçmiş Yıllar Karları	2.000.000	10.000.000
Hisse Senedi İptal Karları	5.000.000	25.000.000
Yasal Yedekler	1.000.000	5.000.000
Enflasyon Düzeltmesi Farkları	-	8.100.000
Toplam Pasifler	11.100.000	43.100.000

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Enflasyon düzeltmesi uygulamaları kapsamında düzenlenen düzeltme sonrası bilançolar, finansal tabloların güvenilirlik, gerçeğe uygunluk ve karşılaştırılabilirlik düzeylerini artırmakta önemli bir rol üstlenmektedir. Yapılan düzeltmeler sonucunda, özellikle parasal olmayan varlıklar ile özkaynak kalemlerinde kayda değer artışlar meydana gelmiş, bu durum işletmenin bilanço büyüklüğü üzerinde doğrudan etkili olmuştur.

ABC İşletmesi'nin 31.12.2023 tarihli düzeltme öncesi bilançosunda toplam aktif büyüklük 11.100.000 TL iken, enflasyon düzeltmesi sonrasında bu tutar 43.100.000 TL'ye yükselmiştir. Bu artış, toplam varlıklarda yaklaşık %288 oranında bir büyümeye karşılık gelmektedir. Söz konusu büyüme, özellikle duran varlık kalemlerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, binalar kalemi 5.000.000 TL'den 25.000.000 TL'ye, demirbaşlar kalemi ise 3.000.000 TL'den 15.000.000 TL'ye yükselmiştir. Ayrıca hisse senetleri kaleminde de 2.000.000 TL'den 10.000.000 TL'ye bir artış meydana gelmiştir. Bu artışlar, duran varlıkların toplam aktif içindeki ağırlığını önemli ölçüde artırmış ve işletmenin uzun vadeli varlık yapısının güçlenmesine katkı sağlamıştır.

Özkaynaklar tarafında da benzer bir şekilde dikkat çekici değişimler gözlemlenmiştir. Sermaye kalemi 3.000.000 TL'den 15.000.000 TL'ye, geçmiş yıllar karları 2.000.000 TL'den 10.000.000 TL'ye, hisse senedi iptal karları ise 5.000.000 TL'den 25.000.000 TL'ye yükselmiştir. Bu artışların sonucunda özkaynakların toplam pasifler içindeki payı artmış, böylelikle işletmenin finansal bağımsızlık ve mali sağlamlık göstergeleri güçlenmiştir. Ayrıca, enflasyon düzeltmesi farklarının 8.100.000 TL olarak pasiflerde ayrı bir kalem olarak izlenmesi, finansal tablolarda düzeltmenin etkilerinin şeffaf biçimde gösterilmesini sağlamıştır.

Kısa vadeli ve uzun vadeli yükümlülük kalemlerinde ise düzeltme öncesi ve sonrası arasında herhangi bir değişiklik meydana gelmemiştir. Bu durum, enflasyon düzeltmesinin yalnızca parasal olmayan kalemlere uygulanması ilkesine uygunluk göstermekte olup, mali borçlar ve ticari borçlar gibi parasal yükümlülüklerin nominal değerleriyle bilançoda korunmasına imkân tanımıştır. Bu bağlamda, düzeltme sonrası bilanço analizleri, enflasyon düzeltmesi uygulamasının ABC İşletmesi'nin finansal tabloları üzerinde önemli yapısal etkiler yarattığını göstermektedir. İşletmenin aktif büyüklüğü ve özkaynak gücü, cari fiyat seviyelerine uygun şekilde artırılmış, böylece finansal raporlama süreçlerinde uluslararası standartlara (IAS 29) ve ulusal düzenlemelere (VUK Geçici Madde 33) tam uyum sağlanmıştır. Bu gelişmeler, yatırımcıların, kreditorlerin ve diğer finansal tablo kullanıcılarının karar alma süreçlerinde daha sağlıklı değerlendirmelerde bulunabilmelerine önemli katkılar sağlamaktadır. Sonuç olarak, ABC İşletmesi'nin bilanço büyüklüğü 11.100.000 TL'den 43.100.000 TL'ye yükselmiştir; bu yaklaşık %288'lik bir artışa karşılık gelmektedir. Bu artışın ana kaynağı, duran varlıklar ve özkaynak kalemlerinin enflasyon düzeltmesine tabi tutulmasıdır.

Bu bulgu, IFRS Foundation (2023) tarafından yayımlanan “Hyperinflationary Reporting” rehberinde belirtilen analizlerle örtüşmekte ve enflasyon düzeltmesinin işletme değerlemesinde ne denli etkili bir araç olduğunu teyit etmektedir.

Sonuç

Çalışmada, yüksek enflasyon dönemlerinde finansal tabloların güvenilirliğini sağlamak amacıyla geliştirilen enflasyon muhasebesi uygulamaları teorik ve uygulamalı bir çerçevede incelenmiştir. Özellikle parasal olmayan kalemlerin düzeltme ve muhasebeleştirme süreçleri detaylı olarak ele

alınarak, bu alandaki uygulama eksikliğine katkı sunulmuştur. Parasal olmayan varlıklar ve özkaynak unsurlarının genel fiyat seviyesine uyarlanması, işletmelerin finansal tablolarının cari satın alma gücüne göre yeniden düzenlenmesine imkân tanınması; böylece finansal raporlamada şeffaflık ve gerçeğe uygunluk ilkeleri güçlendirilmiştir (IASB, 2021; TÜRMOB, 2023). Bu yaklaşım, IFRS Foundation (2023) tarafından yayımlanan rehberde de desteklenmekte; enflasyon düzeltmesi yoluyla parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesinin uluslararası raporlama kalitesi üzerinde olumlu etkiler yarattığı ifade edilmektedir.

ABC İşletmesi örneği üzerinden gerçekleştirilen uygulama çalışması, parasal olmayan kalemlerin düzeltme işlemleri sonrasında bilanço büyüklüğünde önemli artışlar meydana geldiğini göstermiştir. Toplam aktiflerin düzeltme öncesi 11.100.000 TL iken düzeltme sonrası 43.100.000 TL seviyesine yükselmesi, enflasyonist etkilerin işletmenin mali tabloları üzerinde yarattığı aşınmanın giderilmesine hizmet etmiştir. Özellikle duran varlıklar ve özkaynak kalemlerinde gerçekleşen artışlar, işletmenin bilanço yapısının güçlendiğini ve mali sağlamlık göstergelerinin iyileştiğini ortaya koymuştur. Bu sonuç, Beneish ve Nichols (2021) ile Barth, Landsman ve Lang (2022) tarafından yapılan çalışmalarda belirtilen bulgularla paralellik göstermektedir. İlgili araştırmalarda, parasal olmayan kalemlerin düzeltmeye tabi tutulmasının özellikle sermaye yeterliliği, finansal analiz ve yatırımcı algısı üzerinde doğrudan etkili olduğu belirtilmiştir.

Özkaynakların düzeltilmesi sürecinde sermaye, geçmiş yıl karları ve yedek akçeler gibi kalemlerin cari fiyat seviyesine uyarlanmasıyla sermaye koruma ilkesi güçlendirilmiş, geçmiş dönem karlarının ve özkaynak büyüklüğünün gerçeğe uygun şekilde sunulması sağlanmıştır. Ayrıca, 522 Enflasyon Düzeltmesi Farkları hesabı aracılığıyla, bilançoda enflasyonun etkisinin şeffaf bir şekilde gösterilmesi sağlanmış; aktif ve pasif büyüklükleri arasındaki denge korunarak finansal raporlama sistematigi güçlendirilmiştir.

Çalışmanın bulguları, enflasyon muhasebesi uygulamalarının yalnızca yasal bir zorunluluk olmadığını, aynı zamanda işletmelerin uzun vadeli mali sürdürülebilirliklerinin sağlanması için stratejik bir gereklilik olduğunu göstermektedir. Enflasyon düzeltmesinin doğru ve etkin bir şekilde uygulanması, yatırımcı güveninin korunması, finansal analizlerin sağlıklı yürütülmesi ve mali tabloların uluslararası finansal raporlama standartları ile uyumlu hale getirilmesi açısından yaşamsal öneme sahiptir (Gökçen, 2023; İnci, 2024). Bu noktada OECD (2023), enflasyon muhasebesi uygulamalarının yatırım kararlarının doğruluğunu ve sermaye piyasası güvenini artırıcı etkisine dikkat çekmekte, uluslararası yatırımcılar için gerçeğe uygun bilanço sunumunun hayati olduğunu vurgulamaktadır.

Bu bağlamda, enflasyon muhasebesi uygulamalarının yalnızca mevzuat hükümlerine uyum sağlamak amacıyla değil, işletmelerin finansal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşabilmeleri için stratejik bir araç olarak değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Uygulamada etkinlik sağlanabilmesi için, parasal ve parasal olmayan kalemlerin doğru sınıflandırılması, düzeltme katsayılarının güvenilir ve güncel endeks

verilerine dayalı olarak hesaplanması ve muhasebe kayıtlarının Türkiye Muhasebe Standartlarına (TMS) tam uyumlu şekilde yapılması büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca, enflasyon muhasebesi uygulamalarının doğru ve etkin bir şekilde yaygınlaştırılması amacıyla, muhasebe meslek mensuplarına yönelik sürekli eğitim programlarının artırılması, güncel uygulama rehberlerinin yayımlanması ve standart uygulama örneklerinin geliştirilmesi önerilmektedir (TÜRMOB, 2023).

Sonuç olarak, enflasyon muhasebesi uygulamaları, işletmelerin finansal raporlama süreçlerinde gerçeğe uygunluk, şeffaflık ve sürdürülebilirlik sağlamanın temel bir aracıdır. Bu uygulamaların doğru ve eksiksiz bir şekilde yürütülmesi, yalnızca bireysel işletmelerin değil, aynı zamanda finansal piyasaların istikrarı ve ekonomik güvenin korunması açısından da kritik öneme sahiptir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız dış hakem tarafından incelenmiştir.

Araştırmacıların Katkı Beyanı:

- **Araştırma Konsepti/Tasarımı:** Yasin REYHAN
- **Literatür İncelemesi:** Yasin REYHAN
- **Veri Toplama:** Yasin REYHAN
- **Veri Analizi /Yorumlama:** Yasin REYHAN

Finansal Destek veya Teşekkür Beyanı: Bu çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Etik Onay: Bu çalışma, etik onay gerektiren insan veya hayvan deneyi içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar, bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederler.

Atıf: Reyhan Y. (2025), Enflasyon Muhasebesi Uygulamalarında Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltilmesi ve Muhasebeleştirilmesi, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 6(1), 24-47

Kaynakça

- Altınışik, M. (2019). Enflasyon muhasebesi ve parasal olmayan kalemlerin düzeltme yöntemleri. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 11(2), 67–69.
- Barth, M. E., Landsman, W. R., & Lang, M. H. (2022). International accounting standards and inflation: Impacts on reporting quality. *Journal of International Accounting Research*, 21(1), 45–66. <https://doi.org/10.2308/JIAR-2022-0010>
- Beneish, M. D., & Nichols, D. C. (2021). Inflation and earnings quality: Evidence from high-inflation markets. *Contemporary Accounting Research*, 38(3), 1010–1042. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12678>
- Coşkun, M. (2019). Enflasyon muhasebesi uygulamasının işletmelerin finansal tabloları üzerindeki etkileri. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(2), 255–275.
- Çelik, Y. (2003). Enflasyon muhasebesi uygulamalarında parasal olmayan kalemlerin düzeltme işlemleri. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 3(1), 31–34.
- Faruk, T. (2023). Tüm yönleriyle enflasyon muhasebesi ve uygulama örnekleri. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Gökçen, A. (2023). 555 sıra no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ve TMS 29 standardı kapsamında enflasyon muhasebesi üzerine bir değerlendirme. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/4192931>
- Gücenme Gençoğlu, Ü. (2003). Türkiye’de enflasyon muhasebesi uygulamalarının mali tablolar üzerindeki etkisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (20), 173–185.
- Güneş, R., & Uysal, M. (2024). 555 sıra no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ve TMS 29 standardı kapsamında enflasyon muhasebesi üzerine bir değerlendirme. *Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1–21.
- IASB. (2021). *IAS 29 Financial Reporting in Hyperinflationary Economies*. London: International Accounting Standards Board.
- IFRS Foundation. (2023). *Hyperinflationary reporting: Practice guide*. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/>
- İnci, E. (2024). Enflasyon düzeltmesine yönelik VUK ve TMS 29 yaklaşım farklılıkları. *Vergi Raporu*, 303, 7–39. <https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/1eba302.PDF>
- Kamu Gözetim Kurumu (KGK). (2024). *TMS 29 Uygulama Rehberi*. <https://www.kgk.gov.tr/>
- Kaya, A. (2023). Yüksek enflasyon ortamlarında finansal raporlama ilkeleri. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Koçyiğit, Y., & Şeker, F. (2023). Enflasyon düzeltmesi uygulamalarının finansal analize etkisi. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 6(2), 123–145.

OECD. (2023). Financial transparency in inflationary settings. Paris: OECD Publishing.
<https://www.oecd.org/finance>

TÜRMÖB. (2023). 2023 yılı enflasyon düzeltmesi uygulama rehberi. Ankara: Türkiye Serbest
Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği.

Vergi Usul Kanunu (VUK). (2023). Geçici Madde 33. <https://www.mevzuat.gov.tr/>